

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Ο ΓΟΝΕΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΣΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ
ΚΟΝΤΟΜΙΧΟΥ ΜΑΡΙΑΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 2381

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΟΛΓΑ ΘΕΜΕΛΗ

ΡΕΘΥΜΝΟ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.. ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ;.....	5
1.1 Η λειτουργία της φυλακής στην Ελλάδα.....	5
1.2 Οι έγκλειστοι γονείς.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ..Η ΕΓΚΛΕΙΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ	10
2.1 Έγκλειστες εγκυμονούσες γυναίκες	12
2.2 Κρατούμενες μητέρες με βρέφη.....	14
2.3 Χαρακτηριστικά έγκλειστων μητέρων.....	16
2.4 Η επίσκεψη του παιδιού στη φυλακισμένη μητέρα	19
2.5 Στερεότυπα για τις φυλακισμένες μητέρες	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.. Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ.....	26
3.1 Χαρακτηριστικά φυλακισμένων πατέρων.....	28
3.2 Η σχέση του παιδιού με τον πατέρα.....	31
3.3 Νομοθεσία για τους φυλακισμένους πατέρες.....	34
3.4 Συμβουλές για τους έγκλειστους πατέρες.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ..ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΛΟΓΩ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ.....	37
4.1 Επιπτώσεις της φυλάκισης στα παιδιά των κρατουμένων.....	38
4.1.1 Συμπεριφορά.....	38
4.1.2 Οικονομικά.....	40
4.1.3 Κύκλοι εγκληματικότητας.....	41
4.1.4 Κοινωνικό στίγμα.....	42

4.2 Διάλυση της οικογένειας λόγω της φυλάκισης	44
4.3 Υιοθέτηση των παιδιών ή φροντίδα τους από τους συγγενείς.....	46
4.4 Αντιμετώπιση των επιπτώσεων.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ..ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗ.....	51
5.1 Είδη προγραμμάτων.....	52
5.2 Δομή και στοιχεία αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων.....	54
5.3 Προγράμματα.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ.. ΜΕΤΑΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ.....	72
6.1 Σχολές Γονέων.....	72
6.2 Πρόγραμμα επανένταξης «ΕΠΑΝΟΔΟΣ».....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες ο αριθμός των φυλακισμένων που είναι γονείς ολοένα και αυξάνεται. Ταυτόχρονα, φυσικά, αυξάνεται και ο αριθμός των παιδιών που μεγαλώνουν χωρίς τον έναν ή πολλές φορές και τους δυο γονείς τους. Δεδομένου ότι η πλειοψηφία του έγκλειστου πληθυσμού είναι γονείς, η κατανόηση των αναγκών αυτού του πληθυσμού είναι επιτακτική.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται σε πολύ σημαντικές πλευρές του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης: στον ρόλο της φυλακισμένης μητέρας και του φυλακισμένου πατέρα καθώς και στο πως αυτή η κατάσταση επηρεάζει τα παιδιά των κρατουμένων.

Εν πρώτης, υπάρχουν πληροφορίες και στοιχεία στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο για το πώς βιώνουν αυτό το ρόλο και οι δυο φυλακισμένοι γονείς και για το κατά πόσο είναι εφικτό να έχουν (καλή) σχέση με το παιδί τους. Στη συνέχεια, αναδεικνύονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά μετά την φυλάκιση των γονέων τους και πόσο επηρεάζει αυτή η φυλάκιση τη ζωή τους και την υγεία τους. Όπως διαπίστωσα, υπάρχουν πολλά προγράμματα για έγκλειστους γονείς οι οποίοι επιθυμούν να βελτιωθούν εντός της φυλακής, τα περισσότερα από τα οποία είναι στο εξωτερικό. Τέλος, μετά την αποφυλάκισή τους υπάρχει δυνατότητα να επισκεφθούν διάφορες Σχολές Γονέων ανά την Ελλάδα, προκειμένου να μάθουν περισσότερα για τον γονικό τους ρόλο και πώς να ανταπεξέλθουν σωστά σε αυτόν.

Εν κατακλείδι, τα παιδιά επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τη γονική φυλάκιση και πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στα δικαιώματά τους, στις ανάγκες τους και στην ευημερία τους. Ωστόσο, είναι απαραίτητο οι γονείς να διδαχθούν πως να αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους, ακόμα και όταν αυτοί είναι έγκλειστοι. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού τονίζει την ανάγκη για την προστασία των παιδιών από κάθε διάκριση ή τιμωρία και υπογραμμίζει ότι το συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να είναι πρωτεύον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ;

1.1 Η λειτουργία της φυλακής στην Ελλάδα

Η φυλάκιση αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο του Ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος και (θα έπρεπε να) εξυπηρετεί τρεις βασικούς σκοπούς: 1) την τιμωρία του κρατούμενου μέσω της στέρησης της ελευθερίας, 2) τη διασφάλιση των βασικών ατομικών δικαιωμάτων των κρατουμένων, ταυτόχρονα με την ομαλή λειτουργία των σωφρονιστικών καταστημάτων και 3) την κοινωνική, επαγγελματική και οικογενειακή αποκατάσταση των κρατουμένων. (<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>)

Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον Strickland το 2007 η φυλακή - στα διακόσια χρόνια λειτουργίας της - έχει αποτύχει, τουλάχιστον σε ότι αφορά το στόχο της για την επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων.

(<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>). Ειδικότερα στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι ο νέος Σωφρονιστικός Κώδικας αποτελεί - κατά γενική παραδοχή - ένα από τα αρτιότερα και πλέον ριζοσπαστικά και φιλελεύθερα νομοθετικά κείμενα σωφρονιστικής πολιτικής της Ευρώπης, εντούτοις παρατηρείται μια σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ του τι προβλέπεται και του τι εφαρμόζεται στην πράξη.

Η φυλακή αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα ολοκληρωτικού ιδρύματος. (<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>). Οι δραστηριότητες είναι αυστηρά προκαθορισμένες και ακολουθούν η μια την άλλη, βάση χρονοδιαγράμματος σύμφωνα με το σύστημα συγκεκριμένων κανόνων που επιβάλλονται. Η έννοια του προσωπικού χώρου και χρόνου δεν υπάρχει.

(<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>). Όταν πρόκειται να εξετάσει κανείς την τρέχουσα κατάσταση όσον αφορά τη φυλάκιση των γυναικών, είναι σημαντικό να δει την πλήρη εικόνα. Η κοινωνικό-οικονομική στέρηση, τα ψυχικά και σωματικά προβλήματα υγείας, και η τραυματική οικογενειακή δυσλειτουργία χαρακτηρίζουν τις εμπειρίες των γυναικών αλλά και των ανδρών που κρατούνται στις φυλακές. Βασιζόμενοι στα επίσημα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης και σε Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών, μπορούμε να επιχειρήσουμε μια συνοπτική περιγραφή της φυλακής στην Ελλάδα. (<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>)

Η εικόνα που παρουσιάζεται έχει ως εξής:

- Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων είναι άνδρες (96%).
- Σχεδόν οι μισοί κρατούμενοι είναι αλλοδαποί (45%-47%).
- Πάνω από το 60% των κρατουμένων είναι ηλικίας μεταξύ 20-30 ετών.
- Όσοι κατηγορούνται ή έχουν καταδικαστεί για παράβαση του Νόμου περί Ναρκωτικών, ξεπερνούν κατά πολύ σε αριθμό τους κρατούμενους που βρίσκονται στη φυλακή για άλλα αδικήματα.
- Το ποσοστό υπερπληθυσμού είναι 68.9% (8.150 κρατούμενοι / 4.825 θέσεις, Οκτ. 2000).
- Η αναλογία μεταξύ προσωπικού και κρατουμένων είναι 1/5.
- Παρατηρείται σημαντική έλλειψη μόνιμου ιατρικού προσωπικού, κοινωνικών λειτουργών, ενώ μόλις τα τελευταία χρόνια έχουν προσληφθεί ελάχιστοι ψυχολόγοι.
- Υπάρχει μια δραματική έλλειψη βασικών συνθηκών υγιεινής.

(<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>)

Ο E. Goffman, το 1968, στο βιβλίο του Τα Άσυλα, ορίζει ως άσυλο "...ένα μέρος διαμονής και εργασίας, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων διαχωρίζονται από την ευρύτερη κοινότητα για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και βιώνουν ένα περιοριστικό και αυστηρά διαχειριζόμενο τρόπο ζωής". Η φυλακή, μαζί με τα ψυχιατρεία, τα μοναστήρια, τους οίκους ευγηρίας και τα πλοία αποτελούν ολοκληρωτικά άσυλα. (Goffman, 1968)

Ο αριθμός των κρατουμένων σε όλες τις φυλακές της χώρας ανέρχεται σήμερα στους 12.703 που είναι ο μεγαλύτερος που έχει σημειωθεί στην ιστορία του ελληνικού κράτους, ενώ η χωρητικότητα όλων των καταστημάτων κράτησης είναι 9.300 άτομα. Επίσης, στις φυλακές Κορυδαλλού ο αριθμός των κρατουμένων ανέρχεται στις 2.320, ενώ η χωρητικότητά τους ανέρχεται στα 800 άτομα. (<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>)

Οι γυναίκες κρατούμενες, όπως θα αναλύσουμε περισσότερο στη συνέχεια, είναι πιο ευάλωτες λόγω της μητρότητας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα σωφρονιστικά ιδρύματα για γυναίκες υπερβαίνουν το μισό εκατομμύριο. Ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει τις γυναίκες που έχουν καταδικαστεί και εκτίουν σήμερα μια στερητική για την ελευθερία τους ποινή, καθώς και εκείνων που αναμένουν δίκη. Υπάρχουν τεράστιες ανισότητες στην κατανομή των

φυλακισμένων γυναικών μεταξύ των χωρών και των περιφερειών. Πράγματι, οι φυλακισμένες γυναίκες μόνο στις ΗΠΑ αποτελούν περίπου το ένα τρίτο (183.400) των συνολικών κρατούμενων. Άλλες χώρες που στεγάζουν μεγάλο αριθμό φυλακισμένων γυναικών είναι η Κίνα (71.280), η Ρωσία (55.400) και η Ταϊλάνδη (28.450). (Moloney, van den Bergh, Moller, 2009)

Ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού των φυλακών, οι γυναίκες αποτελούν μεταξύ του 2% και 9%, δηλαδή περίπου τα τέσσερα πέμπτα του ποινικού συστήματος σε όλο τον κόσμο. Μόλις 12 ποινικά συστήματα αναφέρουν υψηλότερο ποσοστό. Τα υψηλότερα ποσοστά βρέθηκαν στο Χονγκ Κονγκ-Κίνα (22%), στο Μιανμάρ (18%) και την Ταϊλάνδη (17%). Η ανησυχία, ωστόσο, είναι ο ταχύς ρυθμός με τον οποίο αυτή η μειονότητα αυξήθηκε σε ορισμένες ανεπτυγμένες χώρες. Σε Αγγλία και Ουαλία, για παράδειγμα, στη δεκαετία μεταξύ 1992 και 2002 παρατηρήθηκε μια αύξηση 173% στον αριθμό των φυλακισμένων γυναικών. Αντίθετα, στο ίδιο χρονικό διάστημα, η φυλάκιση στους άνδρες αυξήθηκε κατά 50%. Κατά παρόμοιο τρόπο, μεταξύ 2000 και 2006, οι γυναίκες κρατούμενες εντός των ΗΠΑ αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,3%. Κατά την περίοδο αυτή, το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν 2%. Επιπλέον, στην περίοδο ενός έτους, από τον Ιούνιο του 2005 έως τον Ιούνιο του 2006, ο ρυθμός μεταβολής του αριθμού των φυλακισμένων γυναικών ήταν 4,6%,. (Moloney, van den Bergh, Moller, 2009)

1.2 Οι έγκλειστοι γονείς

Από το 2003, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών, στη Γενεύη, παρατήρησε την αύξηση των γυναικών στη φυλακή και κατά συνέπεια και των παιδιών τους. Η φυλάκιση της μητέρας έχει ιδιαίτερες πτυχές και δημιουργεί προκλήσεις για τις οικογένειες, τους αρμόδιους και τις αρχές των φυλακών, μεταξύ άλλων και για το ζήτημα των βρεφών και των μικρών παιδιών που είναι έγκλειστα με τις μητέρες τους. Ωστόσο, κάθε γονική φυλάκιση επηρεάζει τα παιδιά. Κάποιες από αυτές τις επιπτώσεις ενδέχεται να είναι ίδιες ή παρόμοιες, ανεξάρτητα από το εάν ο φυλακισμένος γονέας είναι η μητέρα ή ο πατέρας. (Rosenberg, 2009). Η σχέση με το παιδί ξεκινά πρώτα από τη μητέρα, καθώς κυοφορώντας το, αισθάνεται ήδη την ευθύνη να προστατεύει το έμβρυο, ενώ καθώς μεγαλώνει το αισθάνεται στο σώμα της. Ο πατέρας αναπτύσσει την σχέση με το παιδί μετά τη γέννησή του. Διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή του παιδιού και όσο μεγαλώνει τόσο σημαντικότερος γίνεται ο ρόλος του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Γι' αυτό το λόγο είναι πολύ πιο δύσκολο και επώδυνο για τις μητέρες ο αποχωρισμός με τα παιδιά τους όταν είναι έγκλειστες. (Μάνου, 2008)

Οι γονείς πρέπει να αποτελούν πρότυπα για τα παιδιά τους, να είναι δίπλα τους ως σύμβουλοι και καθοδηγητές. Φανταστείτε πόσο δύσκολος γίνεται αυτός ο ρόλος μέσα από την φυλακή. Έχουν να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες του εγκλεισμού και ταυτόχρονα να παρέχουν συναισθηματική στήριξη στα παιδιά τους.

Το 1998, οι ομοσπονδιακές και οι κρατικές φυλακές στέγαζαν περίπου 1,8 εκατομμύρια άτομα, δίνοντας στις Ηνωμένες Πολιτείες το υψηλότερο ποσοστό στον κόσμο των κρατουμένων ανά 100.000 κατοίκους. Από το 1990 - 1998, ο πληθυσμός αυξήθηκε σε ένα ετήσιο ποσοστό του 6,2%. Εκτιμάται ότι το 40% έως 69% των φυλακισμένων ανδρών είναι πατέρες, και πάνω από 40.000 των γυναικών τροφίμων των ΗΠΑ έχουν παιδιά κάτω από την ηλικία των 18. (Eddy, Powell, Szubka, McCool, Kuntz, 2001)

Την ίδια περίοδο, υπήρχαν περίπου 2 εκατομμύρια άτομα στις φυλακές των ΗΠΑ, εκ των οποίων το 55% δήλωσαν ότι έχουν ένα παιδί κάτω από την ηλικία των 18. Το 46% των ανωτέρω ανέφεραν ότι ζούσαν με τα παιδιά τους πριν από την φυλάκισή τους. Τον 73% των έγκλειστων μητέρων σε ομοσπονδιακή φυλακή αναφέρουν πως ζούσαν με τα παιδιά τους πριν από τη σύλληψή τους, σε αντίθεση με το 47,2% των έγκλειστων πατέρων. Σχεδόν όλοι οι έγκλειστοι πατέρες αναφέρουν την μητέρα των παιδιών τους ως πρωταρχικό φροντιστή, ενώ οι περισσότερες μητέρες αναφέρουν άλλους συγγενείς ως τωρινούς φροντιστές. Ως εκ τούτου, η φυλάκιση της μητέρας μπορεί να προκαλέσει περισσότερες διαταραχές από ό, τι η φυλάκιση του πατέρα. (Eddy, Powell, Szubka, McCool, Kuntz, 2001)

Ένα αυξανόμενο ποσοστό του πληθυσμού στη φυλακή είναι βίαιοι παραβάτες. Από το 1989 έως το 1996, οι βίαιοι παραβάτες σε φυλακές των ΗΠΑ αυξήθηκαν 53%, κάτι το οποίο έχει αποδοθεί στην αύξηση του αριθμού των ατόμων που κατηγορούνται για επίθεση, η οποία περιλαμβάνει περίπου το 12% όλων των κατηγοριών. Ο αριθμός των παιδιών με τουλάχιστον ένα έγκλειστο γονέα υπολογίζεται σε εκατομμύρια και μια συντηρητική εκτίμηση του αριθμού των οικογενειών που πλήττονται από τη φυλάκιση, σε δύο φυλακές, προτείνει επιπλέον 90.000 γονείς με τουλάχιστον ένα παιδί που φυλακίζονται κάθε χρόνο. Ένα συμπέρασμα που πρέπει να εξαχθεί από αυτή την τάση είναι ότι οι κίνδυνοι για τη βίαιη και εγκληματική συμπεριφορά των νέων από την γονική φυλάκιση, αυξάνονται, μαζί με τις επιπτώσεις στη δημόσια υγεία. (Lee, 2005)

Εκτιμάται ότι το 25% όλων των γυναικών στη φυλακή γέννησαν κατά το προηγούμενο έτος της φυλάκισής τους ή θα γεννήσουν όσο είναι έγκλειστες. Σε 40 χώρες υπάρχουν προγράμματα για αυτές τις γυναίκες και τα μωρά τους. (Lee, 2005)

Όσον αφορά την επαφή των κρατουμένων με τα παιδιά τους, το 78,4% των μητέρων και 62,4% των πατέρων αναφέρουν κάποιο είδος μηνιαίων επαφών μέσω ηλεκτρονικού

ταχυδρομείου, επισκέψεις, ή τηλεφωνικά. Καθώς ο πληθυσμός των φυλακών υπερβαίνει τώρα τα 2 εκατομμύρια στις ΗΠΑ, ο Lee (2005) εκτιμά ότι υπάρχουν σήμερα περίπου 7 εκατομμύρια παιδιά που έχουν ένα γονέα που εμπλέκεται στο ποινικό σύστημα δικαιοσύνης. (Lee, 2005)

Μερικές από αυτές τις εθνικές στατιστικές βρίσκουν απήχηση σε κρατικό επίπεδο. Το 2004, το Τμήμα Αποκατάστασης και Διόρθωσης στο Οχάιο συνέταξε μια έκθεση για το προφίλ της γονικής κατάστασης ενός δείγματος 965 έγκλειστων ανδρών στις 1 Ιανουαρίου 2004. Έδειξε ότι το 51,6% του δείγματος ανέφερε ότι είχε τουλάχιστον ένα ανήλικο τέκνο πριν τη φυλάκιση και το 46,7% των πατέρων ζούσε με ένα ή περισσότερα από τα παιδιά τους. Συνολικά, οι πατέρες ανέφεραν 1.084 παιδιά. Οι περισσότεροι από τους πατέρες (86%) είχαν έρθει σε επαφή με τουλάχιστον ένα από τα παιδιά τους, κατά κύριο λόγο με e-mail (89,6%) ή τηλεφωνικώς (85,6%). (Strickland, 2007)

Συμπεραίνουμε ότι ο αριθμός των παιδιών που οι γονείς τους είναι κρατούμενοι έχει αυξηθεί δραματικά και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. (<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>). Αυτά τα παιδιά φαίνεται να είναι σε κίνδυνο από διάφορα προβλήματα μεταξύ άλλων και οικογενειακά.

(Kjellstrand, Cearley, Eddy, Foney, Martinez Jr, 2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΓΚΛΕΙΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Ο εγκλεισμός διακόπτει το γονεϊκό ρόλο, γεγονός με δυσμενείς συνέπειες για τους γονείς κρατούμενους και ειδικότερα για τις γυναίκες, για τις περισσότερες από τις οποίες ο μητρικός τους ρόλος αποτελεί κεφάλαιο θεμελιώδους σημασίας. Όλα τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η ποινή για τη γυναίκα δεν είναι ατομική αλλά έχει πολλαπλούς αποδέκτες και ιδιαίτερα τα εξαρτώμενα από αυτήν μέλη (παιδιά). Γι' αυτό η ποινή του εγκλεισμού θα πρέπει να αποτελεί το έσχατο καταφύγιο στην ποινική διαδικασία. (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012).

Στην Ελλάδα τα ερευνητικά δεδομένα (Μητροσύλη, Φρονίμου, 2008) επιβεβαιώνουν ότι ο μητρικός ρόλος της γυναίκας κλονίζεται με τον εγκλεισμό της. Η μητέρα κρατούμενη μπορεί να είναι: α) η μητέρα που γεννά το παιδί της στη φυλακή, β) η μητέρα που κρατά το νήπιο στη φυλακή έως ότου αυτό γίνει τριών ετών και γ) η μητέρα κρατούμενη της οποίας το παιδί ζει εκτός φυλακής.

Ειδικότερα στο Κατάστημα Κράτησης του Ελεώνα της Θήβας, το διάστημα Απριλίου-Μαΐου του έτους 2011 κρατήθηκαν 350 γυναίκες εκ των οποίων οι 306 ήταν μητέρες (ποσοστό δηλ. της τάξης του 87,4%). Οι κρατούμενες αυτές ήταν μητέρες 605 παιδιών εκ των οποίων τα 15 κρατούνταν στη φυλακή. Τέσσερις γυναίκες ήταν κυοφορούσες. Αντίστοιχα στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών του Κορυδαλλού κρατήθηκαν 187 γυναίκες εκ των οποίων οι 129, ποσοστό της τάξης του 70% περίπου ήταν μητέρες, 66 Ελληνίδες και 63 αλλοδαπές. Οι γυναίκες αυτές ήταν μητέρες 299 παιδιών 152 αγοριών και 147 κοριτσιών, μία γυναίκα κρατούνταν στη φυλακή με το παιδί της και 3 γυναίκες ήταν κυοφορούσες. (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012).

Από το 1985, ο αριθμός των γυναικών στις φυλακές των Ηνωμένων Πολιτειών έχει σχεδόν τριπλασιαστεί. Σε οποιαδήποτε δεδομένη ημέρα, υπάρχουν περισσότερες από 100.000 γυναίκες στη φυλακή, με 200.000 παιδιά περίπου. Ο Beck (2000) ανέφερε ότι μεταξύ του 1990 και του 1999, στις ΗΠΑ ο γυναικείος πληθυσμός των φυλακών υπερδιπλασιάστηκε, και ως εκ τούτου το ποσοστό φυλάκισης για τις γυναίκες έχει αυξηθεί κατά 84% σε αυτό το χρονικό διάστημα σε σχέση με την αύξηση κατά 60% για τους άνδρες. (Beck, 2000)

Κατά την περίοδο αυτή, η εφαρμογή των υποχρεωτικών κατευθυντήριων γραμμών καταδίκης οδήγησε σε αύξηση του πληθυσμού των φυλακών εξαιτίας ενός συνδυασμού υποχώρησης των ποσοστών απελευθέρωσης και αύξησης των ποινών. Ο Dally (2002) θεωρεί ότι η δραματική αύξηση και η επαναλαμβανόμενη φυλάκιση των γυναικών είναι σε μεγάλο

βαθμό το αποτέλεσμα της τήρησης των αυστηρότερων κατευθυντήριων γραμμών καταδίκης, σε συνδυασμό με την αδιαφορία των ζητημάτων ισότητας των φύλων (όπως της ανατροφής των παιδιών). (Dally, 2002)

Το αποτέλεσμα αυτών ήταν να υπάρξει μια σημαντική αύξηση (εκτιμάται πάνω από μισό εκατομμύριο) του αριθμού των παιδιών με έναν γονέα στη φυλακή. Μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις ανάγκες των παιδιών με φυλακισμένες μητέρες αποκαλύπτει μια γενική συμφωνία πως αυτά τα παιδιά αποτελούν μια μοναδικά ευάλωτη ομάδα (Myers, Smarsh, Amlund-Hagen, και Kennon, 1999).

Παρά το γεγονός ότι αυξάνονται τα ποσοστά φυλάκισης και αυτό υποδηλώνει την ύπαρξη ενός αυξανόμενου αριθμού παιδιών που έχουν βιώσει την απώλεια ενός γονέα λόγω φυλάκισης, λίγα είναι γνωστά σχετικά με αυτά τα παιδιά. Η διαθέσιμη έρευνα έχει δείξει επανειλημμένως ότι τα παιδιά των οποίων οι μητέρες είναι στη φυλακή συχνά βιώνουν τη φτώχεια, αρνητικές περιβαλλοντικές συνθήκες, αντιξοότητες μέσα στην οικογένεια, ανεπαρκή φροντίδα, συναισθηματικό τραύμα και διαπροσωπικές δυσκολίες που σχετίζονται με την απουσία της μητέρας από το σπίτι (Reed&Reed, 1997).

Η επακόλουθη ανάπτυξη της ταυτότητας της μητέρας περιλαμβάνει το σχηματισμό συναισθηματικού δεσμού μεταξύ της μητέρας και του παιδιού της, ένας δεσμός που επηρεάζεται τόσο από τα χαρακτηριστικά του βρέφους, όσο και από την εικόνα του εαυτού της μητέρας καθώς και την υποστήριξη από τους σημαντικούς άλλους (Rubin, 1984). Σε αυτή τη μεταβατική διαδικασία του να γίνει μητέρα, μια γυναίκα επαναπροσδιορίζει τον εαυτό της σε σχέση με το βρέφος. Η τροποποίηση λαμβάνει χώρα σε ένα κοινωνικό κόσμο στον οποίο οι εμπειρίες και η αντίληψη του εαυτού οφείλονται όχι μόνο στην αλληλεπίδραση με το βρέφος, αλλά στη διαδικασία της κοινωνικής αλληλεπίδραση με τους άλλους (Mead, 1934). Στη σχέση μητέρας-βρέφους, τα συναισθήματα είναι ζωτικής σημασίας, δεδομένου ότι αποτελούν τα κύρια μέσα επικοινωνίας και είναι αυτά που θα επιτρέψουν την στενή συναισθηματική επαφή.(Gouldner, 1960).

Όπως έχει υποστηριχτεί και αλλού (Flacking, Ewald, Nyqvist, Starrin, 2006), η στενή συναισθηματική σχέση έχει περιγραφεί ως μια αμοιβαία ικανοποιητική σχέση, στην οποία τα συναισθήματα και οι εμπειρίες είναι κοινά. Ο Rubin θεωρεί, επίσης, τη δημιουργία ενός συναισθηματικού και τρυφερού δεσμού με το βρέφος, μέρος της διαδικασίας του να γίνει μητέρα μια γυναίκα. Αυτό υποδηλώνει ότι η πιθανότητα της δημιουργίας ενός δεσμού αγάπης εξαρτάται από την ικανότητα της μητέρας για την δημιουργία μιας τέτοιας στοργικής σχέσης. (Rubin, 1984).

Το θεμέλιο της μητρότητας ωστόσο, δεν είναι μόνο θέμα της δημιουργίας δεσμών

αγάπης, αλλά και της διασφάλισης της επιβίωσης των βρεφών, η οποία μπορεί να θεωρηθεί σαν μια δοκιμή της βιολογικής ικανότητας. Η διατροφή, ανεξάρτητα της μεθόδου, είναι η μία πλευρά εξασφάλισης της επιβίωσης των βρεφών. Ωστόσο, η μέθοδος της σίτισης επίσης αντικατοπτρίζει τις πολιτιστικές αξίες της μητρότητας. Έτσι, ο μητρικός θηλασμός είναι ένα κεντρικό στοιχείο στις εμπειρίες της μητρότητας και για μερικές γυναίκες αντιπροσωπεύει την έννοια μιας «καλής μητέρας». (Flacking, Ewald, Starrin, 2007)

2.1 Έγκλειστες εγκυμονούσες γυναίκες

Δεν υπάρχει εύρος βιβλιογραφίας για τις επιπτώσεις του εγκλεισμού στη σωματική και ψυχολογική διάσταση της τεκνοποίησης μέσα στη φυλακή. Ο σκοπός της έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την Wismont το 2000 ήταν να περιγράψει την εμπειρία τεκνοποίησης, όπως αναφέρεται από τις έγκυες γυναίκες που φυλακίζονται. Σύλληψη, θλίψη, υποταγή, και συγγενείς ήταν τα βασικά θέματα που σχετίζονταν με την εμπειρία των γυναικών που βρίσκονται σε αναπαραγωγική ηλικία στη φυλακή, η οποία προέκυψε από την ανάλυση των αντίγραφων των ημερολογιακών εγγραφών και των δεδομένων της συνέντευξης αυτών των γυναικών. (Wismont, 2000)

Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των γυναικών που φυλακίζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες υπογραμμίζουν την επείγουσα ανάγκη να κατανοηθούν καλύτερα οι εμπειρίες τους. Οι πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης πρέπει να βρουν τρόπους για να βοηθήσουν τις γυναίκες τροφίμους να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά το ρόλο που βιώνουν όταν ζουν δύο διαμετρικά αντίθετους ρόλους- εκείνον της τροφίμου και εκείνον της μητέρας. Τα σωφρονιστικά ιδρύματα πρέπει επίσης να βοηθήσουν στην εφαρμογή πολιτικών που αναγνωρίζουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των εγκύων φυλακισμένων γυναικών. (Wismont, 2000)

Η εγκυμοσύνη είναι μια ιδιαίτερη περίοδος για τις γυναίκες. Οι έγκλειστες έγκυες γυναίκες, ωστόσο, υποβάλλονται σε μια ποικιλία πολιτικών που επηρεάζουν αρνητικά την εγκυμοσύνη τους. Πιο σημαντικά, σχεδόν χωρίς εξαίρεση, οι γυναίκες αυτές διαχωρίζονται από τα νεογνά τους στο τέλος της νοσηλείας τους στο μαιευτήριο. Σε γενικές γραμμές, οι γυναίκες που γεννούν, ενώ είναι στη φυλακή, είναι έγκυες και κατά τη στιγμή της φυλάκισής τους. Δεδομένου ότι ο μέσος όρος του χρόνου της φυλάκισης για τις γυναίκες είναι 12 μήνες, οι περισσότερες έγκυες κρατούμενες θα περάσουν 6 μήνες έως ένα χρόνο στη φυλακή μετά τη γέννηση των παιδιών τους. (U.S. Department of Justice, 1999)

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ ανέφερε ότι το 1999, το 5% των γυναικών προφυλακίστηκε όταν αυτές ήταν έγκυες. Από τα διαθέσιμα στοιχεία έρευνας σχετικά με τις γυναίκες κρατούμενες που πραγματοποιήθηκε σε ομοσπονδιακές φυλακές το 1997 και το

1998, εξάγουμε συμπεράσματα ότι 4.803 γυναίκες είχαν εισαχθεί στη φυλακή. Αν το 5% των γυναικών αυτών ήταν έγκυες όταν ξεκίνησαν να εκτείνουν τις ποινές τους, συμπεραίνουμε πως περίπου 240 γυναίκες εισήλθαν στη φυλακή έγκυες. (Wisnont, 2000)

Η εγκυμοσύνη και η πρόωμη μεταγεννητική εμπειρία πιστεύεται ότι είναι κρίσιμης σημασίας για την ανάπτυξη της ταυτότητας της μητέρας καθώς και για την ενίσχυση της συναισθηματικής ευεξίας της μητέρας με το παιδί. (Rubin, 1984) Πώς η γνώση ενός επικείμενου αποχωρισμού επηρεάζει την εγκυμοσύνη αυτών των μητέρων και την μετέπειτα σχέση τους με τα νεογνά τους;

Υπάρχει ανησυχία για την ποιότητα της γενικής υγείας των εγκλειστων γυναικών, δεδομένων των συνθηκών. Η βιβλιογραφία διαπιστώνει ότι στις φυλακές δεν υπάρχει πρόληψη για την κάλυψη των αναγκών υγειονομικής περίθαλψης των εγκύων κρατουμένων και αυτό με τη σειρά του έχει ως αποτέλεσμα τη γέννηση σε κακές συνθήκες και με περισσότερες επιπλοκές για τις εγκλειστες έγκυες γυναίκες σε σύγκριση με εκείνες τις γυναίκες που δεν είναι στη φυλακή. Οι ελλείψεις εντοπίζονται στους τομείς της υγείας και της μαιευτικής περίθαλψης, καθώς και στα επείγοντα περιστατικά. (Barry, 1985) (Shelton, Gill, 1989). Τα προβλήματα που εντοπίστηκαν περιλαμβάνουν το χώρο της προγεννητικής φροντίδας, ανεπαρκείς προγεννητικές εξετάσεις, έλλειψη μαθημάτων προετοιμασίας τοκετού, στέρηση συναισθηματικής υποστήριξης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, καθώς και αυξημένο ποσοστό καισαρικών τομών.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η σημασία των επιπλοκών της εγκυμοσύνης που σχετίζονται με την υγεία και τα αποτελέσματα για τις έγκυες τροφίμους και τα νεογνά τους είναι αντικείμενο συζήτησης. Ενώ πολλοί συγγραφείς αναφέρουν αυξημένα αρνητικά αποτελέσματα για την υγεία των εγκύων κρατουμένων, άλλοι δεν βρίσκουν μεγαλύτερο ποσοστό επιπλοκών όταν συνδυάζουν τα περιστατικά εγκλειστων γυναικών με τους ελέγχους σχετικά με την ηλικία, τη φυλή και την προγεννητική φροντίδα. (Egley, Miller, Granados, Ingram-Fogel, 1992)

Η Malika Saada Saag, ιδρύτρια και διευθύντρια του προγράμματος για τα ανθρώπινα δικαιώματα «Ρεβέκκα» (Rebecca Project for Human Rights), καταδικάζει μια πρακτική που εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις Ηνωμένες Πολιτείες και σύμφωνα με την οποία πριν και κατά τη διάρκεια του τοκετού, οι φυλακισμένες είναι αλυσοδεμένες. Μια συνηθισμένη τακτική που εφαρμόζεται σε ορισμένα σωφρονιστικά ιδρύματα, ακόμα και αν εγκυμονεί κινδύνους για την υγεία τόσο της επιτόκου όσο και του παιδιού.

(<http://el.globalvoicesonline.org/2012/08/11306>)

Γιατί οι απόψεις περί δικαιωμάτων των εγκύων στη φυλακή δίστανται τόσο; Ο

τηλεοπτικός σταθμός «*Russia Today*» αναφέρεται κάθε φορά στο εν λόγω ζήτημα, εν μέσω συζητήσεων που αφορούν παιδιά που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν υπό το ρωσικό σωφρονιστικό σύστημα:

“Ορισμένοι δύσπιστοι θεωρούν ότι κάποιες γυναίκες ίσως μένουν σκόπιμα έγκυες μόνο και μόνο για να έχουν μια πιο εύκολη ζωή στη φυλακή, όπως τη δυνατότητα να διαμείνουν σε νοσοκομείο, να περνούν περισσότερο χρόνο με το παιδί τους, κάτι σαφώς καλύτερο από το να κάθονται σε ένα παγερό κελί, υποστηρίζουν.”

(<http://el.globalvoicesonline.org/2012/08/11306>)

Υπάρχουν επίσης γυναίκες που θεωρούν, ότι η εγκυμοσύνη είναι ο μοναδικός τρόπος να γλιτώσουν την καταδίκη. Για παράδειγμα, τον περασμένο Ιούνιο, μια Αγγλίδα, η οποία συνελήφθη για λαθρεμπόριο ναρκωτικών στη Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος και καταδικάστηκε σε θάνατο, έμεινε έγκυος στη φυλακή προκειμένου να αποφύγει την εκτέλεση, γνωρίζοντας πως η κυβέρνηση απαγορεύει την εκτέλεση εγκύου. Μάλιστα, σύμφωνα με την αγγλική εφημερίδα «*Daily Express*» υπήρξαν φήμες ότι υποβλήθηκε σε τεχνητή γονιμοποίηση προκειμένου να επιτύχει μια πιο επιεική δικαστική απόφαση.

(<http://el.globalvoicesonline.org/2012/08/11306>)

Οι ψυχολογικές διαστάσεις της εγκυμοσύνης στη φυλακή επηρεάζονται από το περιβάλλον των φυλακών και τα διακριτά ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού των φυλακών. Ο Hufft το 1992 εντόπισε αύξηση του στρες και αλλαγές στα συστήματα κοινωνικής υποστήριξης. (Hufft, 1992)

2.2 Κρατούμενες μητέρες με βρέφη

Η δραματική αύξηση της φυλάκισης των γυναικών τα τελευταία χρόνια έχει ως συνέπεια οι περισσότερες γυναίκες που φυλακίζονται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης τους να γίνονται μητέρες μέσα στη φυλακή. Η συνήθης εμπειρία για αυτές τις γυναίκες είναι να γεννήσουν σε ένα νοσοκομείο κοντά στη φυλακή, όπου παραμένουν με το βρέφος τους για περίπου 24 ώρες, και στη συνέχεια επιστρέφουν στη φυλακή χωρίς αυτό. Το βρέφος πάει συχνά σε ένα μέλος της οικογένειας ή σε ένα φίλο της μητέρας ή σε μερικές περιπτώσεις σε ανάδοχη οικογένεια. Υπάρχει σε ορισμένες χώρες, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, η δυνατότητα να μείνει το παιδί μέσα στην φυλακή έως τα 3 του χρόνια. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O’Grady, Rose, Callaman, 2004)

Μια φυλακή είναι ένα δύσκολο μέρος για να αναπτυχθεί μια υγιής σχέση μητέρας-βρέφους. Τα αποτελέσματα της φυλάκισης της μητέρας, λόγω του σχεδόν πλήρους

διαχωρισμού μητέρας-βρέφους, και της περιστασιακής επαφής μέσω των επισκέψεων επηρεάζουν κατά πολύ την συμπεριφορά τους, όταν είναι μαζί. Για τις φυλακισμένες μητέρες, η επίσκεψη του βρέφους στη φυλακή είναι η μόνη ευκαιρία τους να γνωρίσουν το μωρό τους.

Για τις περισσότερες μητέρες, η καλύτερη στιγμή μιας επίσκεψης είναι να δουν το μωρό τους, ενώ η δυσκολότερη είναι το τέλος της επίσκεψης, επομένως τα συναισθήματα είναι ανάμεικτα (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Επίσης, χρησιμοποιούν το τηλέφωνο για να ακούσουν το παιδί τους. Οι μητέρες φυλάσσουν φωτογραφίες τους στις θυρίδες τους, όπου θα μπορούσαν να δουν συχνά, και μιλούν στην εικόνα του. Επειδή οι περισσότερες φυλακισμένες μητέρες σχεδιάζουν να αναλάβουν τη φροντίδα του μωρού τους μετά την απελευθέρωσή τους από τη φυλακή, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τις προσπάθειές τους να δημιουργήσουν μια σχέση με το βρέφος κάτω από συνθήκες που δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για να προωθηθεί μια θετική αλληλεπίδραση μητέρας-παιδιού. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ο αριθμός των γυναικών στις φυλακές των ΗΠΑ ανέρχεται στις 163.000 το 2000, σε 210.000 περίπου στα μέσα του 2006, που τροφοδοτείται σε μεγάλο βαθμό από την αύξηση των καταδικαστικών αποφάσεων. Πολλές από αυτές τις κρατούμενες είναι μητέρες, που όπως λένε οι ειδικοί, έχουν όφελος από την διαμονή με τα παιδιά τους, ακόμα κι αν είναι πίσω από τα κάγκελα. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Ορισμένοι κριτικοί υποστηρίζουν ότι κρατώντας ένα μωρό στη φυλακή, τιμωρείται και αυτό για το αδίκημα της μητέρας. Οι μελέτες όμως δείχνουν ότι τα παιδιά επωφελούνται από την επαφή, δήλωσε η Mary Byrne, στο Πανεπιστήμιο Columbia ως καθηγήτρια νοσηλευτικής, η οποία διεξήγαγε μια μελέτη στην οποία πήραν μέρος 100 παιδιά που γεννήθηκαν στο Bedford Hills και Taconic και σε σωφρονιστικά ιδρύματα σε Westchester County, Νέα Υόρκη. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Η Byrne δήλωσε ότι τα παιδιά που χωρίζονται από τους γονείς τους διατρέχουν κινδύνους για τη συναισθηματική τους κατάσταση και για διαταραχές συμπεριφοράς, για σχολική αποτυχία και προβλήματα με το νόμο. Τα μωρά που γεννήθηκαν από μητέρες στις φυλακές είναι γενικά καλύτερα να παραμείνουν εκεί μαζί τους. «Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά, αν τα προγράμματα στη φυλακή διαθέτουν τους κατάλληλους πόρους," δήλωσε η κ. Byrne. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συναισθήματα μιας έγκλειστης μητέρας για το παιδί της, το οποίο γεννήθηκε κατά την διάρκεια τα κράτησής της. Η Garduza, 31, μεγάλωσε σε

ανάδοχη οικογένεια, εφόσον την είχαν πάρει μακριά από τη μητέρα της, με την οποία έχει χάσει επαφή. Έμεινε στο σχολείο μόνο μέχρι την ένατη τάξη. Για κλοπή και λήψη κλοπιμαίων, εστάλη στη φυλακή τον περασμένο Δεκέμβριο αφού βρέθηκε θετική για χρήση κοκαΐνης και γέννησε τον Ramerio, το πέμπτο παιδί της, πριν από τέσσερις εβδομάδες. "Ξέρω ότι είμαι στη φυλακή, αλλά όταν είναι μαζί μου, πραγματικά δεν αισθάνομαι σαν να είμαι στη φυλακή.", δήλωσε η Garduza, η οποία βγαίνει από την φυλακή αυτό το καλοκαίρι. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Στην χώρα μας παρόλο που δεν υπάρχει ιδιαίτερη προστασία υπέρ αυτών των γυναικών, το «ξεμπλοκάρισμα» είναι μια ομάδα bloggers που ξεκίνησε την δράση της πριν από 5 περίπου χρόνια. Για τη μητέρα κρατούμενη που γεννά το παιδί της στη φυλακή ή έχει νήπιο ηλικίας έως 3 ετών ο Ελληνικός Σωφρονιστικός Κώδικας (αρ. 13 και 21 του Ν. 2776/99) προβλέπει ότι μπορεί να το κρατήσει μαζί της έως την ηλικία των 3 ετών. Για αυτό το λόγο έχει διαμορφωθεί κατάλληλος χώρος στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελεώνα Θηβών στον οποίο κρατούνται οι μητέρες με τα παιδιά τους, χωριστά από τις άλλες κρατούμενες. Στο χώρο αυτό υπάρχει και μικρός παιδότοπος για την απασχόληση των παιδιών. Μετά την ηλικία των τριών ετών το παιδί απομακρύνεται από τη μητέρα και, εφόσον δεν υπάρχει άλλο περιβάλλον κατάλληλο για την ανατροφή και τη μέριμνά του, αυτή ανατίθεται σε κάποιο ίδρυμα (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012).

Το πλαίσιο υποστήριξης, μαζί με την βοήθεια και την οικονομική ενίσχυση στα 20 περίπου παιδάκια και τις μαμάδες τους, περιλαμβάνει επίσης και τις 90 και πλέον άπορες φυλακισμένες. Οι εθελοντές του «ξεμπλοκαρίσματος» πραγματοποιούν συχνές αποστολές ειδών πρώτης ανάγκης στον Ελαιώνα και διοργανώνουν εκδηλώσεις με τα έσοδα των οποίων καλύπτονται άμεσες ανάγκες των παιδιών και των απόρων. Επίσης, συμμετέχουν οικονομικά σε αποφυλακίσεις, στηρίζουν το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας των φυλακών, ενθαρρύνουν την εθελοντική προσφορά μαθημάτων δημιουργικής απασχόλησης και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων μέσα στις φυλακές και ευαισθητοποιούν τον κόσμο από το blog τους. (<http://xeblogarisma.blogspot.com>).

2.3 Χαρακτηριστικά έγκλειστων μητέρων

Η φυλάκιση από μόνη της μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία, ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα παιδιά που έχουν παρελθόν θυματοποίησης. Η εμπειρία της φυλακής μπορεί να επιδεινώσει τις παραπάνω επιπτώσεις. Συχνά, οι διαδικασίες των ποινικών συστημάτων, συμπεριλαμβανομένων των γυναικείων φυλακών βασίζονται σε

ανδρικό πρότυπο. Ωστόσο, ενώ οι γυναίκες φυλακές αποτελούν μειοψηφία του συνολικού πληθυσμού των φυλακών, έχουν διαφορετικό προφίλ και οι τρόφιμές τους έχουν διαφορετικές ανάγκες από τους άνδρες κρατούμενους. Η σωματική έρευνα, η ανισορροπία στην ισχύ μεταξύ του προσωπικού των φυλακών και των τροφίμων, οι παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής και η λεκτική ή σωματική κακοποίηση, που υφίστανται πολλές γυναίκες στα σωφρονιστικά ιδρύματα, συνιστά έλλειψη σεβασμού. (Moloney, van den Bergh, Moller, 2009)

Πράγματι, το προηγούμενο ιστορικό κακοποίησης επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν την εμπειρία της φυλακής και να συνεργασθούν ομαλά με άνδρες σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Επιπλέον, οι γυναίκες που έχουν βιώσει κατά τη διάρκεια της ζωής τους σεξουαλική επίθεση ή οικογενειακή βία είναι πιο επιρρεπείς να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση, ενώ βρίσκονται στη φυλακή. Υπάρχουν διάφορες διεθνείς συνθήκες, όπως το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και οι ευρωπαϊκοί σωφρονιστικοί κανόνες, οι οποίες ορίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα των κρατουμένων. (Moloney, van den Bergh, Moller, 2009)

Από το 1980, ο αριθμός των γυναικών κρατουμένων στις ομοσπονδιακές φυλακές των ΗΠΑ έχει αυξηθεί περισσότερο από τέσσερις φορές. Ο Σύλλογος Φυλάκισης Γυναικών αναφέρει ότι τουλάχιστον το 75 τοις εκατό των φυλακισμένων γυναικών είναι μητέρες, οι περισσότερες με δύο ή περισσότερα παιδιά. (Foster,2012)

Μια έκθεση του 1993 από το Εθνικό Συμβούλιο για την εγκληματικότητα και την παραβατικότητα προειδοποίησε ότι τα παιδιά των οποίων οι γονείς είναι φυλακισμένοι έχουν τραύμα, άγχος, ενοχή και φόβο. Διατρέχουν σημαντικό κίνδυνο για κακή ακαδημαϊκή επίδοση, σχολική αποτυχία, συμμετοχή σε συμμορία, κατάχρηση ναρκωτικών και εγκληματικότητα. Επομένως, τα παιδιά των κρατουμένων έχουν πέντε φορές περισσότερες πιθανότητες από τους συνομηλικούς τους να καταλήξουν στη φυλακή κάποια μέρα. (Foster,2012)

Η Αμερικανική Ένωση Σωφρονισμού (ACA) διαπιστώνει ότι οι έγκλειστες μητέρες είναι συνήθως νέες, ανύπαντρες γυναίκες με παιδιά και χαμηλές επαγγελματικές δεξιότητες. Έχουν μικρή ή καθόλου εργασιακή εμπειρία, καθώς και σημαντικά προβλήματα κατάχρησης ουσιών. Ο πατέρας των παιδιών ενδέχεται να έχει ένα μικρό ρόλο στη ζωή τους, λέει η Μπρέντα Σμιθ, πρώην διευθύντρια του Κέντρο του Δικαίου της φυλακής Γυναικών.

Μια έρευνα του 1991 από το Γραφείο Στατιστικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προσθέτει ότι οι φυλακισμένες γυναίκες έχουν επίσης πολλές ψυχολογικές ανάγκες. Οι γυναίκες έχουν τρεις φορές περισσότερες πιθανότητες από τους

φυλακισμένους άνδρες να υποστούν σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση πριν από την είσοδό τους στη φυλακή. Επίσης είναι πιο πιθανό να πάσχουν από τον ιό HIV από ότι οι άνδρες. (Foster,2012)

Το ζήτημα του κατά πόσον οι γυναίκες θα βγουν από τη φυλακή καθαρές από τα ναρκωτικά και έτοιμες να ανταποκριθούν σωστά στην μητρότητα εξαρτάται εν μέρει από το αν είναι σε θέση να διατηρήσουν το ρόλο τους ως γονείς, ακόμα και πίσω από τα κάγκελα. Σύμβουλοι, από την εμπειρία τους, συμπεραίνουν ότι με τον παρατεταμένο αποχωρισμό από τα παιδιά τους, πολλές γυναίκες χάνουν το κίνητρο για να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους. (Foster,2012)

Από τις φυλακισμένες 140.000 γυναίκες το 1998 στις ΗΠΑ, σχεδόν οι μισές ζούσαν σε τοπικές φυλακές, σύμφωνα με την Εθνική Υπηρεσία Εγκληματολογικών του υπουργείου Δικαιοσύνης. Ο Νόμος του Μοντγκόμερυ, στο Κέντρο Κράτησης του Μέρυλαντ επιτρέπει τις επισκέψεις για τις μητέρες και τα παιδιά μόνο μία φορά το χρόνο κατά τη διάρκεια της Χριστουγεννιάτικης περιόδου. Η Αρχηγός των κρατούμενων Mary Jones Μπράουν λέει ότι τα υλικά και τα νομικά ζητήματα εμποδίζουν περισσότερες επισκέψεις. (Foster,2012)

Παρατίθενται σχόλια έγκλειστων μητέρων που αποκαλύπτουν τον πόνο της φυλάκισης που οφείλεται στην έλλειψη επαφής με τα παιδιά τους.

Μια Ισπανή μητέρα (ηλικία 54) έγραψε: "Έχω καταστραφεί γιατί δεν μπορώ να είμαι εκεί για τα παιδιά μου. Η κόρη μου άρχισε μόλις το κολέγιο και ο γιος μου είναι ακόμα νεώτερος ξεκινώντας την εφηβεία. Δεν είμαι κοντά στα παιδιά μου, γι' αυτό αισθάνομαι πολύ καταθλιπτικά και νοσταλγικά. Αισθάνομαι ότι λείπω από εκεί για αυτά. Ο διαχωρισμός είναι αφόρητος! "

Μια Αφροαμερικάνα μητέρα (ηλικία 30): "Καταδικάστηκα σε 10 χρόνια φυλάκισης όταν ο γιος μου ήταν μόλις 4 μηνών. Τώρα είναι 5 ετών. Θρηνώ γιατί έχω χάσει τόσες πολλές πρώτες φορές του. Το πρώτο δόντι, την πρώτη λέξη, τα πρώτα βήματα, την πρώτη μέρα του σχολείου. Με θλίβει επίσης ότι πρέπει να στηρίζεται σε άλλους για να αναλάβουν τη φροντίδα του, ακόμη και όταν είναι άρρωστος. "

Μια Ισπανή μητέρα (ηλικία 42), "Η πιο δύσκολη εμπειρία ήταν όταν 3 ημέρες αφού γέννησα τον γιο μου τον πήραν από μένα και τον έδωσαν στην μητέρα μου."

Μια Ισπανή μητέρα (ηλικία 36), "Είναι πολύ δύσκολο να είμαι εδώ, ενώ τα παιδιά μου είναι εκεί έξω και άλλοι άνθρωποι αναλαμβάνουν την φροντίδα τους"

Μια Ισπανή μητέρα (ηλικία 27), "Είχα λείψει σε όλες τις πρώτες στιγμές για το νεογέννητο μωρό μου και όταν ήταν 8 ετών μου είπε ότι χάνω όλα τα μικρά πράγματα που συνήθιζε να κάνει. Μερικές φορές αισθάνονται αβοήθητη για τα παιδιά μου.

Μια μητέρα (ηλικία 40), "Αυτό είναι το χειρότερο πράγμα που θα μπορούσε να συμβεί σε μένα, γιατί δεν μπορώ να δω τα παιδιά μου. Ένα από αυτά είναι άτομο με ειδικές ανάγκες και είναι πολύ μακριά για μένα για να τα δω." (Berry, Eigenberg, 2003) (Foster, 2012)

Μερικές από τις διεξόδους που κάποιες φυλακισμένες μητέρες θεώρησαν χρήσιμες και, γι' αυτό, τις προτείνουν και στις άλλες είναι:

- ✓ να προσπαθούν να κατανοήσουν και να ονομάσουν καθένα από τα συναισθήματα που έχουν, μπορεί να τις ανακουφίσουν περισσότερο από ότι να αποφεύγουν ακόμα και να τα σκεφτούν.
- ✓ να συζητούν με μια άλλη γυναίκα που εμπιστεύονται
- ✓ να συζητούν με την ψυχολόγο ή την κοινωνική λειτουργό της φυλακής
- ✓ να γράφουν για τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους σε ένα ημερολόγιο ή σε ένα τετράδιο
- ✓ να ακούνε μουσική
- ✓ να ζωγραφίζουν ή να ασχολούνται με κατασκευές
- ✓ να περπατούν στο προαύλιο της φυλακής
- ✓ να πλέκουν
- ✓ να προσεύχονται
- ✓ να διαβάζουν ένα βιβλίο

(<http://www.mothers-in-prison.eu/node/14>)

2.4 Η επίσκεψη του παιδιού στη φυλακισμένη μητέρα

Ο διαχωρισμός από τα παιδιά τους είναι μία από τις πιο δύσκολες πτυχές της φυλάκισης για τις γυναίκες. Η φυλακισμένη μητέρα συχνά ανησυχεί για τη γενική ευημερία των παιδιών της, τη συνέχιση της σχέσης της μαζί τους, και την επανένωση της οικογένειας μετά την αποφυλάκιση. (Bonfanti, Felder, Loesch, & Vincent, 1974). Εκείνη την περίοδο γίνεται έντονη και η ιδέα του αποχωρισμού, όταν, εκτός από την οικονομική, επαγγελματική, κοινωνική και πίεση που αντιμετωπίζει μια μητέρα, πρέπει να προσπαθήσει να αποκαταστήσει και τη σχέση με τα παιδιά της (Hunter, 1984). Στην μελέτη του Chui το 2009 υπήρχε ένας μεγάλος βαθμός αμηχανίας σε τηλεφωνικές επικοινωνίες με το παιδί.

Εκείνοι οι οποίοι θέλουν να έχουν καλές σχέσεις με μέλη της οικογένειας που είναι στην φυλακή, σαν πρώτη κοινή τακτική χρησιμοποιούν τις επισκέψεις ως μέσο διατήρησης των δεσμών.

Μερικές πληροφορίες που μπορεί να φανούν χρήσιμες στις έγκλειστες μητέρες κατά

την πρώτη επίσκεψη του παιδιού, ώστε να υπάρξει όσο το δυνατόν πιο ομαλή αποδοχή της κατάστασης από εκείνο είναι οι εξής:

→ την πρώτη φορά που θα μιλήσουν στο παιδί τους για τη φυλάκισή τους είναι καλύτερα να βρίσκονται μαζί, πρόσωπο με πρόσωπο (εφόσον αυτό είναι δυνατό).

→ ο τρόπος που πρέπει να μιλήσουν σε κάθε παιδί εξαρτάται από την ηλικία του. Ειδικά όταν το παιδί είναι μικρό (κάτω των 5 ετών) μπορούν να χρησιμοποιήσουν μια ιστορία, ένα παραμύθι ή ένα παιχνίδι, εάν αυτό είναι κάτι που συνηθίζουν να κάνουν με το παιδί τους.

→ θα πρέπει να αποφύγουν να αναγκάσουν το παιδί να αντιδράσει θετικά ή αρνητικά αμέσως μόλις πληροφορηθεί την κατάσταση. Το καλύτερο είναι να σεβαστούν την ιδιοσυγκρασία του, δίνοντάς του όσο χρόνο χρειάζεται

→ είναι απαραίτητη η ειλικρίνεια για αναπτυχθεί εμπιστοσύνη μεταξύ τους. Η ενημέρωση του παιδιού για πόσο διάστημα θα βρίσκεται η μητέρα του στη φυλακή (μόνο εφόσον το γνωρίζει) αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να διατηρήσουν επαφή (π.χ. τηλέφωνο, γράμματα, επισκέψεις)

(<http://www.mothers-in-prison.eu/node/14>)

Άλλοι τρόποι που μπορούν να κρατήσουν σε επαφή τους οικείους με τον φυλακισμένο περιλαμβάνουν τοπικές και διεθνείς τηλεφωνικές κλήσεις, επιστολές ακόμα και αποστολή οικογενειακών φωτογραφιών. Ωστόσο, πιστεύουν ότι δεν θα μπορούσαν να αποκαλύψουν ενδόμυχα συναισθήματά τους ή να μοιράζονται μυστικά σε μια επιστολή, λόγω της ανησυχίας τους ότι το σωφρονιστικό προσωπικό θα μπορούσε να την ανοίξει και να την διαβάσει, πριν την παράδοση της στον παραλήπτη.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα μόνο 4 στα 10 παιδιά ανέφεραν επίσκεψη της μητέρας τους στη φυλακή. Αυτά τα παιδιά ήταν πολύ φοβισμένα και ήσυχα κατά τη διάρκεια της επίσκεψης. Αυτό οφειλόταν εν μέρει στο γεγονός ότι ήταν θύματα εκφοβισμού από το σωφρονιστικό προσωπικό που στεκόταν δίπλα τους και επίσης επειδή είχαν αποθαρρυνθεί από τον περιορισμένο χρόνο που διατίθεται για τις επισκέψεις. Οι αξιωματικοί πίστευαν ότι αυτές οι σύντομες επισκέψεις βοήθησαν τους τροφίμους να «διατηρήσουν τις αρμοδιότητές τους ως μητέρες» και να «εκφράζουν την ανησυχία τους για τη φροντίδα των παιδιών τους». Ενώ 6 από τα 10 παιδιά δεν επισκέφθηκαν ποτέ στη φυλακή τις μητέρες τους, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η απόφασή τους αυτή δεν βασιζόταν πάντα σε προσωπική τους επιλογή. (Chui, 2009)

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Mignon και Ransford το 2012, οι φυλακισμένες

μητέρες έμειναν σε επαφή με την οικογένεια τους και κυρίως με τα παιδιά τους μέσω ταχυδρομείου, τηλεφώνου, καθώς και επισκέψεων. Όπως μπορεί να αναμένεται, τέθηκαν περιορισμοί σχετικά με τα παραπάνω από τη διοίκηση του σωφρονιστικού καταστήματος. Στις επιστολές των κρατουμένων προς τις οικογένειες τους τέθηκαν λιγότεροι περιορισμοί και παρεχόταν ένας περιορισμένος αριθμός φακέλων και σφραγίδων στους κρατούμενους που δεν μπορούσαν να τα αντέξουν οικονομικά. Όλες οι εξερχόμενες κλήσεις από το τηλέφωνο έπρεπε να ελεγχθούν, και οι εισερχόμενες κλήσεις απαγορεύονταν. Οι επαφές με την οικογένεια είναι εξαιρετικά σημαντικές, καθώς κάνουν το χρόνο στη φυλακή πιο ανεκτό, μειώνουν τα αρνητικά συναισθήματα και συμβάλουν στην καλή συμπεριφορά. Η πλειοψηφία (87,5%) των γυναικών που ερωτήθηκαν ανέφεραν διατήρηση της επαφής με τα μέλη της οικογένειας, εκτός των παιδιών τους, κατά τη διάρκεια της φυλάκισής τους. (Mignon, Ransford, 2012)

Ήταν αναμενόμενο, το ταχυδρομείο να είναι η πιο συχνή μέθοδος επικοινωνίας με σχεδόν 93% των κρατουμένων να το χρησιμοποιούν. Μετά το ταχυδρομείο, οι τηλεφωνικές κλήσεις ήταν η επόμενη πιο συχνή μέθοδος. Το 36% των φυλακισμένων γυναικών είπαν ότι είχαν καθημερινά ή σχεδόν καθημερινά επαφή μέσω τηλεφώνου, το 18% είχε τηλεφωνική επικοινωνία τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα, και το 6% ανέφεραν λιγότερο συχνή τηλεφωνική επικοινωνία (μία φορά το μήνα ή 1 έως 11 φορές ανά έτος). Το 18% δεν είχε καμία τηλεφωνική επικοινωνία με τα παιδιά του. (Mignon, Ransford, 2012)

Οι γυναίκες με ποινές που κυμαίνονταν από 10 έως λιγότερα από 20 χρόνια είχαν την ελάχιστη συνολική επαφή με την οικογένεια τους. Οι γυναίκες με ποινές από 2 έως λιγότερα από 5 χρόνια είχαν την πιο συχνή επαφή με τα παιδιά τους, με σχεδόν το 40% να δηλώνουν ότι είχαν και επισκέψεις. Τα εμπόδια της επικοινωνίας τους ήταν η τηλεφωνική πρόσβαση, οι οικονομικές ανησυχίες, και η φυσική απόσταση των μελών της οικογένειας. Επιπλέον, πολλές από αυτές τις γυναίκες είχαν και άλλα μέλη της οικογένειας στη φυλακή και δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιούνται επισκέψεις από τα παιδιά τους. (Mignon, Ransford, 2012)

Πρώην κρατούμενες ανέφεραν συναισθήματα απόρριψης και σύγχυσης σχετικά με τους ρόλους της οικογένειάς τους. Μετά την αποφυλάκισή τους, θεωρούν ότι τα παιδιά τους έχουν μεγαλώσει και αλλάξει κατά την περίοδο της απουσίας τους, και πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες καταστάσεις. Πολλές μητέρες αντιλαμβάνονται ότι τα παιδιά τους είναι δύσκολο να χειριστούν την αποφυλάκισή τους. Κάποια από αυτά φοβούνται τους επανειλημμένους αποχωρισμούς από τη μητέρα τους, γι αυτό δεν τις επισκέπτονται, ενώ κάποια άλλα πραγματοποιούν επισκέψεις λόγω του ότι δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν την κατάστασή. (Beckerman, 1989)

Ο ρόλος της επίσκεψης ως ένα βήμα προς την επανένωση έχει μελετηθεί με πολλή προσοχή από τη βιβλιογραφία παιδικής πρόνοιας, στη νομοθεσία, και σε δικαστικές αποφάσεις. Η επίσκεψη έχει βρεθεί ότι σχετίζεται θετικά με την προσαρμογή των παιδιών και τη γονική δέσμευση απέναντι τους. Οι Maas και Engler (1959) υποστήριζαν ότι παιδιά σε ανάδοχες οικογένειες θέλουν να διατηρήσουν επαφή με τους γονείς τους, ακόμα κι αν μένουν με άλλους φροντιστές για πολλά χρόνια, και έχουν αναπτύξει στενές σχέσεις με αυτούς.

Η επίσκεψη στη φυλακή μπορεί να εξυπηρετεί πολλές λειτουργίες, όπως για παράδειγμα να διατηρήσει τη συμμετοχή των γονέων στη ζωή των παιδιών και τη δέσμευσή τους για επανένωση μετά την φυλάκιση και να ελαχιστοποιήσει την αποξένωση των παιδιών από τους γονείς τους. (Maas, Engler, 1959)

Συχνά η πολιτική της φυλακής δημιουργεί σοβαρά εμπόδια. Η ικανότητα των κρατουμένων μητέρων να διατηρήσουν την επαφή με τα παιδιά τους εξαρτάται, επομένως, από αυτήν την πολιτική που μπορεί να περιορίσει τη γραπτή και τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους. Στα περισσότερα κράτη οι φυλακές έχουν συχνά μεγάλη απόσταση από τους οργανισμούς παιδικής πρόνοιας. Η απόσταση αυτή παρουσιάζει προβλήματα στις συχνές επισκέψεις. Οι υπηρεσίες πρόνοιας συχνά δεν προβλέπουν τα ειδικά προβλήματα της οργάνωσης των επισκέψεων και γι' αυτό δεν παρέχουν καμία οικονομική αρωγή (Proch&Hess, 1987).

Οι φυλακισμένες μητέρες δεν είναι σίγουρες για το αν θα διατηρήσουν τη νομική επιμέλεια των παιδιών τους, ενώ βρίσκονται στη φυλακή και μετά την αποφυλάκισή τους, καθώς και ποια είναι τα δικαιώματά τους σχετικά με την επίσκεψη. Συχνά βρίσκονται δέσμιες των επίσημων διαδικασιών αναθεώρησης, και δεν έχουν επίγνωση της σημασίας των τακτικών επισκέψεων και της επαφής μεταξύ της μητέρας και του παιδιού. Ο φόβος της έγκλειστης μητέρας να χάσει τα παιδιά της μπορεί να επιδεινώνεται από τις ιστορίες που κυκλοφορούν στη φυλακή για προβλήματα επιμέλειας και επισκέψεων. (Beckerman, 1989)

Έχει επιβεβαιωθεί ότι οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα για προστασία βάσει του ομοσπονδιακού νόμου περί Πολιτικών Δικαιωμάτων, και ότι τα ομοσπονδιακά δικαστήρια θα ήταν υποχρεωτικό να εξετάσουν τις κατηγορίες των κρατουμένων για συνταγματικά δικαιώματα που είχαν παραβιαστεί. Επομένως, οι κρατούμενοι έχουν συνταγματικό δικαίωμα να δεχτούν επίσκεψη, κάτι το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί ως ένα πειθαρχικό μέτρο. (Beckerman, 1989)

Στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης για παράδειγμα, η Κοινωνική Νομική Υπηρεσία ασχολείται με το ζήτημα των γονικών δικαιωμάτων στη φυλακή και έχει προσπαθήσει να εξασφαλίσει το δικαίωμα των γονέων να βλέπουν τα παιδιά τους. Ορίζει ότι η φυλάκιση ενός

γονέα, από μόνη της, δεν μπορεί να θεωρηθεί απόδειξη της γονικής ανικανότητας ή εγκατάλειψης, ή επαρκή αιτία για τη λήξη των γονικών δικαιωμάτων. Πρέπει να υπάρχουν ενδείξεις ότι οι γονείς είναι απερίσκεπτοι και δεν έχουν καταφέρει να διατηρούν επαφή με τα παιδιά τους. (Stanton, 1980)

Στις εγκαταστάσεις πολλών φυλακών έχουν προστεθεί δωμάτια που μπορούν να φιλοξενούν παιδιά, και υπάρχει διευρυμένο ωράριο για να φιλοξενήσει την επίσκεψη του παιδιού στην μητέρα του (Stanton, 1980).

Η επίδειξη ενδιαφέροντος ενός γονέα για την διατήρηση της επαφής με τα παιδιά του έχει καίρια σημασία. Στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης η Κοινωνική Νομική Υπηρεσία (άρθρο 38) υπογραμμίζει ότι οι γονείς αναμένεται να διατηρήσουν «ουσιαστική ή συχνή» επαφή με τα παιδιά τους, και να συνεργάζονται με το γραφείο πρόνοιας στη λήψη αποφάσεων για τα μελλοντικά σχέδια τους. Σε αντίθετη περίπτωση, η αδιαφορία από μέρους των γονέων θα μπορούσε να οδηγήσει στην απώλεια των δικαιωμάτων της μητέρας στα παιδιά της (Stanton, 1980)

Η φυλάκιση της μητέρας θέτει ένα μοναδικό δίλημμα για το παιδί. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο κύριος λόγος για ανάδοχους γονείς δεν είναι η γονική κακοποίηση ή παραμέληση, αλλά η αδυναμία της μητέρας να είναι στο σπίτι για τη φροντίδα των παιδιών της. Η φυλακισμένη μητέρα εξαρτάται από άλλους για να οργανώσει τις επισκέψεις. Έχει περιορισμένη δυνατότητα για τηλεφωνικές κλήσεις, και δεν είναι σε θέση να πάει στην ανάδοχη οικογένεια για επισκέψεις. Επιπλέον, το κόστος και η ταλαιπωρία των μητέρων στους φορείς οργάνωσης των επισκέψεων είναι επίσης σημαντική, και συχνά δεν υπάρχουν σαφείς και καθιερωμένες διαδικασίες για την παροχή αυτής της υπηρεσίας. (Beckerman, 1989)

2.5 Στερεότυπα για τις μητέρες στην φυλακή

Αρκετοί συγγραφείς έχουν υποστηρίξει ότι οι γυναίκες στη φυλακή έχουν επηρεαστεί αρνητικά από στερεότυπα (Dobash, Dobash, Gutteridge, 1986). Η εγκληματολογία ισχυρίζεται και παρέχει αποδείξεις ότι πραγματικά υπάρχουν τέτοιου είδους στερεότυπα και επηρεάζουν αρνητικά τις γυναίκες (Feinman, 1979)(Hutter and Williams, 1980). Ο Clark πιστεύει ότι «στις φυλακές το μήνυμα είναι ξεκάθαρο: Δεν πρέπει να δίνονται στους φυλακισμένους πολλές ευθύνες- αυτοί πρέπει μόνο να διορθώνονται και να μάθουν να δέχονται την εξουσία». Αυτό το μήνυμα απομακρύνει τις γυναίκες από το να είναι υπεύθυνες για τα παιδιά τους. (Clark, 1995).

Σε σύγκριση με τον έγκλειστο άνδρα, η γυναίκα δράστης εγείρει ανησυχίες για την

ικανότητα της να είναι «καλή» μητέρα». Ο Maher (1992) υποστήριξε ότι στους δυτικούς πολιτισμούς, υπάρχει μια ρομαντική, εξιδανικευμένη αντίληψη της οικογένειας, η οποία είναι κατασκευασμένη για τον έλεγχο των γυναικών. Αυτές οι εξιδανικεύσεις διακρίνουν μια «καλή» από μια "κακή" μητέρα. Η εξιδανίκευση της καλής μητέρας μπορεί επίσης να εσωτερικεύεται από τις ίδιες τις γυναίκες τροφίμους. Πριν από τη φυλάκιση, πολλές γυναίκες έχουν εμπλακεί σε συμπεριφορές που θα οδηγούσαν σε παρέμβαση του κράτους (π.χ. κατάχρηση ουσιών). (Schram, 1999) (Beckerman, 1991)

Ο Jackman και ο Senter (1980) υποστηρίζουν ότι η επιφόρτιση ορισμένων χαρακτηριστικών σε μια ομάδα μπορεί να παρέχει τη γνωστική βάση για τις κοινωνικές πολιτικές και τις πρακτικές που επηρεάζουν τις αλλαγές στη ζωή των μεμονωμένων μελών της ομάδας και τα μοτίβα των σχέσεων μεταξύ τους. Όταν μελετά κανείς πώς το μορφωτικό επίπεδο επηρέασε τη διακομματική στάση, ο Jackman και ο Muha (1984) έδωσαν μια ερμηνεία της έρευνάς τους, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της κυρίαρχης ιδεολογίας. Σύμφωνα με την ερμηνεία τους, τα στερεότυπα μέσα στις ομάδες και έξω από αυτές διακρίνονται από ένα δυναμικό κίνητρο. Αυτό το δυναμικό κίνητρο επιχειρεί να διατηρήσει το προνόμιο της κυρίαρχης ομάδας ενάντια στην υφιστάμενη ομάδα. Μια ουσιαστική διαδικασία της κυρίαρχης ιδεολογίας είναι ο διαχωρισμός σε in-groups και out-groups. Πώς κατατάσσονται τα άτομα σε μια ορισμένη ομάδα; (Jackman, Muha, 1984)

Ο Wilder (1981) μελέτησε πώς τα άτομα κατατάσσουν τους εαυτούς τους στο in-group και πώς αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέλη out-group. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε αυτή την έρευνα ήταν η έμφαση του Wilder στον δομικό δεσμό καθώς και στα όρια και στις διαδικασίες κατηγοριοποίησης μεταξύ των ομάδων. Υποστήριξε ότι όταν τα όρια είναι σαφώς καθορισμένα, η συμμετοχή στην ομάδα είναι πολύ σημαντική. Όταν τα όρια είναι ασαφή, ωστόσο, οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τους άλλους ως άτομα και όχι μέλη στην ομάδα. Τα όρια σε μια φυλακή είναι σαφώς καθορισμένα. Ο καθορισμός της ταυτότητας του μέλους στην ομάδα είναι απαραίτητος για τη λειτουργία του οργάνου. Ποιός είναι ο τρόφιμος; Ποιός είναι ο σωφρονιστικός υπάλληλος; Ποιό είναι το μέλος του προσωπικού του προγράμματος; Αυτές οι ομάδες πρέπει να τηρούν τις κατάλληλες πολιτικές και διαδικασίες. Δεδομένου ότι η ταυτοποίηση των μελών των ομάδων είναι απαραίτητη μέσα σε μια φυλακή, υπάρχει η δυνατότητα για δημιουργία, καθώς και για διατήρηση περιορισμών στις διάφορες αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών των διαφορετικών ομάδων. Η βιβλιογραφία αναφέρεται σε αυτές τις διαφορετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών της ομάδας ως κοινωνική απόσταση. (Wilder, 1981)

Τα στερεότυπα συχνά παίρνουν τη μορφή κοινωνικού ελέγχου. Οι γυναίκες έχουν

ορισμένα χαρακτηριστικά ως «μέλη της ομάδας». Από την αρχαιότητα, οι πολιτισμοί έχουν κατηγοριοποιήσει τις γυναίκες, επιβάλλοντας τους συγκεκριμένους ρόλους. Η γυναίκα έχει διπλή φύση, αυτή της μητέρας και αυτή της ερωμένης. Ανάλογα με τις πολιτισμικές αξίες γίνεται φανερό η μια ή η άλλη πλευρά. (Belknap, 1996)

Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αποτελείται από πολλούς παράγοντες, σε διάφορα στάδια της διαδικασίας. Το σύστημα έχει τη δύναμη να δημιουργήσει, καθώς και να εφαρμόσει τους κανόνες της κοινωνίας. Είναι ένα σύστημα κοινωνικού ελέγχου ή μια μέθοδος στην οποία η κοινωνία ανταποκρίνεται με τους ανθρώπους και τη συμπεριφορά που θεωρεί ως αποκλίνουσα, προβληματική, ανησυχητική, απειλητική, ενοχλητική, ή ανεπιθύμητη (Cohen, 1985). Ένα θεωρητικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου έδωσε την απαραίτητη προοπτική για να εξηγήσει αυτά τα στερεότυπα.

Η βιβλιογραφία έχει δώσει διάφορες έννοιες για την κατασκευή του κοινωνικού ελέγχου. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτές οι έννοιες εξετάζουν πώς εφαρμόζεται ο κοινωνικός έλεγχος (Amir και Biniamin, 1991)(Etzioni, 1961)(Gagne, 1992). Ο Chunn και Gavigan, ωστόσο, αμφισβήτησαν σοβαρά την εννοιολογική και αναλυτική επάρκεια της δομής του κοινωνικού ελέγχου. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η θεωρία έχει περιορισμένη χρησιμότητα για την ανάπτυξη μιας ιστορικά και θεωρητικά τεκμηριωμένης κατανόησης της σύνθετης και αντιφατικής σχέσης των γυναικών με την πολιτεία και το δίκαιο (Chunn και Gavigan, 1988).

Το θεωρητικό πλαίσιο της διερευνητικής μελέτης της Schram(1999) ήταν σχετικό με το αν τα στερεότυπα των κρατουμένων μητέρων είναι μια μορφή κοινωνικού ελέγχου. Αν τα στερεότυπα αυτά υπάρχουν, υπάρχουν και πιθανότητες να επηρεάζουν τη συμπεριφορά προς αυτές τις μητέρες. Αυτή η συμπεριφορά είναι μια μορφή κοινωνικού ελέγχου προς τις κρατούμενες μητέρες. Αυτή η μελέτη εμπειρικά απέδειξε ότι τα στερεότυπα των μητέρων κρατουμένων υπάρχουν, και διαφέρουν μεταξύ των διάφορων ομάδων. Αυτά τα στερεότυπα, είτε ειδικές ή γενικές στάσεις, σχετίζονται σημαντικά με τη συμπεριφορά των κρατουμένων γυναικών. (Schram, 1999)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

Η έλλειψη πληροφοριών σχετικά με τα παιδιά των φυλακισμένων γονέων σε γενικές γραμμές είναι ιδιαίτερα έντονη σε σχέση με την πατρική φυλάκιση. Είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν στατιστικά στοιχεία σχετικά με το πόσο πολλοί πατέρες είναι στη φυλακή σε όλο τον κόσμο, και συνεπώς, πόσο πολλά παιδιά επηρεάζονται από αυτό. Η απουσία στοιχείων είναι ενδεικτική της αφάνειας στην οποία βρίσκονται οι οικογένειες των κρατουμένων, η ευκολία με την οποία τα παιδιά ενός φυλακισμένου πατέρα δεν τυγχάνουν ιδιαίτερης φροντίδας από το σύστημα και ειδικότερα οι προκλήσεις και τα ηθικά ζητήματα που εμπλέκονται στη συλλογή δεδομένων σε αυτόν τον τομέα. (Rosenberg, 2009)

Η συλλογή στατιστικών στοιχείων σχετικά με τη πατρική φυλάκιση είναι ανεπιτυχής, λόγω της απροθυμίας των τροφίμων να αποκαλύψουν τη γονική τους ιδιότητα. Τα παιδιά δεν παρέχουν πληροφορίες στους ερευνητές σχετικά με τη φυλάκιση των γονέων τους εξαιτίας της ντροπής, του φόβου του στιγματισμού ή του γεγονότος ότι δεν ξέρουν ότι έχουν έναν γονέα στη φυλακή. (Rosenberg, 2009)

Η πλειοψηφία των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με την πατρική φυλάκιση προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ταχεία αύξηση παιδιών με φυλακισμένους γονείς σε αυτές τις χώρες κατά τις τελευταίες δεκαετίες. (Rosenberg, 2009)

Πιο κάτω σας παραθέτω συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία για την πατρική φυλάκιση από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Αυστραλία.

1. Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Οι ΗΠΑ έχουν το υψηλότερο ποσοστό φυλάκισης στο κόσμο. Το 2007 υπήρχαν 809.800 έγκλειστοι γονείς σε φυλακές των ΗΠΑ (79 τοις εκατό αύξηση από το 1991).

- Από αυτούς οι γονείς, 92 τοις εκατό ήταν πατέρες.
- Οι εκτιμήσεις ποικίλλουν ως προς τον ακριβή αριθμό των παιδιών στις ΗΠΑ που έχουν έναν πατέρα στη φυλακή. Θεωρείται ότι περίπου 2 εκατομμύρια παιδιά έχουν έναν γονέα στη φυλακή, 17 περίπου εκατομμύρια έχουν έναν γονέα με αναστολή. Άλλοι μελετητές έχουν δείξει ότι περισσότερο πιθανό είναι περίπου 10 εκατομμύρια παιδιά στις ΗΠΑ να πλήττονται από την συμμετοχή των γονέων τους στο σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης.

- Οι περισσότεροι από τους κρατούμενους στις ΗΠΑ είναι άνδρες, οι περισσότεροι από αυτούς τους είναι πατέρες και οι μισοί περίπου ζούσαν με τα παιδιά τους πριν πάνε φυλακή.

- Ακόμα και όταν οι πατέρες δεν έμεναν μαζί με τα παιδιά τους, συνέβαλαν συχνά στο εισόδημα και στη φροντίδα τους.

- Υπάρχει επίσης το ζήτημα της συναισθηματικής στήριξης και τη συμμετοχής του πατέρα στη ζωή του παιδιού, αν και αυτό είναι πολύ πιο δύσκολο να μετρηθεί στατιστικά. (Rosenberg, 2009)

2. Ηνωμένο Βασίλειο

Δεν υπάρχει τακτική στατιστική έρευνα της γονικής κατάστασης των κρατουμένων στο Ηνωμένο Βασίλειο και έτσι είναι δυνατόν να υπάρχουν εκατομμύρια παιδιών που βιώνουν τη γονική φυλάκιση. Κανείς δεν εξετάζει συστηματικά τα παιδιά των φυλακισμένων, που ζουν ή σε ποιες υπηρεσίες έχουν πρόσβαση και γι' αυτό οι πληροφορίες που συλλέγονται είναι αποσπασματικές. Ωστόσο, υπάρχουν μερικά στατιστικά στοιχεία:

- Από το Υπουργείο Εσωτερικών εκτιμάται ότι υπήρξε μια αύξηση 47 τοις εκατό στο πληθυσμό των φυλακών του Ηνωμένου Βασιλείου από το 1993 έως το 2005

- Το 2004, ο πληθυσμός των φυλακών του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν 75.324 και εκτιμάται ότι το 92 τοις εκατό από αυτόν ήταν άνδρες.

- Το 2002, υπήρχαν 66.820 άνδρες και 4.390 κρατουμένων γυναικών στην Αγγλία και την Ουαλία.

- Εκτιμάται ότι μεταξύ 25 και 32 τοις εκατό των φυλακισμένων ανδρών στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι πατέρες.

- Η Εθνική Έρευνα στη φυλακή που διεξήχθη το 1991 για την Αγγλία και την Ουαλία, έδειξε ότι το 32 τοις εκατό των ανδρών κρατουμένων είχαν εξαρτώμενα από αυτούς παιδιά που ζούσαν μαζί τους πριν πάνε στη φυλακή.

- Εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου 160.000 παιδιά με έναν γονέα στη φυλακή κάθε χρόνο, αν και τα πραγματικά στοιχεία θα μπορούσαν να είναι υψηλότερα. (Rosenberg, 2009)

3. Αυστραλία

Έρευνα για το 2003 εκτιμά ότι υπάρχουν περίπου 38.500 παιδιά στην Αυστραλία που βιώνουν τη φυλάκιση ενός γονέα ανά έτος και ότι 145.000 παιδιά σήμερα κάτω από την ηλικία των 16 ετών έχουν ζήσει ένα τέτοιο γεγονός. (Rosenberg, 2009)

3.1 Χαρακτηριστικά φυλακισμένων πατέρων

Η φυλάκιση της μητέρας μπορεί να είναι πιο καταστροφική για τα παιδιά από ότι η πατρική φυλάκιση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να μην υποτιμούμε την επίδραση που έχει η πατρική φυλάκιση επάνω τους. Παιδιά με έγκλειστους πατέρες βιώνουν πολλά από τα ίδια προβλήματα όπως και με φυλακισμένες μητέρες, συμπεριλαμβανομένης της αντιμετώπισης της απώλειας, της φτώχειας, του στιγματισμού. Αυτό μπορεί να επιδεινωθεί από τις συνθήκες φυλάκισης που είναι δυνατόν να αποτρέψουν έναν άνδρα από την εκπλήρωση του ρόλου του ως πατέρα. Αν τα παιδιά, όμως, καταφέρνουν να διατηρούν επαφή με τους φυλακισμένους πατέρες τους, και ο πατέρας ανταποκρίνεται σε αυτό κάτω από τις αντίξοες συνθήκες της φυλακής, οι δυσμενείς επιπτώσεις για τα παιδιά είναι πιθανό να μειωθούν. (Dyer, 2005)

Εκτός από τη βιολογική πλευρά, τί είναι αυτό που κάνει έναν άνδρα πατέρα; Ερευνητές έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η δέσμευση της πατρότητας μπορεί να μετρηθεί με τις στενές σχέσεις του πατέρα με το παιδί του. (Rosenberg, 2009)

Οι πατέρες έχουν παραδοσιακά θεωρηθεί ότι έχουν το ρόλο του συμπαίκτη στα παιχνίδια με τα παιδιά τους, κάτι το οποίο είναι ιδιαίτερα δύσκολο να γίνει από τη φυλακή. Μπορεί να είναι δύσκολο για έναν πατέρα να σχετίζεται με τα παιδιά του, χωρίς να είναι σε θέση να παίξει μαζί τους και να δραστηριοποιηθεί με αυτόν τον τρόπο. Η ανικανότητα να εκτελέσει αυτό που θεωρείται φυσιολογικό για τον ρόλο του μπορεί να οδηγήσει σε αντιστροφή του ρόλου μεταξύ πατέρων και παιδιών. (Rosenberg, 2009)

Εκτός αυτών, οι πατέρες πρέπει να αναπτύξουν το ρόλο τους στη φυλακή καθώς δεν υπάρχουν σαφείς κοινωνικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το πώς να διαχειριστούν και να διατηρήσουν τη πατρική ταυτότητα σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον. Η έρευνα έδειξε ότι οι περιγραφές των πατέρων μέσα στη φυλακή επικεντρώνονται γύρω από τα συναισθήματα της απελπισίας, των δυσκολιών στο να είναι «καλοί πατέρες». (Rosenberg, 2009)

Μια αγγλική μελέτη ανακάλυψε ομοίως έκρυθμη συναισθηματική κατάσταση στις εκτιμήσεις των ερωτηθέντων για τους ρόλους τους ως πατέρες. Για πολλούς από αυτούς τους άνδρες, η πατρότητα ήταν ένας ρόλος που λαμβάνει χώρα έξω και όχι μέσα στο περιβάλλον της φυλακής. Το ένα τέταρτο των ανδρών ανέφεραν επιδείνωση της στενής σχέσης με το παιδί τους, ενώ αυτοί ήταν στη φυλακή. (Rosenberg, 2009)

Προκειμένου να προωθηθεί η πατρότητα στις φυλακές και να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της πατρικής φυλάκισης για τα παιδιά, είναι υψίστης σημασίας να καταλάβουμε τα διάφορα εμπόδια που μπορεί να υπάρξουν στη σχέση πατέρα-παιδιού στη φυλακή. Κατ'αρχήν, σχεδόν όλοι οι πατέρες που εκτίουν ποινή στις φυλακές χάνουν την

ικανότητα να στηρίζουν οικονομικά τα παιδιά τους. Ακόμα κι αν οι κρατούμενοι είναι σε θέση να εργαστούν κατά τη διάρκεια της ποινής τους, η αμοιβή των φυλακών μπορεί να είναι πολύ χαμηλή για να επιτρέψει σε αυτούς να ανταποκριθούν στις οικονομικές τους δεσμεύσεις. Για πολιτιστικούς λόγους, η αδυναμία να υποστηρίξει την οικογένεια οικονομικά έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στην φυλακή για τους πατέρες από για τις μητέρες. (Dyer, 2005)

Μέχρι σήμερα, υπάρχει εξαιρετικά μικρή έρευνα όσον αφορά νέους γονείς στη φυλακή, αν και οι ερευνητές από τις επιστήμες της ψυχολογίας και της εγκληματολογίας έχουν συνεισφέρει σε αυτή την περιοχή της μελέτης. Ο Dyer (2005) έχει αναγνωρίσει ότι το πλαίσιο της φυλακής κατακλύζει την ταυτότητα του πατέρα. (Dyer, 2005)

Υπάρχει ένας αριθμός νέων ανδρών στη φυλακή που θεωρούνται παιδιά, ακόμη και αν έχουν δικά τους παιδιά. Υπάρχει το ενδεχόμενο αυτή η ομάδα να ξεπεράσει τα νομικά κενά πιο γρήγορα από ό, τι οι ενήλικες άνδρες κρατούμενοι. Κατά τα τελευταία 20 χρόνια τα ποσοστά φυλάκισης των νεαρών ανδρών στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν αυξηθεί δραματικά. Μεταξύ του 1982 και του 1992 το ποσοστό σύλληψης για εγκλήματα ανδρών κάτω των 18 ετών στις ΗΠΑ υπερδιπλασιάστηκε. Υπάρχουν επί του παρόντος περίπου 100.000 ανήλικοι σε δημόσια και ιδιωτικά σωφρονιστικά ιδρύματα και κέντρα θεραπείας στις ΗΠΑ. Λίγες πολιτείες διατηρούν ενημερωμένα αρχεία, αλλά η Καλιφόρνια δείχνει ότι το 25 τοις εκατό των ανήλικων κρατουμένων είναι πατέρες. (Dyer, 2005)

Η παρακάτω έρευνα κατέδειξε τον τρόπο με τον οποίο οι πιθανές συμπεριφορές των ανδρών κρατουμένων συνδέονται με το αναπτυξιακό στάδιο του ατόμου (Cross&Markus, 1991), και επηρεάζονται από τα κοινωνικά πλαίσια. Στις ερωτήσεις για τις ελπίδες τους για το μέλλον, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων επικεντρώθηκαν σε δύο βασικά θέματα. Το πιο σημαντικό ήταν η απασχόληση μετά την φυλακή, είτε γενικά (επιτυχία στη δουλειά), είτε πιο συγκεκριμένα (ηλεκτρολόγος μηχανικός). Οι συμπεριφορές που φοβούνται ότι θα αναπτύξουν είναι αρκετά διαφορετικές από εκείνες που μελλοντικά επιθυμούν να εμφανίσουν και ως επί το πλείστον σχετίζονται με τον φόβο της κατάχρησης ουσιών. Επίσης, κυριαρχούν ζητήματα επαγγελματικής αποκατάστασης (31%) και ανατροφής των παιδιών τους (24%). Μόνο το 7 % είχαν την ανησυχία ότι στο μέλλον θα είχαν ξανά την εμπειρία της φυλακής. (Cross&Markus, 1991)

Η πατρική φυλάκιση έχει εκτεταμένες συνέπειες για τα παιδιά σε νέες οικογένειες και είναι επιτακτική η ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις και τα κοινωνιολογικά ζητήματα που παρουσιάζονται από τους νέους και φυλακισμένους πατέρες. Έρευνα στις ΗΠΑ έδειξε ότι το ένα τρίτο των φυλακισμένων νέων πατέρων δεν έβλεπαν τα παιδιά τους σχεδόν καθόλου. Οι κύριοι λόγοι που αναφέρθηκαν για αυτήν την απουσία επαφής ήταν: η

έλλειψη χρημάτων για τις μεταφορές, καθώς και οι δυσκολίες εισόδου στη φυλακή. Το ιδιαίτερο πρόβλημα ήταν η ύπαρξη ορίων στον αριθμό των ατόμων που επισκέπτονται τον κρατούμενο, καθώς έπρεπε να καθοριστούν με σαφήνεια τα ονόματα μερικών μόνο ατόμων που θα μπορούσαν να τους επισκεφθούν. (Rosenberg, 2009)

Έρευνα σε τροφίμους είχε αποκαλύψει ότι φυλακισμένες γυναίκες τείνουν να έχουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος από ό, τι οι άνδρες. Η αρχική έρευνα για τους γονείς τροφίμους απέφερε παρόμοια αποτελέσματα μεταξύ των έγκλειστων μητέρων και πατέρων. Σε μια πρόσφατη αξιολόγηση για τους φυλακισμένους γονείς στις ΗΠΑ, ο Mumola (2000) διαπίστωσε ότι το ποσοστό ανεργίας για τις μητέρες τροφίμους (50%) ήταν σχεδόν διπλάσιο από αυτό των κρατουμένων πατέρων (27%) πριν από τη φυλάκιση. Παρά το γεγονός αυτό, οι μητέρες και οι πατέρες ήταν εξίσου πιθανό να είναι οι βασικοί οικονομικοί υποστηρικτές για τα παιδιά τους. Επιπλέον, η μελέτη αποκάλυψε ότι ενώ το ήμισυ των πατέρων τροφίμων είχε κερδίσει περισσότερα από \$ 1.000 ανά μήνα, μόνο το ένα τρίτο των μητέρων είχε κερδίσει το ποσό αυτό. Σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι μόνο το 12,5% των μητέρων τροφίμων ζούσαν σε νοικοκυριά με δύο γονείς δίνει μια ιδιαίτερα ζοφερή εικόνα όσον αφορά το συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών για οικογένειες με έναν πατέρα φυλακισμένο. (Mumola, 2000)

Στον τομέα της χρήσης ουσιών, τα αρχικά ευρήματα δείχνουν τις διαφορές των φύλων στο είδος των φαρμάκων που χρησιμοποιούνται από τους κρατούμενους πριν από τη φυλακή. Οι φυλακισμένοι πατέρες φαίνεται να ήταν εθισμένοι στις ουσίες για μεγάλο χρονικό διάστημα στο παρελθόν. Ο Mumola (2000) διαπιστώθηκε ότι η συνολική κατάχρηση ουσιών ήταν εκτεταμένη μεταξύ των πατέρων κρατουμένων, με την πλειοψηφία (58%) να αναφέρει ότι χρησιμοποιούσαν τις ουσίες ακόμη και έναν μήνα πριν από τη σύλληψή τους, και πολλοί ήταν υπό την επήρεια ουσιών (34%) ή αλκοόλης (37%) κατά τη στιγμή της σύλληψής τους. (Mumola, 2000). Η ψυχική ασθένεια είναι ένας επιπλέον επιβαρυντικός παράγοντας που προσδίδεται σε φυλακισμένους πατέρες κυρίως, αλλά και σε μητέρες. (James&Glaze, 2006)

Αν και υπάρχουν μόνο λίγες μελέτες που έχουν εξετάσει οικογενειακό ιστορικό στη φυλακή οι γονείς συγκεκριμένα, είναι ένα σημαντικό ποσοστό των κρατουμένων που βιώνουν τραυματικά γεγονότα. Σε μια πρόσφατη έκθεση που κυκλοφόρησε από το Γραφείο Στατιστικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (James&Glaze, 2006), το 32% των τροφίμων είναι γονείς που κάνουν κατάχρηση ναρκωτικών ή αλκοόλ, το 22% είχαν έναν γονέα που ήταν φυλακισμένος, και το 19% είχε κακοποιηθεί σωματικά ή σεξουαλικά ως παιδί.

3.2 Η σχέση του παιδιού με τον πατέρα

Μια προφανής διάκριση μεταξύ των διατάξεων που υπάρχουν για τα παιδιά των φυλακισμένων γονέων είναι ότι τα μικρά παιδιά και τα μωρά μερικές φορές επιτρέπεται να διαμένουν με την φυλακισμένη μητέρα, λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτό είναι πολύ σπάνια περίπτωση για τα παιδιά των φυλακισμένων πατέρων. Μερικές αξιοσημείωτες εξαιρέσεις μπορούμε να παρατηρήσουμε στις παρακάτω χώρες:

1. Αυστραλία

Η πολιτική της Αυστραλίας για τα παιδιά που ζουν στη φυλακή δεν κάνει διάκριση μεταξύ πατέρων και μητέρων, αν και δεν υπάρχουν γνωστές περιπτώσεις παιδιών που ζουν στις φυλακές με τον πατέρα τους. (Rosenberg, 2009)

2. Βολιβία

Η Βολιβία είναι μια αξιοσημείωτη εξαίρεση από τον γενικό κανόνα, καθώς τα παιδιά επιτρέπεται να ζουν τόσο με τις μητέρες όσο και τους πατέρες τους στην φυλακή μέχρι την ηλικία των 6 ετών. Ωστόσο, πολλά παιδιά παραμένουν στη φυλακή μέχρι να είναι πολύ μεγάλα, γιατί κανείς άλλος δεν μπορεί να φροντίσει γι' αυτά. Διευθυντής σωφρονιστικού συστήματος της Βολιβίας πιστεύει ότι η συμβίωση των παιδιών με τους φυλακισμένους γονείς δεν χρησιμεύει μόνο για να διατηρηθούν οι δεσμοί μεταξύ γονέα και παιδιού, αλλά ότι αποτελεί επίσης την καλύτερη επιλογή για το παιδί, καθώς είναι συχνά οικονομικά αδύνατο για τα μέλη της οικογένειας να τα υποστηρίξουν έξω από τη φυλακή. Τα ορφανοτροφεία δεν είναι συχνά μια βιώσιμη εναλλακτική λύση στη Βολιβία, γιατί τα παιδιά εκεί ζουν σε χειρότερες συνθήκες από ό, τι στις φυλακές. (Rosenberg, 2009)

Στη συνέχεια παρατίθεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα παραμονής των παιδιών με τους πατέρες τους στη φυλακή:

Το San Pedro είναι η πιο πυκνοκατοικημένη ανδρική φυλακή στο Λα Παζ και το 2005 ζούσαν 200 παιδιά μαζί με τους έγκλειστους πατέρες. Τα παιδιά αυτά δεν λάμβαναν τα γεύματα και την εκπαίδευση της φυλακής. Η κυβέρνηση απομάκρυνε τα περισσότερα παιδιά από τις φυλακές μόλις πριν από μια δεκαετία μετά από τον βιασμό και την δολοφονία μιας νεαρής κοπέλας. Ωστόσο, πολλές οικογένειες δεν μπορούσαν να στηρίξουν τα παιδιά και έτσι κατέληγαν πίσω στην φυλακή. Για πολλές οικογένειες στη Βολιβία η φυλακή, ενώ δεν είναι το καλύτερο μέρος για να ζήσουν τα παιδιά τους, είναι δυνατόν να φαίνεται σαν το μικρότερο από τα δύο αρνητικά, όταν έρχονται αντιμέτωπα με την απόλυτη φτώχεια ως εναλλακτική

λύση.

Οι συνθήκες στις φυλακές δεν οδηγούν στη σωστή φροντίδα των παιδιών, αλλά στο San Pedro είναι χειρότερα σε σχέση με κάποιες άλλες φυλακές. Η Διαμερικανική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, σχολιάζοντας τις Νότιες Αμερικανικές φυλακές, σε γενικές γραμμές, δήλωσε ότι «ανησυχεί για την σωματική, ψυχολογική, και συναισθηματική ευημερία των παιδιών και των εφήβων που ζουν με τους πατέρες και τις μητέρες τους με δεδομένη την επισφαλή κατάσταση των υποδομών, της υγιεινής και της ασφάλειας. Έχει αναφερθεί ότι παρά τις διεθνείς πράξεις, καθώς και τις εθνικές εσωτερικές νομικές διατάξεις που προστατεύουν τα δικαιώματα των κρατουμένων και των παιδιών τους στη Βολιβία, υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ νομοθεσίας και πράξης. Τα προβλήματα λέγεται ότι περιλαμβάνουν συστηματικές δολοφονίες, υπερπληθυσμό, ασθένειες, βασανιστήρια και βιασμούς.

Επιπλέον, δεν υπάρχει επαρκής αριθμός σωφρονιστικών υπαλλήλων στη φυλακή του San Pedro, με άμεση συνέπεια την αύξηση των κινδύνων για τα παιδιά, καθώς επίσης παραβιάζει τις διεθνείς και εθνικές διατάξεις. (Rosenberg, 2009)

3. Δανία

Η Δανία είναι η μόνη χώρα της Δυτικής Ευρώπης, στην οποία η νομοθεσία επιτρέπει σε άνδρες κρατούμενους να έχουν τα παιδιά τους στη φυλακή μαζί τους. Αυτό ισχύει μόνο αν ο πατέρας έχει παιδί μέχρι τριών ετών. Φαίνεται, όμως, ότι επί του παρόντος δεν υπάρχουν παιδιά που ζουν με τον πατέρα τους στη φυλακή στη Δανία. (Rosenberg, 2009)

4. Ολλανδία

Στις Κάτω Χώρες, ενώ τα παιδιά δεν είναι σε θέση να διαμένουν σε φυλακές μαζί με τους πατέρες, δεν μπορεί να υπάρξει τροποποίηση στους όρους της φυλάκισης προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες αυτών των παιδιών. Για παράδειγμα, ένας κρατούμενος πατέρας ζήτησε να του επιτραπεί να αναλάβει τη φροντίδα του νεογέννητου μωρού του επειδή η μητέρα έπασχε από επιλόχεια κατάθλιψη. Το αίτημα του απορρίφθηκε από την Επιτροπή Ίσων Δικαιωμάτων, δεδομένου ότι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν θα ήταν προς το καλύτερο συμφέρον του παιδιού να ζήσει στη φυλακή με τον πατέρα του, ωστόσο του επιτράπη να καθυστερήσει η έκτιση της ποινή του μέχρις ότου να αναλάβει κάποιος το παιδί. (Rosenberg, 2009)

5. Νορβηγία

Ένα παρόμοιο περιστατικό συνέβη στη Νορβηγία, όταν ένας πατέρας, ο μοναδικός φροντιστής για το παιδί του, καταδικάστηκε και αναζήτησε υποστήριξη από τον Συνήγορο του Παιδιού στη Νορβηγία σχετικά με το πρόβλημα της φροντίδας του. Η έκτιση της ποινής στη συνέχεια καθυστέρησε μέχρι ο παππούς να μπορέσει να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού. (Rosenberg, 2009)

6. Ισπανία

Υπάρχει εγκατάσταση σε φυλακή της Ισπανίας για ολόκληρες οικογένειες να ζουν μαζί σε περιπτώσεις όπου και οι δύο γονείς έχουν φυλακιστεί και έχουν τα παιδιά κάτω των 3 ετών εκεί. (Rosenberg, 2009)

7. Ταϊλάνδη

Έχουν υπάρξει αναφορές παιδιών που ζουν με τον πατέρα τους σε φυλακές στην Μπανγκόκ, αλλά ο ακριβής αριθμός δεν είναι γνωστός. (Rosenberg, 2009)

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι παρ' όλο που υπάρχουν νόμοι σε ορισμένες χώρες του κόσμου υπέρ της διαμονής των παιδιών με τους πατέρες τους στη φυλακή, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αυτό δεν εφαρμόζεται. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά σχεδόν πάντα διαχωρίζονται από τους έγκλειστους πατέρες τους, συχνά για μεγάλες χρονικές περιόδους και τυπικά για περισσότερο από το χρονικό διάστημα που διαχωρίζονται από τις φυλακισμένες μητέρες τους. Μια μέση ποινή για τους πατέρες σε φυλακές των ΗΠΑ είναι 12,5 χρόνια (περίπου 5 χρόνια περισσότερο από το μέσο όρο για τις μητέρες). Αυτό τονίζει τη σημασία της εξέτασης της κατάστασης για τα εκατομμύρια των παιδιών που μένουν έξω, όταν οι πατέρες τους είναι φυλακισμένοι. (Rosenberg, 2009)

Παρά το γεγονός ότι οι πληθυσμοί των φυλακών στις περισσότερες χώρες και στην Ελλάδα είναι οι υψηλότεροι που υπήρχαν ποτέ, η επικοινωνία των κρατουμένων με τα μέλη της οικογένειάς τους και ειδικά με τα παιδιά τους έχει μειωθεί.

(<http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>). Στις ΗΠΑ, μεταξύ 1997 και 2007, η μηνιαία επαφή μεταξύ των παιδιών και των έγκλειστων γονέων μειώθηκε κατά 28 τοις εκατό, ενώ όσοι ανέφεραν ότι δεν είχαν ποτέ επαφή με τα παιδιά τους αυξήθηκαν κατά 17 τοις εκατό. Σε φυλακές των ΗΠΑ το 2002, το 40 τοις εκατό των πατέρων στη φυλακή ανέφερε εβδομαδιαία επαφή με τα παιδιά τους ενώ το 58 τοις εκατό των πατέρων αναφέρουν ότι δεν έχουν ποτέ επισκέψεις από τα παιδιά τους. (Dyer, 2005)

Η κατάσταση είναι παρόμοια στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο αριθμός των επισκέψεων στις φυλακές (εκτός από το δικηγόρο) μειώθηκε κατά το ένα τρίτο μεταξύ 1999 και 2004, παρά την αύξηση κατά περισσότερο από 20 τοις εκατό του πληθυσμού στη φυλακή. Η επίσημη πολιτική των κρατών για τις φυλακές είναι ότι: Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη διατήρηση επαφών μεταξύ των κρατουμένων και των παιδιών τους. (Dyer, 2005).

Τα εμπόδια στην επαφή παιδιού-φυλακισμένου γονέα φυσικά επηρεάζουν τα παιδιά των φυλακισμένων μητέρων και πατέρων. Οι επισκέψεις περιορίζονται από πολλούς παράγοντες, όπως τη γεωγραφική απόσταση, τη μεταφορά και τα οικονομικά εμπόδια, την έλλειψη του φιλικού περιβάλλοντος προς τα παιδιά που επισκέπτονται τη φυλακή, τη σκληρή και ασεβή μεταχείριση από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και γενικά την απαιτητική φύση των επισκέψεων για τα συναισθήματα του παιδιού. (Rosenberg, 2009)

Ωστόσο, υπάρχουν κάποια στοιχεία που αποδεικνύουν ότι είναι ακόμη πιο δύσκολο για τα παιδιά να διατηρήσουν την επαφή με τους φυλακισμένους πατέρες από ό, τι με τις φυλακισμένες μητέρες. Τα παιδιά βιώνουν αρνητικά συναισθήματα για τους πατέρες τους που έχουν εμπλακεί στο έγκλημα και στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η σχέση γονέα-παιδιού κατά τη διάρκεια της φυλάκισης είναι αδύναμη και οι πατέρες συχνά αναφέρουν ότι έχουν λιγότερες ευκαιρίες να παρέχουν συναισθηματική ή κοινωνική υποστήριξη στα παιδιά τους από ό, τι οι φυλακισμένες μητέρες. Σε μια μελέτη του Ηνωμένου Βασιλείου που αναζητά την επίδραση της νομολογίας σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και την επαφή με την οικογένεια τους, διαπιστώθηκε ότι, ενώ οι πατέρες έχουν δικαιώματα τους για επαφή με τα παιδιά τους, αυτά δεν είναι σεβαστά. (Mumola, 2000)

Μια πρόσφατη μελέτη δείχνει ότι τα δύο τρίτα των φυλακισμένων πατέρων στις ΗΠΑ δεν είχαν δεχθεί ποτέ μια επίσκεψη από το παιδί τους. Σε μια άλλη μελέτη από τρεις αμερικανικές φυλακές, οι τρόφιμοι πατέρες εξήγησαν τους λόγους για τις σπάνιες ή ανύπαρκτες επισκέψεις από τα παιδιά τους, με 42 τοις εκατό να ομολογούν ότι δεν υπήρχε κανείς για να φέρει το παιδί στη φυλακή και 22 τοις εκατό να δηλώνουν ότι η μητέρα του παιδιού δεν ήθελε το παιδί να επισκεφθεί τον πατέρα του. Μόνο 5 τοις εκατό πίστευαν ότι το παιδί δεν ήθελε να τους επισκεφθεί. (Mumola, 2000)

3.3 Νομοθεσία για τους φυλακισμένους πατέρες

Υπάρχουν περισσότερα από ένα εκατομμύριο παιδιά των οποίων οι πατέρες ήταν στη φυλακή, είναι ή θα είναι έγκλειστοι σε κάποια στιγμή της ζωής τους. Οι αριθμοί αυτοί αναμένεται να αυξηθούν ως αποτέλεσμα:

- της νομοθεσίας που επιβάλλει μακροχρόνιες ποινές φυλάκισης για ναρκωτικά και ορισμένα άλλα ποινικά αδικήματα

- της αυστηρότητας της νομοθεσίας για τους κατ' επανάληψη δράστες. (Rosenberg, 2009)

Οι γονείς κάτω των 18 ετών είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους, καθώς και τα παιδιά τους πρέπει να εξετάζονται ψυχολογικά σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας. Οι διαδικασίες που ακολουθούνται σε ότι αφορά ανήλικους γονείς έχει σημαντικές συνέπειες για το μέλλον αυτών των νέων ανδρών και των παιδιών τους. (Dyer, 2005).

Πολλές πολιτείες στις ΗΠΑ δίνουν εύκολα τα παιδιά αυτά σε ανάδοχες οικογένειες να αφαιρεθούν τα δικαιώματα που έχουν οι έγκλειστοι γονείς, καθώς οι εκ του νόμου προβλεπόμενες προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διατήρηση των δικαιωμάτων τους υπάρχει η δυνατότητα να μην είναι εφικτές από την φυλακή. Για παράδειγμα, στη Νεμπράσκα το Ανώτατο Δικαστήριο καταδίκασε την εγκληματική συμπεριφορά ενός πατέρα, κάτι το οποίο τον οδήγησε στην φυλάκισή του και κατά συνέπεια στην εγκατάλειψη της κόρης του. (Dyer, 2005).

Το ποσοστό των παιδιών των φυλακισμένων πατέρων, τα οποία βρίσκονται σε ανάδοχες οικογένειες είναι υψηλότερο από εκείνο των παιδιών των φυλακισμένων μητέρων (σχεδόν το 9% των παιδιών των φυλακισμένων πατέρων βρίσκονται σε ανάδοχες οικογένειες, σε σύγκριση με το 1, 7% των παιδιών των φυλακισμένων μητέρων). Αυτό οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι υπάρχουν περισσότεροι έγκλειστοι άνδρες από ό, τι έγκλειστες γυναίκες και κατά συνέπεια δύο φορές περισσότερα παιδιά έγκλειστων πατέρων σε ανάδοχες οικογένειες από ό, τι παιδιά κρατουμένων μητέρων. (Rosenberg, 2009)

Εάν αφαιρεθούν τα δικαιώματα του πατέρα στο παιδί του από την πολιτεία, το παιδί κινδυνεύει να χάσει όχι μόνο την ευκαιρία να διατηρήσει μια σχέση μαζί του, αλλά και όλα τα δικαιώματα που συνεπάγεται αυτή η έννομη σχέση, συμπεριλαμβανομένης της συναισθηματικής και οικονομικής υποστήριξης καθώς και το δικαίωμα της κληρονομιάς. (Rosenberg, 2009)

3.4 Συμβουλές για τους έγκλειστους πατέρες

Στη συνέχεια παρατίθενται συμβουλές από έναν έγκλειστο πατέρα σε άλλους έγκλειστους πατέρες, προκειμένου να διατηρηθεί η σχέση με τα παιδιά τους.

<http://fcnetwork.org>

1. Ακόμα κι αν η σχέση σας με τη μητέρα των παιδιών σας είναι μέτρια, θα πρέπει να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί μια θετική σχέση μαζί της. Για χάρη των παιδιών σας, προσπαθήστε να βρείτε τρόπους για να συνδεθείτε μαζί της με σεβασμό. Μην περιμένετε μεγάλες αλλαγές αμέσως, ίσως χρειαστεί να επιμείνετε έως ότου το επιτύχετε.
2. Μάθετε περισσότερα για τις μεθόδους σχετικά με το πως μπορείτε να συνδεθείτε με το παιδί, για παράδειγμα με επισκέψεις, επιστολές, τηλεφωνήματα και κασέτες. Ρωτήστε εφημέριους στη φυλακή σας, συμβούλους, ή άλλο προσωπικό.
3. Αναπτύξτε ένα σχέδιο και ακολουθήστε το σχετικά με το πόσο συχνά θα βρίσκεστε με το παιδί σας.
4. Όταν εξηγείτε στα παιδιά σας γιατί δεν ζείτε μαζί τους, να είστε ειλικρινής, αλλά να σέβεστε την ικανότητά τους να το καταλάβουν, ανάλογα με την ηλικία τους.
5. Όταν ρωτάτε τα παιδιά σας λένε πόσο σημαντικός είστε για αυτά, μην εκπλαγείτε αν δεν απαντήσουν με τον τρόπο που θέλετε. Τα παιδιά είναι συχνά θυμωμένα για ό, τι κάνατε. Για να καθιερώσετε και να διατηρήσετε τις οικογενειακές σχέσεις σας, να είστε έτοιμος να επανορθώσετε και να ζητήσετε συγγνώμη.
6. Αναζητείστε τρόπους να στηρίξετε τα παιδιά σας συναισθηματικά, οικονομικά και πνευματικά όσο το δυνατόν περισσότερο.
7. Η οικογένεια και τα παιδιά σας πρέπει να είναι σε θέση να βασίζονται σε σας. Πιο συγκεκριμένα, αν υποσχεθείτε ότι θα καλείτε ή θα γράφετε τακτικά, φροντίστε να είστε συνεπείς.
8. Να είστε ρεαλιστές σχετικά με τους στόχους και τις προσδοκίες σας. Μην περιμένετε πάρα πολλά από αυτούς σε σύντομο χρονικό διάστημα.
9. Αν είναι εφικτό, αγοράστε μικρά αντικείμενα για τα παιδιά σας μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή από τους ειδικούς καταλόγους μέσω παραγγελίας.
10. Χρησιμοποιήστε το χρόνο σας εποικοδομητικά. Παρακολουθήστε μαθήματα ανατροφής παιδιών, διαχείρισης θυμού, τμήματα ενηλίκων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, κάτι το οποίο θα κάνει καλό σε εσάς.
11. Τα παιδιά σας μπορεί να μην ξέρουν πώς να πουν τι ακριβώς αισθάνονται και σκέφτονται, άρα να είστε υπομονετικοί μαζί τους.
12. Δημιουργήστε ένα ρεαλιστικό σχέδιο και ακολουθείστε το. Όσο άσχημα κι αν είναι τα πράγματα για σας, θα ξέρετε ότι θα υπάρχει μια εκ νέου σύνδεση με τα παιδιά σας, αφού αποφυλακιστείτε.
13. Ενώ είστε ακόμα στη φυλακή, αναζητήστε ερευνητικά προγράμματα που θα μπορούσαν να σας βοηθήσουν να επιτύχετε τους στόχους σας μετά την αποφυλάκιση σας.

Αναζητήστε προγράμματα για γονείς, στέγαση, απασχόληση, λύσεις για νομικά ή οικονομικά προβλήματα.

14. Η συνεργασία με άλλους κρατούμενους πατέρες θα σας βοηθήσει να συνδεθείτε με τα παιδιά σας από το εσωτερικό της φυλακής.

15. Σκεφτείτε τις προσδοκίες και το μέλλον σας ως γονιός και λάβετε αποφάσεις σχετικά με αυτό. Κοιτάξτε τη δική σας σχέση με τον πατέρα σας για να δείτε τι έχετε μάθει.

<http://fcnetwork.org>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΛΟΓΩ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η φυλάκιση τουλάχιστον ενός από τους δύο γονείς έχει σημαντικές συνέπειες στα παιδιά των κρατουμένων. Αυτές οι οικογένειες συνήθως γίνονται αντιληπτές ως παθολογικές και τα παιδιά των οικογενειών αυτών αντιμετωπίζονται ως ανύπαρκτα.

Λιγοστή προσοχή έχει δοθεί σχετικά με τη σύνδεση μεταξύ φυλάκισης ενός μέλους της οικογένειας και της φτώχειας. Λόγω της φυλάκισης, οι απώλειες για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας είναι σημαντικές, διότι η πλειοψηφία των κρατουμένων γονέων δεν έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν στην οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη των παιδιών τους (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003).

Επομένως καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για την απόκτηση συστηματικής ενημέρωσης σχετικά με την έκταση και τη φύση του προβλήματος, με σκοπό την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών υποστήριξης. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003).

4.1 Επιπτώσεις της φυλάκισης στα παιδιά των κρατουμένων

4.1.1 Συμπεριφορά

Κάθε άτομο βασίζει την αίσθηση της προσωπικής του αυτοεκτίμησης και στη βεβαιότητα του ότι έχει αγαπηθεί. Δεν μπορούν να γενικευτούν οι επιπτώσεις του αποχωρισμού ενός φυλακισμένου γονέα και του παιδιού του. Αυτό εξαρτάται από την ηλικία του παιδιού, τη διάρκεια της ποινής της φυλάκισης, τη δυναμική της οικογενείας και από άλλες βασικές μεταβλητές. Ωστόσο, ένα παιδί που αντιλαμβάνεται αυτό το αποχωρισμό βλέπει τον εαυτό του ως ανάξιο να το αγαπήσουν. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003).

Επιπλέον, τα παιδιά συχνά αισθάνονται υπεύθυνα για την αποχώρηση του γονέα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα ενοχής, λόγω της τάσης των παιδιών - ιδιαίτερα των μικρών παιδιών να βλέπουν τους εαυτούς τους ως το κέντρο του κόσμου. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003).

Όπως σημειώνεται από τη γαλλίδα παιδοψυχολόγο, την Françoise Dolto, κατά τη διάρκεια συνομιλιών της με φυλακισμένες μητέρες στη φυλακή Fleury-Mérogis έξω από το Παρίσι: «Τί είναι τραυματική εμπειρία για το μέλλον ενός παιδιού; Οι γονείς θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να δείξουν την αγάπη τους στο παιδί τους κάθε στιγμή. Τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν ότι η φυλάκιση του γονέα δεν είναι συνώνυμη με την εγκατάλειψη και έχουν ανάγκη να ξέρουν ότι τα αγαπούν ακόμη.» (Novero, 2011)

Πιο συγκεκριμένα, εμφανίζονται υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης και άγχους καθώς και αντικοινωνικές τάσεις συμπεριφοράς (διαταραχή συμπεριφοράς, διαταραχή αντικοινωνικής προσωπικότητας και ψυχοπάθεια), όπως έχει μετρηθεί μέσω των αυτοαναφορών των συμμετεχόντων σε μια μελέτη σχετικά με την «δεύτερη γενιά κρατουμένων», ανάμεσα σε μια ομάδα αγοριών που είχαν αποχωριστεί από τους γονείς τους λόγω γονικής φυλάκισης και σε μια άλλη ομάδα αγοριών που είχαν χωριστεί από τους γονείς τους λόγω νοσηλείας, θανάτου, ή διαζυγίου. Έχει υπολογιστεί ότι η γονική φυλάκιση μπορεί να είναι τουλάχιστον διπλάσιας επικινδυνότητας για προβλήματα ψυχικής υγείας σε παιδιά. (Rosenberg, 2009)

Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένες συμπεριφορικές αντιδράσεις που φαίνεται να διαφέρουν ανάλογα με το φύλο του φυλακισμένου γονέα. Ο πατέρας έχει σημαντικά προστατευτικό ρόλο έναντι ψυχολογικών προβλημάτων στους εφήβους. Η απουσία του συνδέεται με εξωτερική συμπεριφορά του παιδιού (όπως εχθρότητα, χρήση ναρκωτικών ή αλκοόλ, φυγή, προβλήματα πειθαρχίας, επιθετικές ενέργειες και συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες). Αντίθετα, η απουσία της μητέρας τείνει να οδηγεί σε εσωτερικευμένες

συμπεριφορές (όπως «απόσυρση», έλλειψη προσοχής, απροθυμία να συμμετάσχουν τα παιδιά στο παιχνίδι, φόβος του σχολείου). (Rosenberg, 2009)

Μια έρευνα το 1979, διαπίστωσε ότι τα άτομα των οποίων οι μητέρες είχαν φυλακιστεί κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας είχαν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στην ενήλικη ζωή σε σύγκριση με άτομα που βίωσαν άλλες μορφές της απουσίας της μητέρας. (Novero, 2011)

Στη μελέτη του Cambridge, τα αγόρια των οποίων οι γονείς είχαν φυλακιστεί για περισσότερο από δύο μήνες, ήταν πιο πιθανό να καταδικαστούν ως ενήλικες από ό, τι τα αγόρια των οποίων οι γονείς φυλακίστηκαν για λιγότερο. Παιδιά των οποίων οι πατέρες φυλακίστηκαν μεταξύ της γέννησης τους και του 12ου έτους της ηλικίας τους παρουσιάζουν υψηλότερες πιθανότητες καταδίκης από τα παιδιά των οποίων οι πατέρες δεν φυλακίστηκαν ποτέ. Επομένως η χρονική στιγμή της πατρικής φυλάκισης, καθώς και η διάρκειά της, είναι σαφώς σημαντική για τις πιθανότητες εμφάνισης εγκληματικής συμπεριφοράς από τα παιδιά. (Murray, 2007).

Στην μελέτη του Chui το 2009 που περιελάμβανε αφηγήσεις μητέρων και παιδιών σχετικά με την γονική φυλάκιση, τα παιδιά παραδέχθηκαν ότι αισθάνονται εξαιρετικά μόνα και απομονωμένα, ενώ φέρουν την αποκλειστική ευθύνη για τα προβλήματα της ζωής τους.

Οι συνεντεύξεις αποκάλυψαν μια σημαντική συναισθηματική επίπτωση για τους κηδεμόνες και τα παιδιά των κρατουμένων. Ερωτώμενο πόσο συχνά επισκέπτεται τον κρατούμενο πατέρα του ένα παιδί μοιράστηκε τα συναισθήματα του με τους ερευνητές λέγοντας: «Μερικές φορές, όταν οι γιατροί ήξεραν ότι ήμουν σε άσχημη (συναισθηματική κατάσταση), έβλεπα τον πατέρα μου μία φορά το μήνα. Όταν τα συναισθήματά μου δεν ήταν σταθερά, τότε ήταν μια φορά στους τρεις μήνες. . . αυτό εξαρτάται από το πόσο καλά είχα τον έλεγχο των συναισθημάτων μου.» (Chui, 2009)

Από την οπτική γωνία ενός παιδιού, η γονική φυλάκιση τείνει να είναι μια απροσδόκητη και ανεξήγητη κατάσταση. Η σύλληψη μπορεί να είναι βίαιη, τρομακτική και μπερδεμένη, ειδικά για τα μικρά παιδιά που γίνονται μάρτυρες του γεγονότος και υπάρχει αβεβαιότητα κατά τη διάρκεια των μηνών που ακολουθούν πριν από την καταδίκη. (Chui, 2009). Η επικοινωνία και οι επισκέψεις κατά τη διάρκεια της φυλάκισης μπορεί να είναι εξίσου δύσκολα για το παιδί. Συχνά, απομακρύνονται από το σπίτι τους για να ζήσουν με τους παππούδες ή ανάδοχες οικογένειες και μετακινούνται συχνά σε διαφορετικούς φροντιστές.

Οι μητέρες των παιδιών σε μία μελέτη στην Ιορδανία για την φυλάκιση των πατέρων των παιδιών τους, είπαν ότι τα παιδιά αισθάνονται φόβο και κλαίνε γιατί τους λείπουν οι

πατέρες τους. Αυτός ο φόβος, όμως, μπορεί να εξελιχθεί σε φόβο σε γενική έλλειψη εμπιστοσύνης και χαμηλή αυτοεκτίμηση. (Al Gharaibeh, 2008).

4.1.2 Οικονομικά

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η φυλάκιση του μοναδικού προστάτη της οικογένειας συνιστά, επίσης, σημαντική οικονομική πίεση για τους κηδεμόνες. Συχνά είναι απαραίτητο να βρουν έναν τρόπο να καλύψουν τα έξοδα των παιδιών, όπως τροφή και ενδύματα. Για παράδειγμα, στην έρευνα για την «δεύτερη γενιά κρατουμένων» μια συμμετέχουσα δήλωσε: «Ένωσα πολύ ανήσυχη εκείνη την εποχή. . . οικονομικά. . . Έπρεπε να φάω, έπρεπε να πληρώσω το ενοίκιο. . . πάντα χρειάζομαι χρήματα. Ήταν μια δύσκολη στιγμή." (Novero, 2011)

Επιπλέον, τα έξοδα για την επίσκεψη από και προς τη φυλακή φαίνεται να είναι δυσβάσταχτα για τους κηδεμόνες. (Chui, 2009). Γενικά το κόστος ζωής στις φυλακές δίνει πρόσθετο οικονομικό βάρος για την οικογένεια. Προκαταλήψεις για τη φυλάκιση του ενός γονέα συχνά περιορίζουν την απασχόληση και τις επαγγελματικές ευκαιρίες για τον άλλο γονιό, επομένως επηρεάζουν την ικανότητά του να συνεισφέρει οικονομικά. Οι παππούδες, οι γιαγιάδες και οι άλλοι συγγενείς, οι οποίοι συχνά δεν έχουν προβλέψει για τη φροντίδα ενός παιδιού, μπορεί να αντιμετωπίσουν επιπρόσθετη πίεση. Τέλος, η ποιότητα και της φροντίδας των παιδιών έχει αποδειχθεί ότι μειώνεται ως αποτέλεσμα της γονικής φυλάκισης. (Novero, 2011)

Σε μια έρευνα που έκαναν οι Arditti, Lambert-Shute, Joest το 2003 παίρνοντας συνεντεύξεις από τις οικογένειες των τροφίμων μιας φυλακής στις ΗΠΑ βρήκαν ότι οι περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες στη μελέτη (53,5%) ζούσαν από το δημόσιο βοήθημα, εκ των οποίων το 72% άρχισαν να λαμβάνουν παροχές κατά τη διάρκεια της φυλάκισής ενός μέλους της οικογένειάς τους. Το 45% των συμμετεχόντων ανέφερε επίσης ότι λάμβανε άλλη οικονομική βοήθεια. Τα δύο τρίτα της οικογένειας ανέφεραν ότι ήταν οικονομικά σε πολύ χειρότερη κατάσταση μετά από τη φυλάκιση. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003)

Την περίοδο της συνέντευξης, σχεδόν τα δύο τρίτα των συμμετεχόντων εργάζονταν, με μια σημαντική πτώση μετά από τη φυλάκιση ενός μέλους της οικογένειας (από 88,5% έως 63,5%). Τρία τέταρτα των συμμετεχόντων στη μελέτη (76,5%) ανέφεραν την αποστολή χρημάτων στον κρατούμενο, και ο μέσος όρος έστελνε το ποσό των \$ 75 ανά μήνα. Ωστόσο, οι περισσότερες οικογένειες που έστελναν χρήματα στον κρατούμενο δυσχερούσαν

οικονομικά πριν από τη φυλάκιση και μετά από αυτήν η πλειοψηφία ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003).

4.1.3 Κύκλοι εγκληματικότητας

Η αύξηση των φυλακισμένων γονέων υποδεικνύει ότι υπάρχει αυξημένη πιθανότητα για νεανική βία και οικογενειακές αναταράξεις. Η γονική απουσία, ένα προφανές χαρακτηριστικό του εγκλεισμού, σχετίζεται με τη βία των ενηλίκων σε πληθυσμούς ψυχιατρικών και φυλακών. Η φυλάκιση ενός γονέα έχει επίσης να αναγνωριστεί ως παράγοντας κινδύνου στην παιδική κακοποίηση. Παρά το γεγονός ότι η επιρροή από συνομήλικους είναι κατανοητός παράγοντας στην αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων και στην παραβατικότητα, οι λανθασμένες γονικές πρακτικές ανατροφής των παιδιών έχουν επίσης σημαντική επιρροή για την παραβατικότητα σε νέους. Μετά την φυλάκιση, η πίεση της αποφυλάκισης και της επανένταξης στην οικογένεια και στην κοινότητα, μπορεί να αυξήσει τον κίνδυνο για κακοποίηση του παιδιού. (Eddy, Powell, Szubka, McCool, Kuntz,2001)

Το μοντέλο της οικογενειακής βίας παρέχει μια θεωρητική εξήγηση για τη κακοποίηση των παιδιών στη μετέπειτα ζωή τους. Για παράδειγμα, οι βίαιοι σύζυγοι έχουν πιο πολλές πιθανότητες από τους μη-βίαιους συζύγους να έχουν γίνει μάρτυρες γονικής κακοποίησης ανηλίκων κατά τη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας. Οι νεανικοί παραβάτες συχνά αναφέρουν ότι έχουν γίνει μάρτυρες ακραίων μορφών βίας στις οικογένειες τους.

Μια ιστορική έρευνα για την επιθετική και σοβαρά παραβατική νεολαία υποστηρίζει ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά των γονέων αντιγράφεται στην ενήλικη ζωή των παιδιών. Παιδιά των οποίων οι γονείς έχουν συλληφθεί βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο να αναπτύξουν εγκληματική συμπεριφορά ως ενήλικες και σχεδόν οι μισοί από τους τροφίμους σε μια πρόσφατη μελέτη ανέφεραν ότι ένα μέλος της οικογένειάς τους είχε πάει στη φυλακή. (Eddy, Powell, Szubka, McCool, Kuntz,2001)

Μια ακόμη μελέτη διαπίστωσε ότι στις ΗΠΑ τα παιδιά των φυλακισμένων έχουν 3 έως 6 φορές περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν βίαιη συμπεριφορά από ό, τι άλλα παιδιά. Άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι ένα διαδεδομένο χαρακτηριστικό των νεαρών παραβατών είναι η σημαντική απώλεια της γονικής καθοδήγησης στην παιδική ηλικία. Επίσης παρατηρήθηκε ότι τα αγόρια στην εφηβεία μπορεί να έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή προβλήματα συμπεριφοράς λόγω της φυλάκισης του πατέρα τους. Ωστόσο, είναι πιθανότερο αυτό να προκύψει στο πλαίσιο μιας ήδη δυσλειτουργικής οικογένειας. (Rosenberg, 2009)

Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με μια έρευνα που έγινε από τους Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman το 2004, που διερεύνησε τους παράγοντες κινδύνου για την εμπλοκή των παιδιών με έγκλειστες μητέρες στη βία, υπήρξαν ικανοποιητικά αποτελέσματα. Αν και περίπου το ένα- τρίτο των παιδιών (35%) ανέφεραν ότι είχαν εμπλακεί σε πολλούς καυγάδες (22% ανέφεραν συμμετοχή σε έξι ή περισσότερους καυγάδες στη ζωή τους), τα περισσότερα από αυτά δεν ανέφεραν εκτεταμένη συμμετοχή σε άλλες παραβατικές δραστηριότητες. Περίπου το ένα τρίτο των παιδιών (31%) αρνήθηκε να εμπλακεί σε οποιαδήποτε από τις 21 παρεκκλίνουσες δραστηριότητες που περιγράφονται στο Ερωτηματολόγιο Νέων, που τους δόθηκε. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004). Όταν υπήρξε ευκαιρία για παραβατική δραστηριότητα κατά κύριο λόγο καταγράφηκαν μικρά εγκλήματα κατά ιδιοκτησίας ή μικροκλοπές. Επιθετικές συμπεριφορές αναφέρθηκαν σε λιγότερο από το 10% των παιδιών. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

Για το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αυτών, το αλκοόλ και η κατάχρηση ουσιών ήταν ελάχιστες έως ανύπαρκτες. Πέντε παιδιά ανέφεραν ότι είχαν υποστεί δηλητηρίαση από οινόπνευμα, και τέσσερα δήλωσαν πως είχαν κάνει χρήση της μαριχουάνας. Η επιρροή της παραβατικής συμπεριφοράς των στενών φίλων των παιδιών ήταν πολύ πιο ουσιαστική. Το 26% ανέφερε ότι ορισμένοι από τους στενούς φίλους τους είχαν συλληφθεί. Οι παράνομες δραστηριότητες που τελέστηκαν από τους φίλους τους, περιελάμβαναν σε μεγάλο βαθμό εγκλήματα κατά της περιουσίας (27%) και μικροκλοπές (33%), αλλά επίσης και πιο σοβαρά αδικήματα, όπως η κλοπή αυτοκινήτων, η διάρρηξη, και η κατοχή όπλου. Το 9% των παιδιών ανέφεραν ότι οι στενοί τους φίλοι είχαν εμπλακεί στη χρήση ή και στο εμπόριο ναρκωτικών. (Hanlon, Blatchley, Bennett-Sears, O'Grady, Rose, Callaman, 2004)

4.1.4 Κοινωνικό στίγμα

Ο στιγματισμός είναι μια έμμεση συνέπεια της γονικής φυλάκισης. Το στίγμα μπορεί να συμβάλει στο να κρύβουν οι κηδεμόνες την αλήθεια από τα παιδιά. Αυτή η τάση, με τη σειρά της, μειώνει την ανοιχτή και ειλικρινή επικοινωνία μεταξύ του παιδιού και του φυλακισμένου γονέα, με αποτέλεσμα η σχέση μεταξύ τους να αλλάξει (Novero, 2011).

Το στίγμα συμβάλει στην εξωτερίκευση των προβλημάτων συμπεριφοράς, όπως ο θυμός, το άγχος, η απόσυρση, η κατάθλιψη και η βία καθώς και η απομόνωση των παιδιών των κρατουμένων. Γι' αυτό το λόγο πολλές οικογένειες κρατουμένων για φόνο και ναρκωτικά κρατάνε μυστικό το γεγονός της φυλάκισής τους από τον κόσμο, ακόμα και από το σχολείο των παιδιών τους και από πολύ κοντινούς συγγενείς. Ένας άλλος τρόπος να μην

μαθευτεί η φυλάκιση είναι να μετακομίσουν από το προηγούμενο σπίτι. Ο Jorgensen et al. (1986) διαπίστωσε ότι στις ΗΠΑ οι 17 από τις 31 οικογένειες φυλακισμένων που εξετάζε είχαν μετακομίσει μετά την φυλάκιση του πατέρα για να αποφύγουν το στίγμα. Στην ίδια έρευνα παρατηρήθηκε ότι οι κόρες των φυλακισμένων επηρεάζονταν περισσότερο από τους γιούς, καθώς οι άνδρες δεν ήθελαν να παντρευτούν κόρες φυλακισμένων, επειδή θα ήταν στιγματισμένες για όλη τους την ζωή. Αυτό συμβαίνει περισσότερο όταν ο πατέρας είναι φυλακισμένος για ηθικά εγκλήματα. (Al Gharaibeh, 2008)

Παρατίθεται μαρτυρία μιας γυναίκας της οποίας ο σύζυγος είναι φυλακισμένος για ναρκωτικά: “Πραγματικά η ζωή μου είναι πολύ δύσκολη-σκέφτομαι πολύ το μέλλον. Τι θα απογίνουν οι κόρες μου; Ξέρεις πως αντιμετωπίζει ο κόσμος τις κόρες των φυλακισμένων. Κανείς δεν θα τις παντρευτεί- είναι πολύ δύσκολη αυτή η ζωή” (Al Gharaibeh, 2008)

Αντίθετα, οι Parke και Clarke Stewart (2002) στις ΗΠΑ παρατήρησαν ότι τα αγόρια και τα κορίτσια επηρεάζονται εξίσου από την γονική φυλάκιση, αλλά οι αντιδράσεις τους διαφέρουν. Τα αγόρια ήταν πιθανότερο να δείξουν εξωτερικευμένα προβλήματα συμπεριφοράς, ενώ τα κορίτσια εσωτερικευμένα. Καταλήγουν ότι τα αγόρια είναι πιο επιρρεπή στο να βιώσουν πιο στρεσογόνες αλλαγές. (Parke, Clarke Stewart, 2002)

Ο Schoenbauer (1986) παρατήρησε ότι σε αντίθεση με άλλες απώλειες, όπως ο θάνατος ή η ασθένεια, η απώλεια ενός μέλους της οικογένειας λόγω της φυλάκισης αποσπά, σπάνια, συμπάθεια και υποστήριξη από τους άλλους, αναγκάζοντας τα μέλη της οικογένειας να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες. Παιδιά ηλικίας ακόμη και οκτώ ετών έχουν επίγνωση των διακρίσεων αυτών. (Brown και Bigler, 2005) (Murray, 2007). Επίσης, ο Howard(2000) διαπίστωσε ότι ο στιγματισμός ήταν μεγαλύτερος για συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως σεξουαλικά εγκλήματα εναντίον παιδιών, έναντι κάποιων άλλων εγκλημάτων. (Howard, 2000) (Schoenbauer, 1986)

Οι Boswell και Wedge (2002) διαπίστωσαν ότι οι οικογένειες παρενοχλήθηκαν από τα μέσα ενημέρωσης, όταν οι ταυτότητες τους διέρρευσαν στο Τύπο, και ότι τα παιδιά μερικές φορές έπεσαν θύματα εκφοβισμού από τους συμμαθητές τους. Πιο συγκεκριμένα ο φροντιστής ενός παιδιού με φυλακισμένο γονέα δήλωσε: «τα παιδιά έπρεπε να κάνουν νέους φίλους και τώρα φοιτούν σε διαφορετικά σχολεία. Δέχθηκαν λεκτική βία από άλλα παιδιά στο παλιό σχολείο. Η πίεση ήταν τόσο μεγάλη έτσι ώστε τα παιδιά δεν θέλουν να πάνε ξανά στο σχολείο». (Boswell, Wedge , 2002) (Murray, 2007)

4.2 Διάλυση της οικογένειας λόγω της φυλάκισης

Αναμφισβήτητα η φυλάκιση του γονέα είναι ένα από τα πιο τραυματικά γεγονότα στη ζωή ενός παιδιού, καθώς επιδρά όχι μόνο στην συναισθηματική του κατάσταση και στην συμπεριφορά του, αλλά επηρεάζει σημαντικά και τους δεσμούς του φυλακισμένου γονέα με το παιδί του.

Από τους συμμετέχοντες που ερωτήθηκαν στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Arditti, Lambert-Shute, Joest το 2003, το 42,3% πίστευε ότι οι σχέσεις με τα παιδιά τους είχαν επηρεαστεί από τη φυλάκιση ενός μέλους της οικογένειας τους, και το 30,2% ανέφεραν ότι περνούσαν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους πριν τη φυλακή. (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003)

Οι περισσότερες έρευνες έχουν αναδείξει τη σημασία της διατήρησης της σχέσης μεταξύ έγκλειστων μητέρων και των παιδιών τους, αλλά λίγες μελέτες έχουν επικεντρωθεί στη σχέση μεταξύ πατέρα και παιδιού (Arditti, Lambert-Shute, Joest, 2003). Οι ερευνητές έχουν αναφερθεί στη επιρροή του πατέρα στη ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού και στη κοινωνική επάρκεια. Όταν οι πατέρες ήταν απόντες από τη ζωή των παιδιών τους, τα παιδιά είχαν περισσότερες πιθανότητες να έχουν συναισθηματικά προβλήματα και να συμμετάσχουν σε εγκληματικές πράξεις. Πατέρες που έχουν υποστεί το αποχωρισμό και την απώλεια της σχέσης με το παιδί τους, παρουσίασαν αρνητικά συναισθηματικές καταστάσεις.

Επίσης, όταν οι φυλακισμένοι πατέρες θεωρούν ότι έχουν κακές σχέσεις με τα παιδιά τους, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν περισσότερες δυσκολίες προσαρμογής και να έχουν μικρότερη ικανότητα να εφαρμόσουν εκπαιδευτικά και θεραπευτικά προγράμματα για τη βελτίωση της αλληλεπίδρασης πατέρα-παιδιού. (Veen, Stevens, Doreleijers, Deković, Pels, Vollebergh, 2011)

Στην Κύπρο, τον Ιανουάριο του 2013, διεξήχθη έρευνα ως αποτέλεσμα παραπόνων των γονιών που φροντίζουν τα παιδιά όταν ο άλλος γονέας είναι έγκλειστος. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε αναφορικά με τα δικαιώματα του παιδιού με τον κρατούμενο γονέα. Συγκεκριμένα, υπάρχουν οι εξής αναφορές παραπόνων: (Κουρσουμπά, 2013).

1) σε συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά ως αποτέλεσμα, της απουσίας του γονιού που βρίσκεται στη φυλακή και της δυσκολίας τους να αποδεχτούν το γεγονός της κράτησης του γονιού,

2) στην εφαρμογή ενός νέου μέτρου από τη Διεύθυνση του Τμήματος Φυλακών σύμφωνα με το οποίο, οι επισκέψεις των παιδιών κάτω των 16 ετών θα πραγματοποιούνται στο κλειστό επισκεπτήριο (χωρίζει τον κρατούμενο από τους επισκέπτες με ενδιάμεσο τζάμι

μέχρι την οροφή και επικοινωνούν μέσω τηλεφώνου). Περαιτέρω, όπως ισχυρίζονται, σύμφωνα με το μέτρο, ανοιχτή επίσκεψη επιτρέπεται μόνο όταν ο γονέας φυλακισμένος εκτίσει το ¼ της ποινής του,

3) στο ότι οι φυλακισμένοι από τις έξι επισκέψεις που δικαιούνται το μήνα, μόνο τις δύο επιτρέπεται να δουν τα παιδιά τους στο ανοικτό επισκεπτήριο,

4) στις συνθήκες που επικρατούν κατά την επικοινωνία αυτή και στους κανονισμούς που εφαρμόζονται στους χώρους των επισκεπτηρίων, π.χ. ότι δεν υπάρχουν παιχνίδια για παιδιά, δεν υπάρχουν μηχανές από όπου να αγοράζουν τρόφιμα ή ροφήματα, δεν επιτρέπεται στους κρατούμενους να προσφέρουν τρόφιμα στα παιδιά τους, τα οποία αγοράζουν από το παντοπωλείο των Φυλακών,

5) σε στέρηση και/ή μείωση των ανοικτών επισκέψεων, ως πειθαρχική ποινή, λόγω παραπτωματικής συμπεριφοράς του κρατούμενου γονιού,

6) σε περιορισμένο αριθμό τηλεφωνημάτων που παραχωρούνται στον κρατούμενο για επικοινωνία με την οικογένειά του,

7) στο ότι στον ίδιο χώρο και χρόνο όπου πραγματοποιούνται επισκέψεις παιδιών σε κρατούμενο γονιό τους, πραγματοποιούνται και επισκέψεις ενηλίκων σε κρατούμενους. (Κουρσουμπά, 2013).

Υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι η θετική σχέση γονέα-εφήβου που αποτελείται από ένα συνδυασμό γονικής εποπτείας και υποστήριξης προστατεύει τους εφήβους από την παραβατικότητα. Οι μελέτες αυτές έδειξαν ότι οι έφηβοι που είχαν συχνά συγκρούσεις με τους γονείς τους, ή αυτοί που λαμβάνουν ελάχιστη γονική υποστήριξη, όπως τα παιδιά των κρατουμένων, διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο παραβατικότητας ως ανήλικοι. Επιπλέον, τα χαμηλά επίπεδα της γονικής επιτήρησης και τα υψηλά επίπεδα της σκληρής πειθαρχίας από τους φροντιστές τους, σχετίζονται με υψηλά επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς σε εφήβους. (Veen, Stevens, Doreleijers, Deković, Pels, Vollebergh, 2011)

Ο αποχωρισμός από τα παιδιά τους εξηγεί περαιτέρω τα αυξημένα επίπεδα της κατάθλιψης που παρουσιάστηκαν σε φυλακισμένους πατέρες, οι οποίοι βρέθηκε ότι βιώνουν έντονες ανησυχίες για την έλλειψη εποπτείας και καθοδήγησης στα παιδιά τους. Ο Woldoff και Ουάσιγκτον (2008) διαπίστωσαν ότι η επαφή οποιουδήποτε είδους με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ενισχύει τον κίνδυνο που διατρέχουν οι πατέρες για την διατήρηση της σχέσης με τα παιδιά τους, που επηρεάζεται και από την ποιότητα των εμπειριών πατέρα-παιδιού. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012) (Woldoff, Ουάσιγκτον, 2008)

4.3 Υιοθέτηση των παιδιών ή φροντίδα τους από τους συγγενείς

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρξε στις ΗΠΑ μια δραματική αύξηση στον αριθμό των παιδιών που ανατράφηκαν από συγγενείς. Από το 1970, εμφανίστηκε επίσης μια παρόμοια αύξηση του αριθμού των νοικοκυριών με επικεφαλής τους παππούδες. Το 1970, 2,2 εκατ., ή 3,2% της Αμερικανικής νεολαίας κάτω των 18 ετών, ζούσαν σε ένα σπίτι που συντηρείτο από έναν συγγενή. Μέχρι το 1998, ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 4 εκατ., ή το 6% αυτού του τμήματος του πληθυσμού. Για το 40% περίπου αυτών των νέων, ούτε η μητέρα κατοικούσε στο σπίτι. Έχει επίσης βρεθεί ότι τα παιδιά αфроαμερικάνων είναι πιο πιθανό να διαμένουν στα σπίτια των παππούδων τους από ό, τι οι Ισπανοί ή γενικά οι λευκοί. Τέλος, τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της απογραφής (Lee, Genty, και Laver, 2005) αποκάλυψαν ότι υπήρχαν πάνω από 5 εκατομμύρια νοικοκυριά με παππού και γιαγιά στη χώρα, με 2,4 εκατομμύρια παππούδες υπεύθυνους για τη φροντίδα των παιδιών.

Η υπόθεση ότι άλλοι συγγενείς είναι κηδεμόνες σε στιγμές ανάγκης αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό ενός φαινομένου φροντίδας που παρουσιάζεται στις αφρικανικές-αμερικανικές οικογένειες που συνοψίζεται στην έκφραση: «Χρειάζεται ένα ολόκληρο χωριό για να μεγαλώσει ένα παιδί» και αντανακλά την αλληλεξάρτηση που υπάρχει μεταξύ των αφρικανικών-αμερικανικών μελών της οικογένειας, ιδιαίτερα αυτών που διαμένουν σε φτωχές γειτονιές, και έχουν ανάγκη τη γενική υποστήριξη της κοινότητας (Lee, Genty, και Laver, 2005).

Οι φροντιστές, είτε το επιλέγουν, είτε όχι, γίνονται φύλακες της σχέσης του παιδιού με τον γονέα που βρίσκεται στη φυλακή. Είναι σε καίρια θέση, καθώς μπορούν να διευκολύνουν τη σχέση μεταξύ των παιδιών και του πατέρα τους, ή να απαγορεύσουν την άμεση επικοινωνία μεταξύ των δύο και είναι πιθανό να επηρεάσουν το παιδί σε ότι αφορά τον φυλακισμένο γονέα. Τα παιδιά, με τη σειρά τους, εξαρτώνται από τις δράσεις του φροντιστή τους για να γαλουχήσουν ή όχι αυτή τη σχέση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η περιορισμένη επικοινωνία είναι η πιο υγιής επιλογή, δεδομένου ότι προστατεύεται η οικογένεια από περαιτέρω κακοποίηση ή άλλες αρνητικές συνέπειες της φυλάκισης του γονέα. Το παιδί εξαρτάται από τον φροντιστή για να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των γονέων, για να εξηγήσει τις αποχρώσεις που σχετίζονται με τη ζωή στη φυλακή, ή ακόμα και να καθοδηγηθεί το παιδί για το πώς να επικοινωνεί με τους γονείς του. (Nesmith, Ruhland, 2008)

Το πρόγραμμα για την υιοθεσία των παιδιών από κατάλληλες οικογένειες (ASFA) του 1997, σχεδιάστηκε για να βελτιώσει την ασφάλειά τους, απομακρύνοντας τα από τα σπίτια τους, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την οριστική τοποθέτησή τους σε ένα υγιές

περιβάλλον (Lee, Genty, και Laver, 2005). Η νομοθεσία ψηφίστηκε από το Κογκρέσο στις ΗΠΑ ως απάντηση στην αυξανόμενη δυσαρέσκεια με την πρακτική ορισμένων φορέων κοινωνικής πρόνοιας που επιτρέπουν στα παιδιά να παραμένουν ή να επιστρέφουν σε μη ασφαλή σπίτια, καθώς και ως μέσο για τη μείωση του αριθμού των παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες (Lee, Genty, και Laver, 2005). Ο νόμος προβλέπει ότι θα αφαιρούνται τα δικαιώματα των γονέων, των οποίων τα παιδιά είναι σε ανάδοχες οικογένειες, από 15 έως 22 μήνες.

Παρά το γεγονός ότι αυτό το πρόγραμμα σχεδιάστηκε με σκοπό θετοί γονείς να υιοθετούν παιδιά από ανάδοχες οικογένειες, μειώνοντας έτσι τον συνολικό χρόνο που δαπανάται σε ανάδοχες οικογένειες και τη μεταφορά των παιδιών από το ένα σπίτι στο άλλο, έχουν προκύψει ανησυχίες για το αν ο νόμος επηρεάζει περισσότερο από το επιτρεπτό τους έγκλειστους γονείς και τα παιδιά τους. Οι ανησυχίες αυτές προέρχονται από τα ευρήματα της έρευνας που δείχνει ότι πολλοί φυλακισμένοι γονείς έχουν καταδικαστεί σε ποινές φυλάκισης μεγαλύτερες των δύο ετών, αυξάνοντας την πεποίθηση ότι η διαδικασία για την αφαίρεση των γονικών δικαιωμάτων τους θα πρέπει να ξεκινήσει. (Lee, Genty & Laver, 2005).

Ευρήματα από μια μελέτη που εκπονήθηκε από τον Σύνδεσμο Παιδικής Πρόνοιας της Αμερικής δείχνουν ότι μεταξύ του 1997 και του 2002, υπήρξε μια σημαντική αύξηση της αφαίρεσης των γονικών δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένων και δικαιωμάτων των φυλακισμένων γονέων. Πιο συγκεκριμένα, η αφαίρεση των γονικών δικαιωμάτων των κρατουμένων ήταν 91,4% το χρόνο αν αφορούσε φυλακισμένους πατέρες, ενώ 92,9% αν αφορούσε φυλακισμένες μητέρες. (Lee, Genty & Laver, 2005).

4.4 Αντιμετώπιση των επιπτώσεων

Οι οικογένειες του έγκλειστου είναι αναγκασμένες να αντιμετωπίσουν ένα ευρύ φάσμα ψυχολογικών, συναισθηματικών και οικονομικών προβλημάτων, όπως αναφέρθηκε πιο διεξοδικά παραπάνω. Παρ' όλα αυτά, είναι εντυπωσιακό πόσο πολλά από τα παιδιά της μελέτης, βρήκαν υγιείς διεξόδους για τα συναισθήματά τους ή τη δημιουργικότητά τους.

Το πιο σύνηθες ήταν να ασχοληθούν με δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, το θέατρο και η εκκλησία. Αυτό εξυπηρετούσε πολλαπλούς σκοπούς για τους νέους: 1) ήταν σε θέση να συμμετάσχουν σε μια ομάδα μέσω των νέων δεξιοτήτων τους, 2) ήταν μια διέξοδος για το θυμό ή την απογοήτευσή τους, 3) παρείχε μια διέξοδο για το άγχος που βίωναν στο σπίτι, και 4) συχνά τους παρείχε νέες ευκαιρίες για φιλία. (Nesmith, 2008)

Η εκκλησία και η πίστη ήταν σημαντική σε πολλά από τα παιδιά. Η εκκλησία προσέφερε μια ομάδα άμεσης υποστήριξης, ενώ η πίστη τους βοήθησε να αισθάνονται ότι οι

αγώνες τους είχαν ένα βαθύτερο νόημα. (Nesmith, 2008)

Πολλά από τα παιδιά εμφάνισαν αξιοσημείωτη ωριμότητα για την ηλικία τους, σύμφωνα με τους φροντιστές τους, σε συνάρτηση με τις περισσότερες ευθύνες που είχαν να αναλάβουν καθώς και να ανταποκριθούν στην πρόκληση του να είναι αυτάρκεις. Ένας έφηβος καταθέτει πως κοιτάζει το μέλλον και νιώθει να έχει τη δύναμη να το αντιμετωπίσει. «Νομίζω ότι έχω μάθει να σκέφτονται τον εαυτό μου λίγο περισσότερο». (Nesmith, 2008)

Παρά την ταχεία αύξηση του πληθυσμού των φυλακών των ΗΠΑ, με επακόλουθη αύξηση του γονέων-κρατουμένων, υπάρχουν σχετικά λίγα προγράμματα που να εξυπηρετούν τα παιδιά να καταλάβουν την επακόλουθη νέα κατάσταση μετά τη γονική φυλάκιση. Λόγω των πολλαπλών κινδύνων, είναι κρίσιμο να αναπτυχθούν κοινοτικά προγράμματα, τα οποία μπορεί να συμβάλουν στη γεφύρωση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της φυλάκισης των γονέων τους.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα ήταν διαθέσιμα αυτά τα λιγοστά προγράμματα για γονείς σε φυλακές των ΗΠΑ. Με την αύξηση του αριθμού των γυναικών στη φυλακή, το «Εναλλακτικό Πρόγραμμα Κράτησης» και το «Πρόγραμμα Καθοδήγησης» αναπτύχθηκαν με σκοπό να βοηθήσουν τους γονείς να διατηρήσουν τον δεσμό με τα παιδιά τους. (Laakso, Nygaard, 2012)

Η πλειοψηφία των προγραμμάτων επικεντρώθηκε στις μητέρες που ήταν στη φυλακή επειδή ήταν συνήθως οι κύριοι φροντιστές και κηδεμόνες. Από τα 313 ιδρύματα των ΗΠΑ, το 48% είχαν προγράμματα για γονείς. Το «Πρόγραμμα Καθοδήγησης», όμως, στοχεύει ειδικά στα παιδιά. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ακόμα και αν η καθοδήγηση δεν μπορεί να δώσει λύσεις σε όλα τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά, είναι δυνατόν να παράξει θετικά αποτελέσματα που μπορεί να μετριάσουν μερικούς από τους κινδύνους που σχετίζονται με την παιδική ηλικία του όταν υπάρχει ένας φυλακισμένος γονέας. (Laakso, Nygaard, 2012)

Αυτά τα παιδιά και οι οικογένειές τους υποφέρουν από μια απίστευτη αίσθηση απώλειας, όταν ένας γονέας είναι στη φυλακή. Οι οικονομικές δυσκολίες, οι συναισθηματικές και κοινωνικές πιέσεις, ο στιγματισμός και η θλίψη μπορεί να μεγεθύνει την απώλεια που αντιμετωπίζουν. Αυτές τις οικογένειες χρησιμοποίησε το πρόγραμμα LDD (Πατέρες από μακρινή Απόσταση) για να τους βοηθήσει να μειώσουν τα αρνητικά συναισθήματα στη δύσκολη αυτή κατάσταση. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012)

Όπως θα αναλύσουμε περισσότερο στο επόμενο κεφάλαιο μια σειρά από οργανώσεις έχουν παράσχει πόρους για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες των κρατουμένων γονέων, και κάποιες, όπως «Πατέρες στη φυλακή» και το LDD, έχουν επικεντρωθεί στο να βοηθήσουν

τους πατέρες. Το «Πατέρες στη φυλακή» παρέχει δημοσιεύσεις και τεχνική βοήθεια σε ομάδες αυτοβοήθειας για την υποστήριξη του πατέρα στη φυλακή.

Το πρόγραμμα LDD παρέχει επίσης τεχνική βοήθεια και εκπαίδευση για φυλακισμένους πατέρες. Το πρόγραμμα αυτό αναπτύχθηκε σε μια προσπάθεια από ένα εργαστήριο της Πενσυλβάνιας στο Albion. Το LDD εκπαιδεύει συνομηλίκους τρόφιμους να οδηγήσουν το πρόγραμμα με στόχο την προώθηση της υπεύθυνης πατρότητας και γονικής μέριμνας, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη φυλάκιση. Από την έναρξή του, έχει εφαρμόσει ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης γονέων σε περισσότερα από 145 σωφρονιστικά ιδρύματα σε αρκετές χώρες. Αν και είναι ένα ευρέως δημοφιλές πρόγραμμα, δεν έχει υπάρξει ούτε μια μελέτη μικρής διάρκειας, ούτε μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012)

Συνολικά τα προγράμματα αυτά είχαν μικτά αποτελέσματα και εφαρμογές. Οι περισσότερες έρευνες ήταν περιγραφικές αναλύσεις, που δεν περιελάμβαναν επαρκή στοιχεία και πληροφορίες για το πρόγραμμα. Οι υπέρμαχοι της προσέγγισης του οικογενειακού συστήματος πιστεύουν ότι η προώθηση υγιών σχέσεων για τους γονείς και τα παιδιά τους βοήθησε την ένταξη των φυλακισμένων και μείωσε τον κίνδυνο για τα παιδιά. Μελέτες που αναφέρονται σε αυτά τα συστήματα υποστηρίζουν ότι αυξάνουν τις πιθανότητες για επιτυχή επανένωση και μετάβαση προς την κοινότητα, ενώ παράλληλα μειώνεται η πιθανότητα υποτροπής και φυλάκισης των παιδιών. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012)

Η αντιμετώπιση των αναγκών αυτών των παιδιών, με τους γονείς να είναι στη φυλακή, μπορεί να επιτευχθεί εκτός από προγράμματα εντός της φυλακής και από αλλαγές στην πολιτική και κοινοτική δράση. Οι προτεινόμενες αλλαγές πολιτικής περιλαμβάνουν τη θέσπιση προγράμματος για την εξέταση των αναγκών των παιδιών κατά τη στιγμή της καταδίκης και οι επισκέψεις στη φυλακή να είναι πιο φιλικές προς τα παιδιά. Οι προτεινόμενες δράσεις της κοινότητας αποτελούνται από προσπάθειες που στοχεύουν στην αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού, τη συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών και των οργανισμών που εξυπηρετούν αυτά τα παιδιά, και την εύρεση καθοδηγητών για τα παιδιά κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του γονέα. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012)

Η εξέταση των αναγκών των παιδιών με τη μορφή ενός «σχεδίου οικογένειας» κατά την διάρκεια της δίκης είναι μονόδρομος για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που δημιουργούνται σε αυτά. Θα μπορούσε να λάβει τη μορφή της επέκτασης των ερευνών πριν τη δίκη, για να εξετάσει την οικογενειακή μονάδα και τις πιθανές επιπτώσεις στα παιδιά και τους φροντιστές τους. Επίσης θα μπορούσε να θεσπιστεί μια διαδικασία στο δικαστήριο για να επανεξετάσει την επισκεψιμότητα, την απόσταση ανάμεσα στο σπίτι του παιδιού και την

φυλακή καθώς και έναν ευνοϊκότερο χώρο επισκέψεων για τα παιδιά. Η χρηματοδότηση για ένα τακτικό δρομολόγιο λεωφορείων που θα μεταφέρει τις οικογένειες στις φυλακές κρίνεται αναγκαία με σκοπό να επιτρέψει περισσότερες επισκέψεις των παιδιών στους γονείς τους, και να παρέχει μια ευκαιρία για τις οικογένειες να συναντώνται, να επικοινωνούν και να υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο. (Lee, Sansone, Swanson, Tatum, 2012)

Στα παιδιά που για πρώτη φορά θα επισκεφθούν το φυλακισμένο γονέα, είναι επιτακτική η ανάγκη να δίνονται πληροφορίες σχετικά με το τι θα αντιμετωπίσουν. Κανόνες, όπως το αν μπορούν να αγγίξουν τον γονέα, πρέπει να γίνονται σαφείς εξ αρχής. Η περιγραφή της διαδικασίας, θα τους βοηθήσει να βιώσουν πιο ανώδυνα την εμπειρία και θα μειώσει τις εκπλήξεις. Η συζήτηση μεταξύ παιδιών-φροντιστών μετά από την επίσκεψη, θα τους δώσει την ευκαιρία να διευκρινίσουν ό, τι δεν κατανόησαν. Τέλος, η εκπαίδευση είναι απαραίτητη και για τους γονείς στη φυλακή και περιλαμβάνει πέρα από τις πρακτικές πειθαρχίας και τις βασικές αρχές ανατροφής των παιδιών και πληροφορίες για την ανάπτυξη του παιδιού, για να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των παιδιών τους. (Nesmith, Ruhland, 2008)

Υπήρξαν κάποιες επιτυχημένες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Στη Μινεσότα, το Συμβούλιο για την Εγκληματικότητα και τη Δικαιοσύνη βοηθά τα κορίτσια σε 17 πολιτείες να επισκεφτούν τις μητέρες τους στη φυλακή σε εβδομαδιαία βάση. (Nesmith, Ruhland, 2008)

Επιπλέον, η εκπαίδευση του κοινού για την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την ύπαρξη των παιδιών με ένα γονέα στη φυλακή και τις ανάγκες τους, μπορεί να βοηθήσει στη μείωση του στιγματισμού αυτών των παιδιών. Η δημόσια εκπαίδευση είναι πιθανόν να οδηγήσει σε μεγαλύτερη συνειδητοποίηση της κατάστασης από το κοινό, και κατά συνέπεια σε μεγαλύτερη κατανόηση των προβλημάτων των παιδιών αυτών. Η εκπαίδευση, ωστόσο, δεν πρέπει να στοχεύει μόνο σε ενήλικες. Όλα τα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση στις κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με τους συνομηλίκους τους, οι οποίοι έχουν ένα γονέα στη φυλακή.

Οι υπάρχουσες κοινοτικές υπηρεσίες που απευθύνονται σε παιδιά μπορεί να προσαρμοστούν για να ικανοποιήσουν κάποιες από τις πιο ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών αυτών. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει ορισμένα προγράμματα που εξυπηρετούν τα παιδιά και στοχεύουν στις υπηρεσίες παροχής συμβουλών. Παράδειγμα χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων είναι το Big Brothers Big Sisters (BBBS). (Nesmith, Ruhland, 2008)

Ακολουθούν διάφορες ιστοσελίδες σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού:

1) Τα παιδιά των κρατουμένων γενικά δεν απολαμβάνουν ειδικά δικαιώματα. Οι

ανάγκες τους δεν λαμβάνονται υπόψη. Παρά το γεγονός ότι δεν έχουν κάνει τίποτα λάθος, τιμωρούνται πάρα πολύ.

http://www.coe.int/t/dg3/children/news/20th%20anniversary%20un%20crc_files/BrochureCR_Greek.pdf

2) Στην Ευρώπη, έχει καταστεί σαφές ότι η οικογενειακή ζωή και η ιδιωτική ζωή πρέπει να διακρίνονται.

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E4317264-DB27-42FE-873E1ECCACABB045/0/GRE_CONV.pdf

3) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ερευνών δράσης για τα παιδιά των φυλακισμένων γονέων (eurochips) ιδρύθηκε το 1993 για να παρέχει φωνή στα παιδιά των φυλακισμένων και να διερευνήσει καινοτόμους, με επίκεντρο το παιδί, προσεγγίσεις για τη διατήρηση της σχέσης του παιδιού-γονέα. <http://www.eurochips.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΣΤΗΝ ΦΥΛΑΚΗ

Το 2007, υπήρχαν 890.000 γονείς σε φυλακές των ΗΠΑ (μια αύξηση της τάξης του 79% από το 1991). Γι αυτό τον λόγο, έχουν γίνει προσπάθειες για να τεθούν σε εφαρμογή προγράμματα για γονείς στη φυλακή. Σε φυλακές ενηλίκων και ανηλίκων, τα γονικά-εκπαιδευτικά προγράμματα είχαν κάποια επιτυχία στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των γονέων στην ανατροφή των παιδιών τους. (Markstrom, 1999)

Η έρευνα δείχνει ότι τα προγράμματα για φυλακισμένους γονείς προσφέρονται σε μειονότητα των πατέρων. Από αυτό καταλαβαίνουμε ότι μόνο το 11 % των πατέρων

συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών τους. Σε μια έκθεση του 1999 σχετικά με τις πρωτοβουλίες για να ενθαρρυνθεί η υπεύθυνη πατρότητα τεκμηριώθηκε ότι μόνο 11 κράτη έχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για τους πατέρες. Μια πρόσφατη έρευνα από 315 φυλακές διαπίστωσε ότι το 90% των γυναικών συμμετέχουν σε ειδικά προγράμματα για γονείς, ενώ μόνο το 41% των ανδρών συμμετέχουν σε τέτοιου είδους προγράμματα (Hughes & Harrison-Thompson, 2002)

5.1 Είδη προγραμμάτων

Έχουν εντοπιστεί πέντε βασικοί τύποι προγραμμάτων για φυλακισμένους γονείς. Περιλαμβάνονται μαθήματα εκπαίδευσης γονέων, ειδικές επισκέψεις γονέα-παιδιού, ομάδες υποστήριξης γονέων, υπηρεσίες προστασίας γονικών δικαιωμάτων καθώς και δραστηριότητες επικεντρωμένες στο παιδί. (Trzcinski, Satyanathan, Ferro, School of Social Work, Wayne State University, 2002)

Μαθήματα Εκπαίδευσης Γονέων. Η γονική εκπαίδευση είναι η πιο δημοφιλής και προσφέρεται σε σχεδόν όλες οι φυλακές για τις γυναίκες και σε ορισμένες φυλακές για τους άνδρες. Μπορεί να έχουν την μορφή ακόμη και ομαδικών θεραπειών.

Αυτά τα μαθήματα παρέχουν εκπαίδευση σε τομείς όπως ανάπτυξη του παιδιού, τεχνικές διαχείρισής τους, και αυτό-βελτίωση των γονέων. Πιο συγκεκριμένα, ο στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι συχνά να ενδυναμώσουν τους γονείς για να βελτιώσουν τη στάση τους απέναντι στα παιδιά τους, αλλά και για την πρόληψη της βίας και για την ενίσχυση των σχέσεών τους. Οι επιστήμονες πιστεύουν ότι συνεδρίες ομαδικής θεραπείας παρέχουν μια λύση στο πρόβλημα της κοινωνικής αποξένωσης και την δυνατότητα κατανόησης από τους έγκλειστους γονείς ότι και από την φυλακή μπορούν να είναι διαθέσιμοι όταν τα παιδιά τους τους χρειάζονται (Magaletta & Herbst, 2001). Δυστυχώς, δεν έχει διεξαχθεί ακόμη έρευνα για την αξιολόγηση των επιπτώσεων της ομαδικής θεραπείας με φυλακισμένους γονείς.

Ειδικές επισκέψεις γονέα-παιδιού. Το δεύτερο είδος προγράμματος παρέχει ευκαιρίες για τους γονείς να περνούν μεγάλο χρονικό διάστημα με τα παιδιά τους στη φυλακή. Οι επισκέψεις αυτές μπορεί να έχουν διάρκεια μίας ημέρας ή ειδικές επισκέψεις που περιλαμβάνουν ιδιαίτερες δραστηριότητες όπως γεύματα, τέχνες και κάμπινγκ σε έναν δομημένο και καλά-ελεγχόμενο χώρο στη φυλακή.

Ομάδες Υποστήριξης Γονέων. Οι ομάδες υποστήριξης για τους γονείς αποτελούν το τρίτο μοντέλο προγράμματος για γονείς στη φυλακή. Αυτές οι ομάδες συναντώνται σε τακτική βάση και επιτρέπουν στους τροφίμους να διερευνήσουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Οι ομάδες

μπορεί να έχουν στελέχη, να συνεδριάζουν, να συγκεντρώνουν χρήματα, ακόμη και να χρηματοδοτούν δράσεις για άλλους τροφίμους.

(<http://www.familyimpactseminars.org/>)

Υπηρεσίες προστασίας γονικών δικαιωμάτων. Οι υπηρεσίες που παρέχονται για να βοηθήσουν τους γονείς να διατηρήσουν την επιμέλεια και να επικοινωνούν με τα παιδιά τους μπορεί να περιλαμβάνουν υπηρεσίες μεταφοράς που επιτρέπουν στα παιδιά και στα άτομα που τα φροντίζουν να ταξιδέψουν στη φυλακή. Αυτό το είδος του προγράμματος μπορεί να βοηθήσει στην απόκτηση προνομίων των κρατουμένων, όπως δικαίωμα τηλεφωνημάτων για να επικοινωνούν με το παιδί τους, ή την πρόσβαση σε νομικές υπηρεσίες. Για να σπάσει ο φαύλος κύκλος των γενεών εγκληματικής δραστηριότητας, είναι απαραίτητη η αποτελεσματική ανατροφή των παιδιών, που πρέπει να επικεντρωθεί στην διατήρηση της παρουσίας του γονέα στη ζωή των παιδιών, ακόμη με τη μορφή ανοικτών υιοθεσιών.

Ένας μεγάλος αριθμός κρατουμένων υποφέρουν από το αλκοόλ και την κατάχρηση ουσιών, που τους θέτει σε μεγαλύτερο κίνδυνο για τον ιό HIV. Οι κρατούμενοι λαμβάνουν συνεχή παροχή συμβουλών και έλεγχο των ναρκωτικών ή του αλκοόλ μετά την αρχική θεραπεία τους από το πρόγραμμα. Η ανάπτυξη του δεσμού με τα παιδιά τους θα είναι πιο εύκολη στην συνέχεια. (<http://www.familyimpactseminars.org/>)

Προγράμματα με παιδιά. Ορισμένα προγράμματα για γονείς στη φυλακή απαιτούν και τη συμμετοχή των παιδιών. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν συνήθως αυξημένη επισκεψιμότητα και δραστηριότητες παιχνιδιού γονέα-παιδιού, που εποπτεύονται από το προσωπικό του προγράμματος. Τα προγράμματα αυτά έχουν την τάση να περιορίζονται στους πατέρες που δεν έχουν διαπράξει σοβαρές παραβιάσεις, όπως για παράδειγμα σεξουαλικά εγκλήματα και δεν χρησιμοποιούν ουσίες (Dunn & Arbuckle, 2002). Ο στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η βελτίωση της ποιότητας της σχέσης γονέα -παιδιού με τη βελτίωση της ατμόσφαιρας στην οποία αλληλεπιδρούν.

Υπάρχουν στοιχεία υποστηρίζουν αυτές τις προσεγγίσεις. Για παράδειγμα, οι πατέρες στο πρόγραμμα Living Interactive Family Education (LIFE), ένα ενισχυμένο πρόγραμμα επισκέψεων στο οποίο οι πατέρες και τα παιδιά συμμετέχουν σε μηνιαία προγράμματα σπουδών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, διαπίστωσαν ότι η ατμόσφαιρα του προγράμματος και η εποικοδομητική αλληλεπίδραση γονέα -παιδιού ήταν σημαντικά. Οι συμμετέχοντες αντιλήφθηκαν επίσης τη βελτίωση στις σχέσεις και την επικοινωνία με τα παιδιά τους, την αύξηση της ενότητας της οικογένειας, καθώς και τη βελτίωση της συμπεριφοράς των παιδιών τους (Dunn & Arbuckle, 2002). Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης που έγινε στην έρευνα δείχνουν ότι τα μαθήματα ανατροφής των παιδιών

μπορεί να αυξήσουν τη αποδοχή των γονέων από τα παιδιά τους και να μειώσουν το άγχος των γονέων.

Ορισμένες προσπάθειες ενίσχυσης της οικογένειας έχουν επικεντρωθεί αποκλειστικά και μόνο στα παιδιά των κρατουμένων γονέων για τη μείωση των επιβλαβών συνεπειών της φυλάκισης του πατέρα. Πρόσφατα, έγινε μια ανασκόπηση σε 35 αποτελεσματικά προγράμματα που χρησιμοποιούν στρατηγικές με διαφορετικούς πληθυσμούς, αλλά μόνο δύο από αυτά τα προγράμματα επικεντρώθηκαν στους φυλακισμένους πατέρες. (Murray & Farrington, 2008).

5.2 Δομή και στοιχεία αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων

Όσον αφορά την δομή των προγραμμάτων αυτών, συνήθως λαμβάνουν τη μορφή ομαδικών μαθημάτων. Τα προγράμματα αυτά καλύπτουν μια ποικιλία περιεχομένου, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης του παιδιού, της επικοινωνίας με τα παιδιά και τα άλλα μέλη της οικογένειας, τεχνικές πειθαρχίας, διαχείρισης θυμού, σημασία της συμμετοχής των πατέρων, αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, αξίες και πνευματικότητα. (Markstrom, 1999)

Ο συντονιστής διδασκαλίας χρησιμοποιεί βίντεο, φύλλα εργασίας, ομαδική συζήτηση, δραστηριότητες όπως ιστορίες παιχνίδια και παιχνίδια ρόλων. Επιπλέον, μερικά εκπαιδευτικά προγράμματα καλούν τους άνδρες να διαβάσουν και να ηχογραφήσουν ένα βιβλίο για τα παιδιά τους σε κασέτες και να το στείλουν, μαζί με ένα προσωπικό μήνυμα. Άλλα προγράμματα συνδυάζουν δομημένα μαθήματα με μελέτη υλικού και ειδικές εκδηλώσεις (Hairston & Lockett, 1987). Περιστασιακά, τα προγράμματα καλούν τις μητέρες των παιδιών να συμμετέχουν σε μία ή περισσότερες κατηγορίες μαζί με τους πατέρες.

Λίγες μελέτες μέχρι σήμερα έχουν εξετάσει την αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των έγκλειστων γονέων και των παιδιών τους. Τα περισσότερα προγράμματα έχουν ζητήσει ανατροφοδότηση των συμμετεχόντων στο τέλος των συνεδριών. Πατέρες, αναφέρουν ότι τα προγράμματα:

- 1) τους βοήθησαν να μάθουν νέες δεξιότητες και πληροφορίες για τα παιδιά τους,
- 2) ενίσχυσαν τις σχέσεις με τα παιδιά τους και αύξησαν την επαφή μαζί τους,
- 3) τους δίδαξαν τη σημασία του ρόλου τους ως πατέρες (Hairston & Lockett, 1987).

Ενώ τα σωφρονιστικά οικογενειακά προγράμματα ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό, έχουν ορισμένα βασικά στοιχεία που έχουν αναγνωριστεί ως "διδάγματα" κατά την ανάπτυξη των προγραμμάτων. Αυτά είναι:

- Ανάπτυξη και ενίσχυση των δεσμών μεταξύ του γονέα στη φυλακή και των παιδιών
- Παροχή πρόσβασης σε μια σειρά υπηρεσιών στήριξης της οικογένειας από την

καταδίκη μέχρι την αποφυλάκιση

- Δυνατότητα επισκέψεων για να μεγιστοποιηθεί ο χρόνος που περνούν μαζί ως οικογένεια.
- Μαθήματα ανατροφής των παιδιών, σε συνδυασμό με επισκέψεις, υποστήριξη και ομάδες συζήτησης
- Αντιμετώπιση συγκεκριμένων ζητημάτων και εμποδίων των φυλακισμένων γονέων στην ανατροφή των παιδιών, όπως η μεγάλη απόσταση, η κακή συνεργασία με τον φροντιστή ο οποίος μπορεί να μην έχει κανένα ενδιαφέρον για τον κρατούμενο ή να επιθυμεί να μην συμμετέχει ο τρόφιμος στη ζωή του παιδιού
- Συμμετοχή των σωφρονιστικών υπαλλήλων και των κρατουμένων στον σχεδιασμό των προγραμμάτων
- Τα προγράμματα στήριξης της οικογένειας είναι βασικά στοιχεία της προετοιμασίας επανένταξης, ενώ δεν είναι προγράμματα ανταμοιβής της εγκληματικής συμπεριφοράς (Hairston & Lockett, 1987).

Ορισμένες μελέτες που χρησιμοποιούν σχέδια προ και μετά παρέμβασης έχουν προτείνει την πιθανή αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων εκπαίδευσης στις φυλακές που βασίζονται στη βελτίωση των γνώσεων ανατροφής των παιδιών, της στάσης και της συμπεριφοράς. (Hairston & Lockett, 1987).

Οι Bayse, Allgood, και Van Wyk (1991) διαπίστωσαν την βελτίωση της λειτουργίας της οικογένειας ανάμεσα στις 54 φυλακισμένους άνδρες που συμμετείχαν σε μια σειρά από τέσσερις συνεδρίες προγράμματος εκπαίδευσης, που περιλάμβανε διαλέξεις, συζητήσεις, και εργασίες. Τα ευρήματα έδειξαν μεγάλη βελτίωση στην ανατροφή των παιδιών των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα. (Bayse, Allgood, Van Wyk, 1991)

Οι ερευνητές στο Εθνικό Συμβούλιο των ΗΠΑ, για την εγκληματικότητα και την παραβατικότητα (NCCD), αξιολογούν προγράμματα για την ανάπτυξη και την υλοποίηση των παρεμβάσεων που απευθύνονται σε παιδιά με γονείς στη φυλακή. Με βάση τις εκθέσεις εφαρμογής των επιτυχιών, οι ερευνητές εντόπισαν τα ελάχιστα στοιχεία που απαιτούνται για επιτυχή προγράμματα, ανεξάρτητα από το σχεδιασμό του προγράμματος, τον πληθυσμό-στόχο και την έκβαση. (Strickland, 2007).

Τα στοιχεία αυτά είναι τα ακόλουθα:

1. Η εκτίμηση των αναγκών του πληθυσμού και της κοινότητας πρέπει να γίνεται πριν από την εκτέλεση του προγράμματος.

2. Τα προγράμματα θα πρέπει να αναπτύξουν συνεργασίες με σχολεία, σωφρονιστικά ιδρύματα και άλλους φορείς της κοινότητας, οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν στην

υλοποίηση τους. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με τη βοήθεια οργανώσεων της κοινότητας, όπως με τοπικές επιχειρήσεις ή εκκλησίες, που θα είναι χρήσιμο να προσλάβουν εθελοντές για να βοηθήσουν τα παιδιά να επισκεφθούν τους φυλακισμένους γονείς τους. Η υποστήριξη των εθελοντών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από το πρόγραμμα και δεν βοηθά μόνο στην υποστήριξη της επαφής των έγκλειστων γονέων με τα παιδιά τους, αλλά και στην παροχή βοήθειας σε άλλες πτυχές του προγράμματος.

3. Το προσωπικό θα πρέπει να είναι αρμόδιο και εξειδικευμένο ώστε να επιτευχθεί η συνεργασία των παιδιών με τους κρατούμενους γονείς τους.

4. Ο πληθυσμός, καθώς και τα σχέδια για τον εντοπισμό, την πρόσληψη των εθελοντών, καθώς και την εγγραφή των συμμετεχόντων, θα πρέπει να ορίζονται με σαφήνεια.

5. Τα προγράμματα πρέπει να αναζητούν πάντα διάφορες πηγές οικονομικών πόρων. Αυτή είναι μια πραγματική πρόκληση για πολλά προγράμματα. (Strickland, 2007)

Παρά το γεγονός ότι έχει διεξαχθεί περισσότερη έρευνα για την αξιολόγηση των προγραμμάτων των γονέων στη φυλακή, οι Tuefk και Loper (2007) προσδιορίζουν τις προκλήσεις και τους στόχους των προγραμμάτων τέτοιου είδους:

1. Προώθηση της επαφής μεταξύ των παιδιών και των έγκλειστων γονέων, κάτι το οποίο επιτυγχάνεται μετά την εκπαίδευση των γονέων. Αν και αυτό δεν θα πρέπει να είναι ο μόνος σκοπός του προγράμματος, είναι μια απαραίτητη συνιστώσα. Ανάλογα με την περίπτωση, θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν επικοινωνία των τροφίμων με τους φροντιστές των παιδιών, για να συζητήσουν το πώς μπορεί να αυξηθεί η επαφή τους με τα παιδιά τους. Με τον τρόπο αυτό ενθαρρύνονται οι τρόφιμοι να γράψουν ή να καλέσουν τα παιδιά τους, καθιστώντας το περιβάλλον της επίσκεψης πιο φιλικό προς την οικογένεια.

2. Θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η μόρφωση των τροφίμων επηρεάζει την ικανότητά τους να κατανοήσουν το πρόγραμμα. Πολλοί από αυτούς έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και για αυτό το λόγο τα προγράμματα που έχουν σχεδιαστεί για το ευρύ κοινό μπορεί να είναι πολύ δύσκολο να κατανοηθούν από αυτούς. Ένας τρόπος αντιμετώπισης είναι να χρησιμοποιηθούν πολλά γραφικά, παιχνίδια ρόλων και απλή γλώσσα.

3. Επικοινωνία με τους φροντιστές των παιδιών. Οι φροντιστές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση μιας σχέσης μεταξύ έγκλειστου γονέα και των παιδιών τους, καθώς ελέγχουν εάν και πόσο συχνά επισκέπτονται τα παιδιά τους γονείς τους ή λαμβάνουν τηλεφωνικές κλήσεις ή γράμματα. Ως εκ τούτου, η ποιότητα της σχέσης των φυλακισμένων γονέων με τους φροντιστές επηρεάζει τη σχέση με τα παιδιά τους.

4. Το περιβάλλον της φυλακής εμφανίζει μοναδικές προκλήσεις για τη διδασκαλία των γονικών δεξιοτήτων. Για παράδειγμα, η μη έγκαιρη προσέλευση των φυλακισμένων μπορεί

να καθυστερήσει την έναρξη των μαθημάτων των γονέων. Οι περιορισμοί στα φυλλάδια και τα υλικά των κρατούμενων θα μπορούσαν να εμποδίσουν την επεξεργασία των πληροφοριών. Οι ανακοινώσεις από το μεγάφωνο είναι πιθανό να διαταράξουν την τάξη. Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να συνεργάζονται με το προσωπικό των φυλακών για την αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων. (Tuerk, Loper, 2007)

Σε μια έρευνα οι Eddy et al (2001), περιγράφουν την εφαρμογή ενός προγράμματος άσκησης του γονικού ρόλου σε μια φυλακή κομητείας των ΗΠΑ. Οι ερευνητές παρατήρησαν τη στάση των σωφρονιστικών υπαλλήλων ως προστάτες του προγράμματος. Ωστόσο, ήταν επίσης απαραίτητο να αποδεχθούν οι υπάλληλοι της φυλακής το πρόγραμμα, δεδομένου ότι είχαν την πιο στενή επαφή με τους κρατούμενους που συμμετείχαν σε αυτό. Για να υπάρχει περισσότερη αποδοχή του προγράμματος από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, οι υπεύθυνοι του προγράμματος ενημέρωσαν τους αξιωματικούς και τους παρείχαν υλικό για το σκοπό και τις δραστηριότητες του. (Eddy et al, 2001)

5. Μετάδοση των γονικών δεξιοτήτων, με τη μορφή τεχνικών διδασκαλίας διαχείρισης της συμπεριφοράς του παιδιού, ανάπτυξης του παιδιού, αλλαγή στη σύνθεση της οικογένειας, των δεξιοτήτων ζωής (όπως η διαχείριση των οικονομικών, οι μεταφορές, οι βασικές ανάγκες, κλπ.) και γνωσιακών δεξιοτήτων. Είναι επίσης απαραίτητο να διδαχτούν συγκεκριμένες δεξιότητες επικοινωνίας. Οι έγκλειστοι γονείς μπορούν να αλληλεπιδρούν με τα παιδιά τους, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, μόνο μέσω επισκέψεων, τηλεφώνου, ή γραπτών επιστολών και κάθε δραστηριότητα απαιτεί ένα διαφορετικό σύνολο δεξιοτήτων για μια αποτελεσματική επικοινωνία.

6. Είναι απαραίτητη η ρύθμιση των προγραμμάτων προκειμένου να ανταποκριθούν στις διαφορετικές ανάγκες των γυναικών και των ανδρών κρατούμενων. Αφού οι φυλακισμένες μητέρες ήταν περισσότερο από ό, τι οι πατέρες κοντά στα παιδιά τους πριν από τη φυλάκισή τους, προγράμματα για μητέρες στη φυλακή θα πρέπει να περιλαμβάνουν ομαδικές συζητήσεις και συνεδρίες. Είναι πιο εφικτό, με αυτόν τον τρόπο, να αντιμετωπιστούν οι ενοχές που μπορεί να αισθάνονται για την εγκατάλειψη των παιδιών τους, για το ότι δεν πληρούν τις κοινωνικές προσδοκίες για τις μητέρες, το άγχος αποχωρισμού, την ανησυχία για την ευημερία των παιδιών τους, και την ικανότητά τους να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους φροντιστές των παιδιών τους. (Tuerk, Loper, 2007)

Επιπλέον, πολλές φυλακισμένες γυναίκες είναι θύματα σεξουαλικής και σωματικής κακοποίησης. Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας η παροχή ευκαιριών για συναισθηματική θεραπεία, η οποία είναι σημαντική γιατί η ψυχική υγεία των γονέων επηρεάζει την ικανότητά τους να σχετίζονται θετικά με τα παιδιά τους. Οι ευκαιρίες αυτές είναι δυνατόν να δοθούν

μέσω συζητήσεων για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της διαχείρισης του άγχους, σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τη συχνότητα και την ποιότητα των επισκέψεων (Eddy et al, 2001)

Οι φυλακισμένοι πατέρες έχουν επίσης μοναδικές ανάγκες. Αν ο άνδρας, πριν τη φυλάκιση του, ήταν ο οικονομικός φορέας της οικογένειας, είναι πλέον δύσκολο για αυτούς να σχετίζονται με τα παιδιά τους, γιατί ο ρόλος τους έχει αλλοιωθεί. Επίσης, οι άνδρες που δεν είχαν στενή σχέση με τα παιδιά τους υπάρχει πιθανότητα να εμφανίσουν προβλήματα στην αλληλεπίδραση μαζί τους. Μπορεί επίσης να υπάρχουν πρόσθετες προκλήσεις αν ο γονικός ρόλος των ανδρών είναι ασαφής, λόγω της έλλειψης νομικής σχέσης με τα παιδιά. (Tuerk, Loper, 2007)

Για τους άνδρες που ήταν δεμένοι με τα παιδιά τους ο αποχωρισμός είναι πολύ δύσκολος. Οι Landreth & Lobaugh (1998) υποστηρίζουν ότι ο ρόλος των πατέρων συνεχίζει να είναι υψίστη σημασίας, ακόμη κι αν δεν υπάρχει ενδιαφέρον από αυτούς για επαφή με τα παιδιά τους. Οι φυλακισμένοι πατέρες ωφελούνται ιδιαίτερα από προγράμματα για γονείς με έμφαση στις βασικές δεξιότητες μάθησης για την ανάπτυξη του παιδιού και τη γονική μέριμνα (Strickland, 2007). (Landreth & Lobaugh, 1998)

Ελάχιστες μελέτες βρέθηκαν, σε μια εκτενή αναζήτηση της βιβλιογραφίας που επικεντρώνονται στην αποτελεσματικότητα των γονικών προγραμμάτων στον πληθυσμό των φυλακών. Σε εκείνες που εντοπίστηκαν, τα μεγέθη των δειγμάτων ήταν μικρά και δεν υπήρχε τυχαία εκχώρηση των συμμετεχόντων ή ομάδα ελέγχου. Επιπλέον, ο δείκτης μέτρησης της αποτελεσματικότητας του προγράμματος δεν ήταν η μείωση της υποτροπής ή η επανασύνδεση της οικογένειας, αλλά μάλλον, επικεντρώθηκαν στα επίπεδα αυτοεκτίμησης των συμμετεχόντων, ή στη στάση απέναντι στην ανατροφή των παιδιών. Τα ευρήματα αυτά είναι παρόμοια με αυτό που οι Loper και Tuerk (2007) βρήκαν σε μια εκτεταμένη αναθεώρηση τους από τη βιβλιογραφία σχετικά με τις αξιολογήσεις των παρεμβάσεων για τα γονικά προγράμματα στη φυλακή. (Tuerk, Loper, 2007)

5.3 Προγράμματα

Πιο κάτω παρατίθενται διάφορα προγράμματα για φυλακισμένους γονείς, κυρίως του εξωτερικού αλλά και της Ελλάδας (δυστυχώς μόνο ένα, χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση) για μητέρες και πατέρες.

1^ο πρόγραμμα

Το πρόγραμμα για τους φυλακισμένους πατέρες (Incarcerated Fathers Program) έχει

σχεδιαστεί για να βοηθήσει τους πατέρες - πρώην παραβάτες να κατανοήσουν τις συνέπειες της φυλάκισης. Ενθαρρύνει τους γονείς να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που ενισχύουν τη σχέση με τα παιδιά τους. Το πρόγραμμα αυτό ωθεί τους γονείς να έχουν κίνητρα για την σωστή ανατροφή των παιδιών τους. (<http://www.goodmorningparents.com>)

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δραστηριότητες και συμβουλές για τους έγκλειστους πατέρες:

1. Τεχνικές Πειθαρχίας
2. Έκφραση της αγάπης
3. Επικοινωνία με ενθουσιασμό

Στόχος του προγράμματος είναι η βελτίωση των δεξιοτήτων των κρατούμενων γονέων, καθώς επίσης η προετοιμασία τους για ομαλή επανένταξη στην κοινωνία. Έχει αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα σπουδών για τους κρατούμενους και τις οικογένειές τους που δίνει έμφαση στις δεξιότητες επικοινωνίας, στους τρόπους έκφρασης της αγάπης τους, στην πειθαρχία και στην διασκέδασή τους, ενώ είναι στη φυλακή. (<http://www.goodmorningparents.com>)

Μαρτυρίες έγκλειστων πατέρων που παρακολούθησαν το πρόγραμμα:

«Οι συμμαθητές μου στο πρόγραμμα με δυνάμωσαν. Αισθάνομαι ότι θα είμαι ένας καλύτερος πατέρας».

«Η συμμετοχή μου στο πρόγραμμα έχει αλλάξει τη ζωή μου. Δεν είμαι πλέον θυμωμένος με την οικογένειά μου. Τους κάλεσα να τους πω συγγνώμη».

«Θα σύστηνα ιδιαίτερα αυτό το πρόγραμμα να προσφέρεται σε τακτική βάση, και να είναι υποχρεωτικό για τους τροφίμους πριν από την αποφυλάκιση».

«Τελικά έμαθα πώς να είμαι πατέρας. Αυτό το πρόγραμμα με έχει βοηθήσει να αναπτύξω μια καλύτερη σχέση με την κόρη μου και τη μητέρα της».

«Έχω μάθει πολλά πράγματα που δεν ήξερα πραγματικά για τον εαυτό μου πριν καθώς και πως να αντιδρώ σε διάφορες καταστάσεις που αφορούν το παιδί μου».

«Αυτό το πρόγραμμα έχει βοηθήσει τη σχέση μου με τα παιδιά μου. Θα μου επιτρέψει να χτίσω κοινωνικές δεξιότητες και ικανότητες μετά την αποφυλάκιση μου».

«Μου αρέσει πολύ αυτό το πρόγραμμα, διότι μας διδάσκει πώς να είμαστε καλύτεροι πατέρες και πιο κοντά στις οικογένειές μας. Νομίζω ότι όλοι οι κρατούμενοι θα πρέπει να το παρακολουθήσουν, διότι θα μάθουν πολλά και θα είναι καλύτεροι άνθρωποι».

(<http://www.goodmorningparents.com>)

2^ο πρόγραμμα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού το 2009, ως υπεύθυνοι Συντονιστικοί Φορείς, ανακοίνωσαν

την υλοποίηση του διευτούς σε διάρκεια Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Μεγαλώνοντας ένα Παιδί μέσα από τα Κάγκελα της Φυλακής» το οποίο στοχεύει να συμβάλλει. (Comission, 2009)

- στην υποστήριξη των φυλακισμένων μητέρων ως προς τη διαχείριση των προσωπικών τους εμπειριών βίας, στην ενίσχυση των γονικών τους δεξιοτήτων και των οικογενειακών δεσμών με τα παιδιά τους

- στην παροχή στήριξης στα παιδιά των φυλακισμένων γονέων

- στη χαρτογράφηση του πληθυσμού των κρατούμενων μητέρων, όσον αφορά τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ίδιες, τα παιδιά τους και τις οικογένειές τους, αλλά και στην εκτίμηση της ποιότητας του συναισθηματικού δεσμού και της ψυχικής υγείας τόσο των κρατούμενων μητέρων όσο και των παιδιών τους. (Comission, 2009)

Οι δράσεις του προγράμματος στις οποίες θα συμμετάσχουν τουλάχιστον 290 φυλακισμένες μητέρες και 120 παιδιά φυλακισμένων γονέων σε Ελλάδα, Βουλγαρία και Ρουμανία, θα περιλαμβάνουν: Ομάδες Στήριξης των Κρατούμενων Μητέρων και των Παιδιών τους, δράσεις για την Οικοδόμηση και την Ενίσχυση των Οικογενειακών Δεσμών, σεμινάρια εκπαίδευσης του επιστημονικού προσωπικού αλλά και δράσεις ευαισθητοποίησης του διοικητικού προσωπικού των γυναικείων φυλακών Ελαιώνα και Κορυδαλλού.

Φυλακισμένες μητέρες που μεγαλώνουν τα παιδιά τους μέσα από τα κάγκελα της φυλακής, παιδιά που ζουν, μεγαλώνουν και παίζουν μέσα στα κελιά, παιδιά που μεγαλώνουν μακριά από την έγκλειστη μητέρα τους, πού βρίσκονται; πού μένουν και με ποιον; έχουν επαφή με την μητέρα τους; πώς διαχειρίζονται τις συγκρούσεις, την ντροπή ή τις ενοχές που μπορεί να νιώθουν; (Comission, 2009)

Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Daphne III:

http://ec.europa.eu/justice/grants/programmes/daphne/index_en.htm

3^ο πρόγραμμα

Στις 9 Μαρτίου 2003 η εταιρία των ΗΠΑ για τη Βία στις Οικογένειες άρχισε την υλοποίηση του προγράμματος ACT. (Against Violence Program)

Το πιλοτικό πρόγραμμα, με επικεφαλής την Donna Dickman, ξεκίνησε το Μάρτιο και ολοκληρώθηκε μετά από οκτώ εβδομάδες. Ο βαθμός επιτυχίας ήταν τεράστιος, τόσο από την απάντηση από τους συμμετέχοντες τροφίμους, όσο και από τις εκθέσεις των υπαλλήλων της φυλακής.

Μέσα από προφορικές και γραπτές συζητήσεις, ήταν προφανές για τους υπεύθυνους ότι

οι συμμετέχοντες κέρδισαν ένα μεγάλο ποσοστό γνώσης και ότι οι πεποιθήσεις που υπήρχαν για την ανατροφή των παιδιών έχουν αλλάξει. Οι υπάλληλοι της φυλακής υποστηρίζουν σε μεγάλο βαθμό το πρόγραμμα ACT και ακόμη περισσότερο, εκτίμησαν τις αλλαγές στη συμπεριφορά που παρατήρησαν με την πιλοτική ομάδα.

Λόγω της επιτυχίας της πειραματικής σειράς των μαθημάτων, η Dickman οργάνωσε ένα δεύτερο γύρο με τη συμμετοχή δεκατεσσάρων κρατουμένων. Μετά την ανατροφοδότηση από τους συντονιστές και τους συμμετέχοντες του προγράμματος, ο δεύτερος γύρος επεκτάθηκε σε δέκα εβδομάδες.

(<http://www.apa.org/pi/prevent-violence/programs/incarcerated-fathers.aspx>)

4^ο πρόγραμμα

Το πρόγραμμα Parents In Prison ξεκίνησε το 1981 από τους κρατούμενους στην φυλακή Tennessee State για τους άνδρες μετά από μια σειρά άρθρων εφημερίδων και τηλεοπτικών ειδήσεων σχετικά με το αυξανόμενο πρόβλημα της παιδικής κακοποίησης. Αναγνωρίζοντας τους παράγοντες που τοποθετούν τους φυλακισμένους πατέρες σε υψηλό ρίσκο να κακοποιήσουν το παιδί τους, τρεις κρατούμενοι υπέβαλαν πρόταση στη διοίκηση των φυλακών για ένα πρόγραμμα προκειμένου να διδαχτούν γονικές δεξιότητες και γνώσεις σχετικές με τον πληθυσμό των φυλακών. Με τη βοήθεια ενός κοινοτικού οργανισμού, το Nashville Family Resource Center πρόγραμμα εξέλιξε μια μοναδική προσέγγιση για να βοηθήσει τους άνδρες που είναι στη φυλακή να αναγνωρίσουν, να αποδεχθούν και να εκπληρώσουν τις ευθύνες που έχουν ως γονείς. (Haikston, Lockett, 1987)

Οι κυριότεροι στόχοι του προγράμματος είναι η ενίσχυση, η ενθάρρυνση και η βελτίωση των σχέσεων γονέα- παιδιού και η πρόληψη της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης. Μέσα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες και με επίκεντρο την οικογένεια, το πρόγραμμα επιδιώκει να αυξήσει τις γνώσεις των τροφίμων σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού, να δημιουργήσει αποτελεσματικές τεχνικές αντιμετώπισης των παιδιών καθώς και πρότυπα επικοινωνίας. Επιδιώκει, επίσης, να αυξήσει την κατανόηση των κρατουμένων για τις επιπτώσεις που έχει η φυλάκιση τους και η απουσία τους για τα παιδιά και τα άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Πέρα από τους στόχους που είναι προσανατολισμένοι προς τους συμμετέχοντες, το πρόγραμμα επιδιώκει να αναπτύξει την ευαισθησία της κοινότητας σχετικά με τις ανάγκες των κρατουμένων και των οικογενειών τους κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την φυλάκιση και ως εκ τούτου να υπάρχει υποστήριξη της κοινότητας για προσπάθειες αντιμετώπισης αυτών των αναγκών. (Haikston, Lockett, 1987)

Το πρόγραμμα Parents In Prison βασίζεται στην ιδέα ότι οι έγκλειστοι πατέρες είναι

ακόμα γονείς και μπορούν/ πρέπει να εκπληρώσουν τις γονικές τους υποχρεώσεις και τις ευθύνες τους. Το μοντέλο του προγράμματος χρησιμοποιεί τη περίοδο της φυλάκισης που μπορεί να είναι κατάλληλη για την ενίσχυση των οικογενειακών σχέσεων και για τη βελτίωση των γονικών δεξιοτήτων και γνώσεων. (Haikston, Lockett, 1987)

Το Parents In Prison είναι ένας επίσημος οργανισμός του Τμήματος Σωφρονισμού του Tennessee των ΗΠΑ. Η ηγεσία παρέχεται από μια Κεντρική Συντονιστική Επιτροπή που αποτελείται από τους τροφίμους. Η Επιτροπή ξεκινά, σχεδιάζει, συντονίζει και υλοποιεί όλες τις δραστηριότητες του προγράμματος, στρατολογεί εθελοντές και συμμετέχοντες στο πρόγραμμα, διαδίδει πληροφορίες για το πρόγραμμα, προσδιορίζει τις νέες ανάγκες και αξιολογεί τις δραστηριότητες του προγράμματος για τις ανάγκες των φυλακισμένων και των οικογενειών τους. Το Διοικητικό Συμβούλιο παρέχει οδηγίες για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων του προγράμματος και την ανάπτυξη των σχεδίων του, λαμβάνει πόρους από κοινοτικές υπηρεσίες και ομάδες και πραγματοποιεί συναντήσεις με το Τμήμα Σωφρονισμού.(Haikston, Lockett, 1987)

Το Τμήμα Σωφρονισμού έχει μεγάλη ευθύνη για το συντονισμό και τη επίλυση όλων των θεμάτων στο εσωτερικό της φυλακής. Εκτός των άλλων, βοηθά την επιτροπή με τα τρέχοντα ζητήματα των φυλακών και στο χειρισμό των ανωτέρω πόρων.

Το πρόγραμμα Parents In Prison έχει τέσσερις βασικές συνιστώσες: σειρές μαθημάτων μελέτης εκτός τάξης, δομημένα μαθήματα στην τάξη, μια μηνιαία ειδική εκδήλωση και ειδικά σχέδια. Τα μαθήματα μελέτης εκτός τάξης είναι τέσσερα μαθήματα δι'αλληλογραφίας που προσφέρονται διαδοχικά σε συνεχή βάση. Οι κρατούμενοι που εγγράφονται στα μαθήματα στέλνουν σε εβδομαδιαία βάση μαθήματα με e-mail. Τα ολοκληρωμένα μαθήματα επιστρέφουν στη Συντονιστική Επιτροπή για κατάταξη και αξιολόγηση. Τα μαθήματα αυτά αναπτύσσουν τις γνώσεις και την κατανόηση της βασικής ανάπτυξης του παιδιού, τη διαχείριση του καθώς και τον ρόλο του γονέα. (Haikston, Lockett, 1987)

Επιπλέον μαθήματα προσφέρονται αρκετές φορές ανά έτος για τους άνδρες οι οποίοι ετοιμάζονται να εγκαταλείψουν τη φυλακή και να επιστρέψουν στις οικογένειές τους, όπως για παράδειγμα δομημένα μαθήματα εννέα εβδομάδων που αφορούν την κατανόηση του παιδιού, την επικοινωνία μαζί του, καθώς και ημερίδα με θέμα το άγχος. Τα μαθήματα αυτά γίνονται σε μια μικρή ομάδα συζήτησης, σε μορφή βιωματικής μάθησης και διδάσκονται από εκπαιδευμένους εθελοντές. Βασίζονται στην αναγνώριση της ισχυρής σχέσης ανάμεσα στο υπερβολικό άγχος της οικογένειας και στην κακοποίηση των παιδιών. Το περιεχόμενο του μαθήματος περιλαμβάνει τα αποτελέσματα του αποχωρισμού μεγάλης διάρκειας για το παιδί και την οικογένεια, τους τρόπους που οι φυλακισμένοι μπορούν να συμμετέχουν θετικά στη

ζωή των παιδιών τους, την αναγνώριση και τη θετική διαχείριση των προβλημάτων που σχετίζονται με την επανένταξη του κρατούμενου. (Haikston, Lockett, 1987)

Μια μηνιαία ειδική εκδήλωση με προσκεκλημένους ομιλητές προσφέρεται στο γενικό πληθυσμό των φυλακών. Οι ομιλητές είναι εθελοντές της κοινότητας των οποίων οι υπηρεσίες είναι σχετικές με την αποστολή του προγράμματος και έχουν την δυνατότητα να διαθέσουν πόρους για τις οικογένειες των φυλακισμένων. Συζητούνται μια ποικιλία από θέματα για την οικογένεια και τους γονείς κατά τη διάρκεια αυτής της δίωρης εκδήλωσης. Θέματα όπως η αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, η κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών, οι ενδοοικογενειακή βία, η διαχείριση του άγχους και πολλά άλλα. (Haikston, Lockett, 1987)

Κατά τη διάρκεια του έτους, το πρόγραμμα χρηματοδοτεί ειδικά μαθήματα που υποστηρίζουν την οικογενειακή συνοχή και την πρόληψη της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης. Τυπικά σχέδια περιλαμβάνουν δανεισμό βιβλίων από την βιβλιοθήκη για την παιδική κακοποίηση και την διανομή δωρεάν φυλλαδίων για την ανατροφή των παιδιών. Μια γιορτή Χριστουγέννων και ένα πικ-νικ το καλοκαίρι επιτρέπουν στους συμμετέχοντες, και στις οικογένειες τους καθώς και στους εθελοντές της κοινότητας να αλληλεπιδρούν σε μια πιο χαλαρή ατμόσφαιρα. (Haikston, Lockett, 1987)

5^ο πρόγραμμα

Μπαμπάδες Μακρινής Απόστασης

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα (LDD) αναπτύχθηκε με βάση την υποστήριξη από το Σωφρονιστικό τμήμα στο Albion της Πενσυλβανία. Το πρόγραμμα LDD έχει σχεδιαστεί για να βοηθήσει τους άνδρες φυλακισμένους στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους για να γίνουν καλύτεροι πατέρες. Οι εκπαιδευμένοι αρχηγό-τρόφιμοι της ομάδας βοήθησαν στη εκπόνηση του προγράμματος σε 12 εβδομαδιαίες συνεδρίες. Οι συνεδρίες ήταν δομημένες σε ένα μικρό σχήμα (8 έως 10 κρατούμενοι ανά ομάδα) με τουλάχιστον έναν αρχηγό ανά ομάδα. (Skarupski et al., 2003)

Το επίκεντρο του προγράμματος LDD είναι :

- (1) η προώθηση της υπεύθυνης πατρότητας
- (2) η ενδυνάμωση των πατέρων να αναλάβουν συναισθηματική, ηθική, πνευματική, ψυχολογική και οικονομική ευθύνη απέναντι στα παιδιά τους, τόσο κατά τη διάρκεια της φυλάκισης όσο και μετά την αποφυλάκιση
- (3) η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του πατέρα και του παιδιού
- (4) η αντιμετώπιση προκλήσεων του να είναι ένας πατέρας φυλακισμένος

(5) η αύξηση των γνώσεων για την ανατροφή των παιδιών τους

Το πρόγραμμα έχει τέσσερις συνιστώσες: έρευνα για τους κρατούμενους, τηλεφωνικές συνεντεύξεις των φροντιστών, πρόσωπο-με-πρόσωπο συνεντεύξεις των τροφίμων, και θεσμική συλλογή δεδομένων. Στο post-test, οι άνδρες που συμμετείχαν στο LDD σκόραραν υψηλότερα από τους άνδρες που δεν συμμετείχαν στο πρόγραμμα σε δύο τομείς: (Skarupski et al., 2003)

(1) στον μέσο αριθμό των γραμμάτων του πατέρα προς το παιδί

(2) στη συνολική επαφή με το παιδί ετησίως κατά μέσο όρο. Η διαφορά αυτή, ωστόσο, δεν επιβεβαιώνεται από τις συνεντεύξεις των φροντιστών.

Το πρόγραμμα είναι αρκετά δημοφιλές στους τροφίμους, όπως αποδεικνύεται από μια μεγάλη λίστα αναμονής, και οι κρατούμενοι φαίνεται να είναι ικανοποιημένοι με αυτό. Επιπλέον, με βάση τις συνεντεύξεις των κρατούμενων, περίπου οι μισοί απέκτησαν γνώσεις και δεξιότητες από αυτό και σχεδόν το 70% έμαθαν για την αντιμετώπιση του θυμού τους. (Skarupski et al., 2003)

6^ο πρόγραμμα

Μια νέα αξιολόγηση του InsideOut για το πρόγραμμα Εθνική Πρωτοβουλία για την πατρότητα στην φυλακή, που διενεργήθηκε από το Πανεπιστήμιο Rutgers-Newark της Δημόσιας Πολιτικής και Διοίκησης (SPAA) των ΗΠΑ, έχει εκτιμήσει ότι το πρόγραμμα είναι αποτελεσματικό, χαρακτηρίζοντάς το ως το πρώτο τεκμηριωμένο πρόγραμμα που έχει σχεδιαστεί ειδικά για τον κρατούμενο πατέρα. (<http://www.fatherhood.org>)

Η οικονομική Ερευνητική Ομάδα SPAA της Ανάπτυξης (eDRG), με επικεφαλής την Deborah Ward, Ph.D., μελέτησε την εφαρμογή του προγράμματος σε τρία σωφρονιστικά ιδρύματα στο New Jersey.

Η μελέτη συνέκρινε τα αποτελέσματα του προγράμματος σε περισσότερους από 300 φυλακισμένους πατέρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Μέσω των ποσοτικών δεδομένων που συλλέχθηκαν, οι ερευνητές διαπίστωσαν στατιστικά σημαντικές αλλαγές στην αυτοπεποίθηση, στη γνώση, στη συμπεριφορά, στη στάση και στις μεταβλητές στην ομάδα παρέμβασης σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου.

Αυτή η μελέτη είναι σημαντική, καθώς το αποτέλεσμα της έρευνας που προκύπτει δείχνει ότι το κλειδί για τη μείωση της υποτροπής είναι η διασφάλιση ότι οι τρόφιμοι έχουν ισχυρές σχέσεις με την οικογένεια τους. (<http://www.fatherhood.org>)

7^ο πρόγραμμα

Η αξιολόγηση του προγράμματος «Θέματα για Γονείς του Barnardo» στη Βόρεια Ιρλανδία το 1996, διερεύνησε την επίδραση του προγράμματος στην ικανότητα του συμμετέχοντα για την ανατροφή των παιδιών και τη συμβολή των φυλακισμένων γονέων στη διαδικασία επανένταξής τους. (Collins, Healy, Dunn, 2007)

Το πρόγραμμα «Θέματα για Γονείς του Barnardo» συνεργάζεται με τους πατέρες στη φυλακή και τώρα προσφέρει προγράμματα για γονείς και στις τρεις φυλακές στη Βόρεια Ιρλανδία. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα είναι άνδρες κρατούμενοι, γυναίκες κρατούμενες και νεαροί παραβάτες. Το πρόγραμμα αυτό έχει στόχο να βοηθήσει τους γονείς να αντιμετωπίσουν τα πρακτικά και συναισθηματικά ζητήματα του να είσαι γονιός στη φυλακή. Τους καθοδηγεί στα βασικά στάδια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, τους βοηθά να ακούσουν και να απαντούν στα παιδιά τους και το σημαντικότερο, τους προετοιμάζει να αντιμετωπίσουν τον γονικό τους ρόλο μετά την αποφυλάκιση. (Collins, Healy, Dunn, 2007)

Στην Ετήσια έκθεση το 2003 η φυλακή της Β. Ιρλανδίας ανέφερε:

«Ο στόχος είναι να εξασφαλιστεί ότι ο χρόνος που δαπανάται στο πρόγραμμα χρησιμοποιείται για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, με σκοπό τη μείωση της τάσης για εγκληματικότητα μετά τον εγκλεισμό και την παροχή βοήθειας στους κρατούμενους να είναι νομοταγείς όταν επιστρέψουν στην κοινότητα. Οι οικογενειακοί δεσμοί είναι σημαντική πηγή υποστήριξης και η διατήρηση αυτών των δεσμών συμβάλλει στην κοινωνική επανένταξη».

Το πρόγραμμα παραδίδει πέντε διαφορετικά μαθήματα σε φυλακές. «Μένοντας σε επαφή», «Το να είσαι γονιός στη φυλακή», «Προετοιμασία για την αποφυλάκιση», «Συνεργασία», «Το να μιλάτε στο παιδί σας για δύσκολα θέματα». Οι κρατούμενοι ενημερώνονται για τα μαθήματα με τη βοήθεια των υπαλλήλων στήριξης της οικογένειας που απασχολούνται από την υπηρεσία των φυλακών, αλλά και ανεπίσημα με αφίσες, φυλλάδια και «από στόμα σε στόμα». (Collins, Healy, Dunn, 2007)

Υπάρχουν πολλά οφέλη από την συμμετοχή στο πρόγραμμα και μερικά από αυτά όπως τα ανέφεραν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες είναι:

- θετική ενασχόληση με την Υπηρεσία Επανένταξης της φυλακής
- ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων με τα παιδιά μέσα και έξω από τη φυλακή
- αυξημένη συνειδητοποίηση των κρατουμένων για τον αντίκτυπο της φυλάκισής τους για το παιδί / την οικογένειά τους
- παροχή υποστήριξης των ιδεών και γνώσεις, ώστε οι κρατούμενοι να διατηρούν μια ουσιαστική σχέση με το παιδί τους
- βασικές δεξιότητες θετικής άσκησης του γονικού ρόλου και κατανόηση της

ανάπτυξης του παιδιού

- μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των αναγκών των παιδιών των φυλακισμένων σε διάφορα στάδια της ανάπτυξής τους

- προώθηση θετικών σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων κρατουμένων και των υπαλλήλων που εμπλέκονται στο πρόγραμμα

- θετική μαθησιακή εμπειρία

- πρακτικές προτάσεις που μπορούν να τεθούν σε άμεση εφαρμογή

- θετική εμπλοκή στον τομέα της εκπαίδευσης και της προσωπικής

ανάπτυξης

- ενθάρρυνση κρατουμένων στο να επικοινωνούν με τα παιδιά τους (Collins, Healy, Dunn, 2007)

Παρατίθεται μια μαρτυρία κρατούμενου που συμμετείχε στο πρόγραμμα :«Απόλαυσα πραγματικά τη συμμετοχή μου και ήταν πραγματικά πολύ χρήσιμο για εμένα. Νομίζω ότι όταν θα είμαι έξω, θα είμαι σε θέση να κατανοήσω το παιδί μου και επίσης, την οικογένειά μου πολύ καλύτερα. Έχω μάθει να ακούω τους άλλους και πιστεύω ότι μπορώ να είμαι ένα καλύτερο άτομο. (Collins, Healy, Dunn, 2007)

Παρά το γεγονός ότι το περιβάλλον των φυλακών είναι συχνά καταστροφικό για τις οικογενειακές σχέσεις, υπάρχει πιθανότητα μέσω των ανωτέρω προγραμμάτων να παρέχει ευκαιρίες για αλλαγή. Οι εθνικές και διεθνείς έρευνες δείχνουν ότι οι γονείς στη φυλακή έχουν συχνά κίνητρο προκειμένου να χρησιμοποιήσουν αυτή την περίοδο για να προβληματιστούν σχετικά με τις σχέσεις με τα παιδιά τους και να βελτιώσουν την ικανότητά τους ως γονείς.

8^ο πρόγραμμα

Σε φυλακή ενηλίκων και ανηλίκων των ΗΠΑ, τα γονικά-εκπαιδευτικά προγράμματα είχαν κάποια επιτυχία στην αύξηση της γονικής αποτελεσματικότητας και στη γνώση της ανατροφής των παιδιών. Αυτά τα προγράμματα περιορίζονται, ωστόσο, από το γεγονός ότι βασίζονται σε ένα μοντέλο με επίκεντρο τη μάθηση στην τάξη. Ο στόχος των προγραμμάτων αυτών είναι η ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και οι ενέργειες των γονέων σε περίπτωση απουσίας επαφής με τα παιδιά τους. (Barr, Brito, Zocca, Reina, Rodriguez, Shauffer, 2011)

Ακόμα κι αν η αύξηση των επισκέψεων του παιδιού ήταν ένα από τα μεγαλύτερα κίνητρα για τους φυλακισμένους γονείς ώστε να συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα ανατροφής των παιδιών στα σωφρονιστικά ιδρύματα για ενήλικες, λίγα προγράμματα περιλαμβάνουν τόσο την εκπαίδευση όσο και την δυνατότητα επίσκεψης.

Μέσα στη φυλακή ανηλίκων οι εγκαταστάσεις για τις επισκέψεις είναι ελάχιστες και οι ευκαιρίες για εκπαίδευση των γονέων είναι σπάνιες. Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι περίπου το 30% των φυλακισμένων εφήβων έχουν τα δικά τους παιδιά. Όταν τα παιδιά είναι σε θέση να επισκεφθούν τους φυλακισμένους έφηβους γονείς τους, η επίσκεψη μπορεί να είναι δύσκολη και για τους δύο. Οι επισκέψεις γίνονται χωρίς επαφή, με ενδιάμεσο τζάμι ή για σύντομο χρονικό διάστημα σε ένα ειδικό γραφείο. Το παιδί συχνά έρχεται σε ένα άγνωστο μέρος, και δεν υπάρχει τίποτα διαθέσιμο (παιχνίδια, παζλ, βιβλία) για να ασχοληθούν. Τα ιδρύματα δεν προσφέρουν στους έφηβους γονείς την ευκαιρία να ασκήσουν θετικά τον γονικό τους ρόλο. (Bernstein et al, 1991)

Γι αυτούς τους λόγους δημιουργήθηκε το πρόγραμμα Baby Elmo. Ο πρωταρχικός στόχος του προγράμματος αυτού είναι η τροποποίηση του περιβάλλοντος της επίσκεψης. Στο πλαίσιο αυτής της παρέμβασης, οι εγκαταστάσεις του τμήματος κράτησης ανηλίκων δημιούργησαν ένα πλαίσιο παιχνιδιού με τη μετατροπή ενός από τα δωμάτιά του σε ένα πιο φιλικό περιβάλλον προς τα παιδιά. Αφίσες, παιχνίδια, χαλιά, βιβλία διευκολύνουν την αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. Το πρόγραμμα είναι ειδικά σχεδιασμένο να εφαρμόζεται ανεξάρτητα από τις εγκαταστάσεις και με περιορισμένο αριθμό στελεχών και οικονομικής στήριξης. Επιπλέον, μπορεί να υποστηρίξει την ασφάλεια και την εκπαίδευση με την παροχή κινήτρων για την συμμόρφωση με θεσμικά πρότυπα, καθώς και την αύξηση της επαφής με την κοινότητα. Εκπαιδευμένοι υπάλληλοι και εθελοντές μπορούν να αναλάβουν τη διαχείριση της εν λόγω παρέμβασης. Τα μαθήματα έχουν σχεδιαστεί για χρήση από προσωπικό που εποπτεύει συστηματικά. (Bernstein et al, 1991)

Ο δευτερεύων στόχος αυτής της παρέμβασης είναι οι συνεδρίες γονικής κατάρτισης με εποπτεύον ένα μέλος του προσωπικού ή έναν εθελοντή, ο οποίος ενσωματώνει ειδικά μέσα προκειμένου να υπάρξουν θετικές αλληλεπιδράσεις γονέα-παιδιού. Οι Pemppek, Demers, Hanson, Kirkorian, και Anderson (2011) διαπίστωσαν ότι η ποιότητα αλληλεπίδρασης γονέα-βρέφους αυξάνεται ως αποτέλεσμα της έμμεσης έκθεσης σε υψηλής ποιότητας πρότυπα αλληλεπίδρασης. (Pemppek, Demers, Hanson, Kirkorian, και Anderson, 2011)

Το πρόγραμμα αποτελείται από 10 μαθήματα εκπαίδευσης με κάθε συνεδρία να εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Οι έννοιες εισάγονται στις τρεις πρώτες συνεδρίες για να δημιουργήσουν ή να αποκαταστήσουν τη σχέση με το παιδί και καλύπτουν ανάγκες όπως άγχος αποχωρισμού και εξερεύνηση του περιβάλλοντος. Η τέταρτη έως και η έκτη συνεδρία επικεντρώνονται στην ανάπτυξη της επικοινωνίας, όπου τονίζεται η σημασία του επαίνου στο παιδί. Η έβδομη έως και η ένατη συνεδρία τονίζουν το ρόλο της στοργής και της φαντασίας. Η τελευταία συνεδρία είναι μια επανεξέταση όλων των δεξιοτήτων που παρουσιάστηκαν στο

πρόγραμμα. Κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης, οι έφηβοι γονείς συζητούν την προηγούμενη επίσκεψη και προγραμματίζουν τις δραστηριότητες για την επικείμενη επίσκεψη του παιδιού τους. (Barr, Brito, Zocca, Reina, Rodriguez, Shauffer, 2011)

Αυτό το πρόγραμμα περιλαμβάνει τόσο τη γνωστική / γλωσσική ανάπτυξη όσο και την κοινωνική / συναισθηματική ανάπτυξη. Και οι δύο είναι κρίσιμες δεξιότητες για τη δημιουργία μιας σχέσης γονέα- παιδιού και για την προώθηση της υγιούς ανάπτυξης του. (Bernstein et al, 1991)

Η τελική διαδικασία αυτής της παρέμβασης δίνει στους φυλακισμένους γονείς την ευκαιρία να εξασκήσουν τις γνώσεις που αποκόμισαν από το πρόγραμμα. Για να διασφαλιστεί ότι οι γονείς διαθέτουν αυτές τις γνώσεις, καλούνται μετά τη επίσκεψη να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο. Ερωτήματα όπως τι τους άρεσε και τι όχι στην επίσκεψη, τι απήλαυσε το παιδί, τι ήταν δύσκολο και τι θα ήθελαν να δοκιμάσουν κατά την επόμενη επίσκεψη, έχουν στόχο να διευκολύνουν τη διατήρηση των γνώσεων και τη γονική αποτελεσματικότητα. (Barr, Brito, Zocca, Reina, Rodriguez, Shauffer, 2011)

9^ο πρόγραμμα

Το Northern Panhandle Head Start συνεργάζεται με τη φυλακή της Βόρεια Βιρτζίνια που βρίσκεται στο Marshall County. Μέσω της ARRA επιχορήγησης, το NPHS εγκρίθηκε για να εξυπηρετήσει 8 φυλακισμένους γονείς σε συνεργασία με τους φροντιστές των παιδιών τους, καθώς και τις έγκυες γυναίκες που φυλακίζονται. (<http://www.fatherhood.org/>)

Το πρόγραμμα διεξάγει 2 εκπαιδευτικές επισκέψεις γονέα-παιδιού στο πλαίσιο της φυλακής που διαρκούν 90 λεπτά. Επιπλέον, ο φροντιστής και το παιδί έχουν μηνιαία κατ'οίκον επίσκεψη 2 φορές. Αυτό το πρόγραμμα σπουδών είναι ένα μεταβατικό πρόγραμμα για τους πατέρες που θα τους χρησιμεύσει όταν θα βγουν από την φυλακή. Είναι σχεδιασμένο για να τους συνδέει με τις οικογένειές τους και να τους προετοιμάζει για την αποφυλάκισή τους. (<http://www.fatherhood.org/>).

Αυτό το ολοκληρωμένο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει 12 συνεδρίες με βασικά θέματα, όπως:

- 1). Σχετικά με μένα: θυμάμαι το παρελθόν μου (Τι είδους πατέρας είμαι;)
- 2). Το να είσαι άνδρας. Τι είναι να είσαι άνδρας; (Σωματική και ψυχική υγεία)
- 3). Σχέσεις: Αγάπη και Σχέσεις (βελτίωση των δεξιοτήτων επικοινωνίας μου)
- 4). Χειρισμός και έκφραση των συναισθημάτων: Εκφράζοντας θυμό (άγχος και θυμός, μεταφορά συναισθημάτων)
- 5). Πειθαρχία: Στυλ της Πειθαρχίας (Πολιτισμός, Ήθη και πειθαρχία. Είμαι δίκαιος και

στοργικός πατέρας;)

6). Πατρότητα Από τη φυλακή: Δημιουργία Σχεδίου Πατρότητας (Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο πατέρας επιλέγει ένα βιβλίο για να διαβάσει στο παιδί του, στη συνέχεια γυρίζει ένα βίντεο διαβάζοντας το βιβλίο στο παιδί του και στη συνέχεια το βίντεο και τα βιβλία αποστέλλονται στο παιδί.).

(<http://www.fatherhood.org/>)

10^ο πρόγραμμα

Η Lynda Ferro στα Family Impact Seminars στο Michigan αναφέρθηκε στο New York Program Model που έλαβε χώρα στο σωφρονιστικό ίδρυμα Bedford Hills.

Το σωφρονιστικό ίδρυμα Bedford Hills επιτρέπει επισκέψεις κατά τη διάρκεια της νύχτας και το καλοκαίρι για τα μεγαλύτερα παιδιά. Το πρόγραμμα ιδρύθηκε το 1991 και χρηματοδοτείται από το Τμήμα των Σωφρονιστικών Υπηρεσιών. Είναι ένα πρόγραμμα επικεντρωμένο στον κρατούμενο, ο οποίος έχει τη κύρια ευθύνη για τις πιο πολλές δραστηριότητες, με την εποπτεία που παρέχεται από το επαγγελματικό προσωπικό του προγράμματος. Τέσσερις φροντιστές των κρατούμενων στο Κέντρο έχουν κερδίσει τα διαπιστευτήρια τους ως Συνεργάτες Ανάπτυξης του Παιδιού μέσω ενός πιστοποιημένου προγράμματος που προετοιμάζει τους αποφοίτους να διδάξουν σε εγκεκριμένα νηπιαγωγεία και σχολεία σε ολόκληρη την χώρα. Πολλοί κρατούμενοι σήμερα είναι εγγεγραμμένοι σε αυτό το πρόγραμμα. (Trzcinski, Satyanathan, Ferro, School of Social Work, Wayne State University, 2002)

Το κύριο πρόγραμμα του Κέντρου έχει σχεδιαστεί για να προσφέρει μια ζεστή και φιλόξενη ατμόσφαιρα για τα παιδιά που επισκέπτονται τις μητέρες τους. Υπάρχουν προσπάθειες για να κρατήσουν τους κρατούμενους ενημερωμένους σχετικά με την κατάσταση των παιδιών τους, τη σωματική, τη πνευματική και την συναισθηματική ευεξία ενώ είναι σε απόσταση. Το κέντρο είναι ανοικτό 365 ημέρες το χρόνο, με ένα καλά εξοπλισμένο παιδότοπο, για τα παιδιά που επισκέπτονται την μητέρα τους χωρίς συνοδεία. Η αίθουσα χρησιμοποιείται επίσης για να επιτρέψει σε αυτά να παίζουν μαζί, αυξάνοντας έτσι τις φιλίες μεταξύ τους, και τους επιτρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν και άλλα παιδιά που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα. (Trzcinski, Satyanathan, Ferro, School of Social Work, Wayne State University, 2002)

Ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων που στεγάζονται στο Κέντρο Bedford, αντιπροσωπεύοντας το πιο ολοκληρωμένο σύνολο προγραμμάτων που είναι διαθέσιμα για τα

παιδιά με γονείς στη φυλακή στη χώρα. Αυτές οι υπηρεσίες και τα προγράμματα περιλαμβάνουν:

- δίγλωσση ανατροφή των παιδιών
- γραφείο συνήγορου των παιδιών
- ένα πρόγραμμα που εστιάζει στην προσωπική ευθύνη
- δραστηριότητες διακοπών
- ημερήσια φροντίδα βρεφών
- ένα πρόγραμμα ψυχικής υγιεινής
- γονείς και μαθήματα προγεννητικού ελέγχου
- ένα πρόγραμμα να παρέχει τα απαραίτητα για τις μητέρες που αποφυλακίζονται με τα μωρά τους
- ένας χώρος παιχνιδιών όπου οι μητέρες μπορούν να επιλέξουν συγκεκριμένα παιχνίδια για τα παιδιά τους
- μια ανάδοχη οικογένεια για τα παιδιά που δεν έχουν άλλα μέλη της οικογένειας να τα φροντίσουν. (Trzcinski, Satyanathan, Ferro, School of Social Work, Wayne State University, 2002)

11^ο πρόγραμμα

«Ομάδες Συζήτησης για φυλακισμένες μητέρες»

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα δραστηριοποιείται σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα. Υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού και το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα “Daphne III”. (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012)

Η υλοποίηση των Ομάδων Συζήτησης για Κρατούμενες Μητέρες βασίζεται στη μεθοδολογία της ομαδικής εκπαίδευσης γονέων (τύπου Σχολών Γονέων). Συγκεκριμένα, προτείνονται μικρές ομάδες των 10 με 15 μητέρων με μία ή δύο επαγγελματίες που έχουν ρόλο συντονίστριας και συν-συντονίστριας. Μέσα σε ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και συναισθηματικής ασφάλειας, οι συντονίστριες εισάγουν θέματα που αφορούν στη σχέση της φυλακισμένης μητέρας με τα παιδιά της και το μέγλωμα των παιδιών από την φυλακή, χρησιμοποιώντας παράλληλα βιωματικές ασκήσεις/τεχνικές. Έτσι, οι μητέρες έχουν την δυνατότητα να μοιραστούν με την ομάδα τις εμπειρίες και τις σκέψεις τους ως μητέρες και ως γυναίκες, να ακούσουν και να αξιοποιήσουν εμπειρίες άλλων μητέρων σχετικά με το μέγλωμα των παιδιών τους συζητώντας μεταξύ τους αλλά και με τις συντονίστριες. (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012)

Στο πλαίσιο αυτό, οι μητέρες ενισχύονται στο μητρικό τους ρόλο ενώ ταυτόχρονα

έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν το διάστημα που βρίσκονται στη φυλακή προκειμένου να αναπτύξουν ή να εμπλουτίσουν τις δεξιότητες τους ως μητέρες, στο βαθμό που επιθυμούν να βελτιώσουν τη σχέση με τα παιδιά τους.

Στόχος του προγράμματος είναι η στήριξη των κρατούμενων μητέρων προκειμένου να μπορέσουν να διαχειριστούν προσωπικές εμπειρίες κακοποίησης που ενδέχεται να έχουν, καθώς και η ενίσχυση των γονεϊκών δεξιοτήτων τους. Πιο αναλυτικά, επικεντρώνεται στο:

- να αμβλυνθούν αρνητικά συναισθήματα ενοχής ή απομόνωσης σε σχέση με το μητρικό τους ρόλο, στο βαθμό που η φυλάκιση εμποδίζει την γονεϊκή τους επάρκεια
- να ενισχυθεί η ενσυναίσθηση για τα παιδιά τους
- να νιώθουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους όταν επικοινωνούν με τα παιδιά τους
- να διαχειρίζονται συναισθήματα ματαιώσης όταν δεν λαμβάνουν από τα παιδιά τους τις επιθυμητές αντιδράσεις
- να διαχειρίζονται τα αρνητικά συναισθήματα που βιώνουν εξαιτίας του αποχωρισμού από τα παιδιά
- να δημιουργήσουν ή να ενδυναμώσουν θετικές σχέσεις με τα παιδιά τους και με τα πρόσωπα που τώρα τα φροντίζουν.

(Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012)

Συνεπώς, το πρόγραμμα δημιουργήθηκε με στόχο να παρέχει κατευθυντήριες γραμμές για τη διεξαγωγή μιας Ομάδας Συζήτησης 10 έως 12 συναντήσεων. Κάθε συνάντηση διαρκεί 1,5 – 2 ώρες και εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο θέμα, το οποίο εισάγει η συντονίστρια δίνοντας σε κάθε συνάντηση έναν τίτλο. Στην περίπτωση που για κάποιο θέμα απαιτηθεί περισσότερος από τον προβλεπόμενο χρόνο ή η ομάδα εισάγει ένα άλλο θέμα, το οποίο δεν είχε προβλεφθεί να συζητηθεί στη συγκεκριμένη συνάντηση, προτείνεται η συντονίστρια να ανταποκριθεί στις ανάγκες της ομάδας, στο βαθμό που το θέμα που εισάγεται σχετίζεται με τους στόχους των ομάδων στήριξης και η ίδια είναι σε θέση να το χειριστεί. Αν, όμως, η συντονίστρια χρειάζεται χρόνο να προετοιμαστεί για το θέμα που εισάγει η ομάδα, μπορεί να το αναβάλει λέγοντας: «Βλέπω ότι αυτό το θέμα σας ενδιαφέρει πολύ. Τι θα λέγατε να το συζητήσουμε στην επόμενη συνάντησή μας;». (Καρβέλη, Πετρουλάκη, Νικολαΐδη, 2012)

Τα παραπάνω ερευνητικά αποτελέσματα καθιστούν σαφές ότι η εκπαίδευση σε ομάδες υψηλού κινδύνου χρειάζεται να έχει διάρκεια και να λειτουργεί παράλληλα με άλλες δράσεις (θεραπευτικές, επαγγελματικό προσανατολισμό κ.λπ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΜΕΤΑΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

6.1 Σχολές Γονέων

Οι Σχολές Γονέων αποτελούν τον μόνον θεσμό παροχής εκπαίδευσης γονέων στην Ελλάδα, ειδικά για γονείς που βγαίνουν από τη φυλακή. Οι Σχολές Γονέων στη χώρα μας ιδρύθηκαν το 1962 από τη Μαρία Χουρδάκη, η οποία κατόπιν ίδρυσε τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Σχολών Γονέων σύμφωνα με το πλαίσιο λειτουργίας και τους κανονισμούς της F.I.E.P. (Διεθνούς Ομοσπονδίας για την Εκπαίδευση των Γονέων). Στις 21/6/1998 αναγνωρίστηκε και επίσημα η ανάγκη για στήριξη των γονιών λόγω των καινούριων κοινωνικών συνθηκών και του σύγχρονου και απαιτητικού τρόπου ζωής και έτσι υπεγράφη σχετικός νόμος από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας κ. Γ. Αρσένη και τον Υπουργό Εσωτερικών κ. Αλ. Παπαδόπουλο που συνιστά τη λειτουργία Σχολών Γονέων στους Συλλόγους Γονέων και στη Νομαρχιακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση. (Μπεχράκη, 2002)

Τα προγράμματα των Σχολών Γονέων είναι ίδια για όλους, έχουν καθορισμένη διάρκεια και παρόνται μόνο σε μορφή ομάδας. Χωρίς να παραβλέπουμε την δυναμική της ομάδας, η πρόβλεψη και για άλλου τύπου εκπαίδευση γονέων είναι απαραίτητη. Η απουσία στοχευμένης δράσης και προγραμματισμού στην μορφή που παρέχεται η εκπαίδευση γονέων μέσω των σχολών στην Ελλάδα, όχι μόνο καθιστά αναποτελεσματική την εκπαίδευση ειδικών περιπτώσεων οικογενειών, αλλά και δύσκολη την πρόσβαση σε αυτές. Για να γίνει πιο κατανοητό αυτό θα πρέπει να σκεφτούμε τα εξής παράδειγμα: πόσο εύκολο θα ήταν για μια μνημόνευτη έφηβη μητέρα να αποφυλακισμένο πατέρα, να μπορέσει να ενταχθεί να παρακολουθήσει να συγκεκριμένο σεμινάριο Σχολών Γονέων στην Ελλάδα. Κάτι τέτοιο καθίσταται δύσκολο, τόσο ενψει της απουσίας πληροφόρησης σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού στην Ελληνική επικράτεια, όσο και ενψει ηθικών ή προσωπικών κριτηρίων, όπως η γέννηση και η αντιμετώπιση διαφορετικών προβλημάτων από τους τέτοιους οικογενειών 'υψηλό κινδύνου'.

Κύριος Στόχος των Σχολών Γονέων είναι η Πρόληψη της Ψυχικής Υγείας των παιδιών. Δεν εστιάζουν μόνο στην αντιμετώπιση της προβληματικής συμπεριφοράς αλλά και στην πρόληψή της και για το λόγο αυτό απευθύνονται σε όλους τους γονείς, ανεξάρτητα με το αν αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα με τα παιδιά τους ή όχι. (Μπεχράκη, 2002)

Με άλλα λόγια, στόχος του έργου των Σχολών Γονέων είναι η στήριξη των γονέων έτσι

ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία στο σύνθετο και δύσκολο ρόλο τους όπως αυτός διαμορφώνεται στις νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, ακόμα κι αν μόλις έχουν βγει από τη φυλακή, καθώς ο σύγχρονος τρόπος ζωής είναι πολύ απαιτητικός τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά.

Ειδικότερα, στις ανωτέρω σχολές οι γονείς έχουν τη δυνατότητα:

-να ενημερωθούν για θέματα που αφορούν στην αναπτυξιακή πορεία και διαπαιδαγώγηση των παιδιών
-να διατυπώσουν τις δικές τους απόψεις
-να ανταλλάξουν με άλλους γονείς τις εμπειρίες και τους προβληματισμούς τους
-να δεχθούν ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική καθοδήγηση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους.

(Μπεχράκη, 2002)

Αναλυτικότερα, το έργο στοχεύει στο να :

1. Βελτιωθεί η επικοινωνία στην οικογένεια
2. Προαχθούν οι γνώσεις των γονέων σχετικά με τις ψυχικές, κοινωνικές, πνευματικές και άλλες ανάγκες των παιδιών σε κάθε στάδιο ανάπτυξής τους
3. Αναπτυχθούν δεξιότητες για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση δύσκολων συμπεριφορών των παιδιών τους
4. Ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες και να υποστηριχθεί η συνεργασία τους με τους/τις εκπαιδευτικούς
5. Αποκτηθούν συγκεκριμένες ικανότητες προκειμένου οι γονείς να μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του νηπιαγωγείου, δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου
6. Ενημερωθούν οι γονείς σε θέματα υγείας των ίδιων και των παιδιών τους
7. Ενημερωθούν οι γονείς για τους τρόπους σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους ανάλογα με την ηλικία τους
8. Γίνει ενημέρωση των γονέων για τους τρόπους προφύλαξης των παιδιών από την χρήση των νέων τεχνολογιών και να προταθούν τρόποι κατάλληλης και λογικής χρήσης τους
9. Βελτιωθεί η διαχείριση του οικογενειακού προγραμματισμού
10. Παρασχεθεί συμβουλευτική υποστήριξη και αγωγή υγείας στις οικογένειες των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων

11.Ενημερωθούν και να υποστηριχθούν ψυχολογικά γονείς παιδιών με αναπηρίες
(Μπεχράκη, 2002)

Η ψυχική υγεία των παιδιών είναι πολύ σημαντική και ειδικά στην εποχή μας η ανάγκη για την πρόληψή της είναι ακόμα πιο επιτακτική. Όταν υπάρχει πρόληψη και την προαγωγή της ψυχικής υγείας, υπάρχει και καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων. Καθήκον των γονέων είναι να δημιουργούν για τα παιδιά τους το κατάλληλο περιβάλλον ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις της ζωής, ιδιαίτερα τις στρεσογόνες.

Ένα παιδί και αργότερα ένας ενήλικας με καλή ψυχική υγεία, διαφορετικά αντεπεξέρχεται στις καταστάσεις και στις δυσκολίες της ζωής του. Διαφορετικές, επίσης, σχέσεις διαμορφώνει με τους άλλους. Ένας άνθρωπος με καλή ψυχική υγεία είναι, με άλλα λόγια, πιο ευτυχισμένος, με λιγότερο άγχος, πιο προσαρμοσμένος και πιο έτοιμος να αντιμετωπίσει τη ζωή του. Ένα παιδί -που αργότερα θα γίνει ενήλικας- με ολοκληρωμένη προσωπικότητα πιστεύει στον εαυτό του, στις ικανότητές του, αντιμετωπίζει με υπευθυνότητα τα προβλήματά του, είναι πιο αισιόδοξο, ιδιαίτερα όταν στα πρώτα χρόνια της ζωής του ή στην εφηβεία του είχε έναν φυλακισμένο γονέα. (Χουρδάκη, 2000)

Μία Σχολή Γονέων αποτελείται από μία ομάδα γονέων που συντονίζεται από έναν ψυχολόγο. Πρόκειται για ομάδες περιορισμένου αριθμού. Τα θέματα που συζητούνται σε μία Σχολή Γονέων προκύπτουν από τα ενδιαφέροντα των γονέων και το αναπτυξιακό στάδιο των παιδιών.

Η συχνότητα των συναντήσεων είναι δεκαπενθήμερη και η διάρκειά της 1 έως 1:30 ώρα. Κατά τη διάρκεια κάθε συνάντησης, οι γονείς μπορούν να συζητούν ελεύθερα πάνω στο εκάστοτε θέμα και παράλληλα να δέχονται συμβουλευτική καθοδήγηση. (Χουρδάκη, 2000)

Στο πλαίσιο των Σχολών Γονέων, αναπτύσσονται 7 εκπαιδευτικά προγράμματα:

1. Η οικογένεια στη σύγχρονη εποχή, διάρκειας 50 ωρών.
2. Διαφυλικές σχέσεις, διάρκειας 25 ωρών.
3. Ανάπτυξη στην τρίτη ηλικία, διάρκειας 25 ωρών.
4. Συνεργασία εκπαιδευτικών-οικογένειας, διάρκειας 25 ωρών.
5. Ψυχολογική υποστήριξη και αγωγή υγείας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, διάρκειας 25 ωρών.
6. Συμβουλευτική γονέων παιδιών με αναπηρίες, διάρκειας 50 ωρών.
7. Στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια, διάρκειας 25 ωρών.

(Χουρδάκη, 2000)

Οι βασικές θεματικές ενότητες που αναπτύσσονται στα τμήματα των παραπάνω προγραμμάτων είναι:

- Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας
- Προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο
- Υγεία και ασφάλεια στο χώρο της οικίας, του σχολείου και σε χώρους παιδικής αναψυχής
- Εξάρτηση από καπνό, αλκοόλ, ναρκωτικά
- Οδική συμπεριφορά και ασφάλεια
- Θέματα διατροφής
- Σημασία της σωματικής άσκησης
- Υγεία και ασφάλεια στο χώρο εργασίας
- Σεξουαλική αγωγή
- Κατανόηση της ζωής μετά τη φυλακή ως γονέας
- Διαχείριση ελεύθερου χρόνου
- Χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών.
- Επαγγελματικός προσανατολισμός
- Κατανάλωση και διαφήμιση
- Οικογενειακός προϋπολογισμός
- Συνεργασία εκπαιδευτικού-γονέων- παιδιού
- Εκπαιδευτικοί, οικογένεια και διάγνωση κλίσεων
- Προώθηση της ισότητας των φύλων
- Προβλήματα συμπεριφοράς μαθητών/τριών.
- Συνεργασία γονέων-μεταναστών
- Ψυχολογική υποστήριξη
- Αγωγή υγείας
- Συμβουλευτική γονέων παιδιών με αναπηρίες
- Στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια

(Μπεχράκη, 2002)

Οι Σχολές Γονέων Νομού Αχαΐας με αφορμή τη συμπλήρωση 9 ετών επιτυχημένης λειτουργίας στο χώρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, συνδιοργάνωσε με το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Πάτρας εσπερίδα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού στις 12

Οκτωβρίου 2011, με τίτλο: «Σχολές Γονέων: Η οικογένεια εκπαιδεύεται... δια βίου...»

Στις θεματικές που αναπτύχθηκαν υπήρχε και συμβουλευτική για τους κρατούμενους γονείς: “Συμβουλευτική Κρατουμένων – Η συνεργασία των Σχολών με τις Φυλακές Αγίου Στεφάνου”

6.2 Πρόγραμμα επανένταξης «ΕΠΑΝΟΔΟΣ»

Ο σημερινός Σωφρονιστικός Κώδικας διατυπώνει την υποχρέωση της πολιτείας να μεριμνά για την ομαλή επάνοδο του κρατουμένου στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον.

Υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η ΕΠΑΝΟΔΟΣ δημιουργήθηκε για να διευκολύνει και να υποστηρίξει κάθε προσπάθεια για κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των αποφυλακισμένων.

Σύμφωνα με το ιδρυτικό Προεδρικό διάταγμα της ΕΠΑΝΟΔΟΥ σκοπός της είναι η επαγγελματική κατάρτιση φυλακισμένων και αποφυλακισμένων, η αποκατάσταση, η οικονομική συμπαράσταση και προετοιμασία και προώθηση της εν γένει κοινωνικής επανένταξής τους. (<http://www.epanodos.org.gr/>)

Έχει επιφορτιστεί με πληθώρα αρμοδιοτήτων που αφορούν την ενθάρρυνση, την ενίσχυση και την αξιοποίηση κάθε δράσης και πρωτοβουλίας ιδιωτικών φορέων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή εθελοντικών οργανώσεων που αναπτύσσεται στον τομέα του κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα, κάθε αποφυλακισμένος μπορεί να έχει ψυχολογική στήριξη, νομική συμβουλευτική, συμβουλευτική για ζητήματα απασχόλησης, μέριμνα για θέματα υγείας και γενικότερη υποστήριξη στα πρώτα του βήματα εκτός φυλακής, ακόμη και με κουπόνια για διαμονή σε συμβεβλημένο ξενοδοχείο, με εισιτήρια συγκοινωνιών και με τηλεκάρτες. Στο ίδιο πλαίσιο επιδιώκεται (μέσω διαμεσολάβησης ή παραπομπής σε αρμόδιους φορείς) η εξασφάλιση εργασίας και στέγης για τους αποφυλακισμένους, η κατά προτεραιότητα ένταξη των παιδιών τους σε παιδικούς σταθμούς ή σχολεία, η εξεύρεση επιδοτήσεων για αυτοαπασχόληση και άλλα παρόμοια. (<http://www.epanodos.org.gr/>)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο αντίκτυπος της φυλάκισης των γονέων στους ίδιους αλλά και στα παιδιά τους, καθώς και στις μεταξύ τους σχέσεις είναι ένα πολύ λεπτό ζήτημα, το οποίο χρειάζεται ακόμη πολλή διερεύνηση. Για τους περισσότερους γονείς είναι ζωτικής σημασίας να διατηρηθεί η σύνδεση ακόμη και σε όλη τη φυλάκιση.

Σε γενικές γραμμές, το κλειδί για τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών είναι η στήριξη των οικογενειών και των φροντιστών τους. Η παροχή εργαλείων και η υποστήριξη είναι απαραίτητες για να βοηθήσουν τους γονείς και τους κηδεμόνες να αντιμετωπίσουν συναισθηματικά, ψυχικά και οικονομικά προβλήματα και να μπορούν να κάνουν αυτά τα βάρη λιγότερο ορατά και συντριπτικά για τα παιδιά. Οι φροντιστές χρειάζονται κατάλληλη ενημέρωση σχετικά με το πώς θα βοηθήσουν το παιδί να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Όταν ένα παιδί δεν έχει επαρκή πληροφόρηση για την κατάσταση του γονέα, τότε πλάθει καταστάσεις με την φαντασία του.

Είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι και οι μοναδικές ανάγκες του κάθε γονέα, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η επαφή μεταξύ γονέα-παιδιού κατά τέτοιο τρόπο που να ευνοεί τη περαιτέρω ανάπτυξη και των δυο. Παρατηρήσαμε, εκτός των άλλων ότι η πλειοψηφία των έγκλειστων γονέων επιθυμούν να διαθέσουν τον χρόνο που είναι εντός της φυλακής για την ορθή ανάπτυξη του γονικού τους ρόλου. Με αυτόν τον τρόπο όταν θα έχουν να αντιμετωπίσουν εξ ολοκλήρου την φροντίδα των παιδιών τους θα είναι επαρκείς για τον ρόλο αυτό.

Παρατηρήσαμε επίσης ότι πολλές πτυχές των σχέσεων των παιδιών με τους γονείς τους στη φυλακή ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενες από τον φροντιστή. Οι επισκέψεις στις φυλακές πρέπει να είναι προσιτές για το παιδί και να του επιτρέπουν να έχει μια άμεση σχέση με τον γονέα και όχι να φιλτράρονται οι πληροφορίες που δέχεται από τον φροντιστή. Ένα παιδί που έχει πιο συχνή πρόσβαση στη φυλακή, αισθάνεται πιο κοντά στον γονέα και ανησυχεί λιγότερο γι αυτόν.

Οι ιστορίες και εμπειρίες που μοιράζονται αυτά τα παιδιά και οι γονείς τους δεν αγγίζουν μόνο την επιφάνεια αλλά και βαθύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Έχουμε πολλά ακόμα να μάθουμε και ελπίζω ότι αυτή είναι μόνο η αρχή. Το να μεγαλώνεις ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής δεν είναι εύκολο αλλά δεν είναι και αδύνατο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένα βιβλιογραφία

- Arditti, J., A., Lambert-Shute, J., Joest, K. (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. *Family Relations*, 52, 195–204.
- Al Gharaibeh, F. (2008). The effects upon children in Jordan of the imprisonment of their fathers : A social work perspective. *International Social Work*, 51(2), 233-246.
- Amir, D., Biniamin, O. (1991). Abortion approval as a ritual of symbolic control. *Women and Criminal Justice*, 3, 5–25.
- Beck, A. J. (2000). Prisoners in 1999. *Bureau of Justice Statistics*. 18, 34-76.
- Beckerman, A. (1989). Incarcerated Mothers and Their Children in Foster Care: The Dilemma of Visitation. *Children and Youth Services Review*. 11, 173-183.
- Beckerman, A. (1991). Women in prison: The conflict between confinement and parental rights. *Social Justice*, 18, 171–183.
- Bonfanti, A., Felder, S. S., Loesch, M. L., Vincent, N. J. (1974). *Enactment and perception of maternal role of incarcerated mothers*. Louisiana State University: Thesis.
- Belknap, J. (1996). *The invisible woman: gender, crime, and justice*. Wadsworth Pub
- Boswell, G. (2002). Imprisoned Fathers: The Children’s View. *The Howard Journal*. 41, 14-26.
- Berry, P., Eigenberg, H. (2003). Role Strain and Incarcerated Mothers: Understanding the Process of Mothering. *Women and Criminal Justice*. 15, 101-119.
- Bernstein, V. J., Hans, S. L., Percansky, C. (1991). Advocating for the young child in need through strengthening the parent–child relationship. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 20, 28–41.
- Barr, B., Brito, N., Zocca, J., Reina, S., Rodriguez, J., Shauffer, C. (2011). The Baby Elmo Program: Improving teen father–child interactions within juvenile justice facilities. *Children and Youth Services Review*. 33, 1555–1562.
- Barry E. (1985). Quality of prenatal care for incarcerated women challenged. *Youth Law News*. 6, 1– 4.

- Bayse, D. J., Allgood, S. M., Van Wyk, P. H. (1991). Family life education: An effective tool for prisoner rehabilitation. *Family Relations*. 40, 254-257.
- Brown, C.S., Bigler, R. S. (2005). Children's Perceptions of Discrimination: A Developmental Model. *Child Development*. 76, 533–553.
- Commission. (2009). *Commission decision on the adoption of the 2010 annual work programme for the specific programme Daphne III*. Brussels,
- Chui, W. H. (2009). Pains of imprisonment: narratives of the women partners and children of the incarcerated. *Child and Family Social Work*, 15, 196-205.
- Collins, K., Healy, J., Dunn, H. (2007). When a parent goes to prison. *The Prison Development Work of Barnardo's Parenting Matters Project*. 8.
- Cohen, S. (1985). *Visions of social control: Crime, punishment, and classification*. New York: Polity Press.
- Cross, S., Markus, H. (1991). Possible selves across the life span. *Human Development*. 34, 230–255.
- Clark, J. (1995). The impact of the prison environment on mothers. *Prison Journal*, 75,306–329.
- Chunn, D. E., Gavigan, S. A. (1988). Social control: Analytic tool or analytic quagmire. *Contemporary Crises*, 12, 107–124.
- Dugger, K. (1991). Social location and gender-role attitudes: A comparison of black and white women. *The social construction of gender*. Newbury Park : Sage Publications.
- Dally, L. P. (2002). Policy implications relating to inmate mothers and their children: Will the past be prologue. *The Prison Journal*. 82, 234–268.
- Dobash, R., P., Dobash, R., E., Gutteridge, S. (1986). *The imprisonment of women*. USA : B. Blackwell
- Dyer, W. (2005). Prison, fathers, and identity: a theory of how incarceration affects men's paternal identity. *Fathering*. 3, 201–219.
- Duff, R.A. (2001) *Punishment, Communication, and Community*. Oxford: Oxford University Press.
- Dunn, E., Arbuckle, J. G. (2002). Children of incarcerated parents and enhanced visitation programs: Impacts of the Living Interactive Family Education (LIFE) Program. *University of Missouri Extension*.

- Eddy, B., Powell, M., Szubka, M. H., McCool, M. L., Kuntz, S. (2001). Challenges in research with incarcerated parents and importance in violence prevention. *American Journal of Preventative Medicine*. 20, 56–62.
- Etzioni, A. (1961). *A comparative analysis of complex organizations*. New York: Free Press of Glencoe.
- Egley, C. C, Miller, D. E, Granados, J. K, Ingram-Fogel, C. (1992). Outcome of pregnancy during imprisonment. *Reproductive Med*. 37, 131– 134.
- Feinman, C. (1979). Sex role stereotypes and justice for women. *Crime and Delinquency*, 25, 87–94.
- Foster, H. (2012). The strains of maternal imprisonment: Importation and deprivation stressors for women and children. *Journal of Criminal Justice*. 40, 221–229.
- Flacking, R., Ewald, U., Nyqvist, K. H., Starrin, B. (2006). Trustful bonds: A key to ‘becoming a mother’ and to reciprocal breastfeeding. Stories of mothers of very preterm infants at a neonatal unit. *Social Science & Medicine*, 62, 70–80.
- Flacking, R., Ewald, U., Starrin, B. (2007). ‘‘I wanted to do a good job’’: Experiences of ‘becoming a mother’ and breastfeeding in mothers of very preterm infants after discharge from a neonatal unit. *Social Science and Medicine*. 64, 2405–2416.
- Goffman, E. (1963) *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin
- Goffman, E. (1968). *Άσυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*. Αθήνα: Ευρύαλος.
- Gagne, P. L. (1992). Appalachian women: Violence and social control. *Journal of Contemporary Ethnography*, 20, 387–415.
- Gouldner, A. W. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review*, 25, 161–178.
- Hanlon, T., Blatchley, R. J., Bennett-Sears, T., O’Grady, K. E., Rose, R., Callaman J. (2004). Vulnerability of children of incarcerated addict mothers: Implications for preventive intervention. *Children and Youth Services Review*. 27, 67– 84.
- Howard, S. (2000). Fathering Behind Bars. Paper presents at 7th Australian Institute of Family Studies conference, ‘‘Family Futures: Issues in Research and Policy’’, Sydney(24-26 July)
- Hufft, A. G. (1992). Psychosocial adaptation to pregnancy in prison. *Psychosocial Nurs*. 30, 19 –23.

- Hunter, S. I. (1984). Issues and challenges facing women's prisons in the 19dO's. *Prison Journal*. 64, 129-135.
- Hairston, C. F., Lockett, P. W. (1987). Parents in prison: New directions for social services. *Social Work*. 32, 162-164.
- Hughes, M. J., Harrison-Thompson, J. (2002). Prison parenting programs: A national survey. *The Social Policy Journal*. 1, 57-74.
- Hutter, B., and Williams, G. (1980). Controlling women: The normal and the deviant. In *Controlling women: The normal and the deviant*, London: Croom Helm.
- James, D., Glaze, L. (2006). *Mental health problems of prison and jail inmates*. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.
- Jackman, M. R., Muha, M. J. (1984). Education and intergroup attitudes: Moral enlightenment, superficial democratic commitment, or ideological refinement. *American Sociological Review*, 49, 751-769.
- Jackman, M. R., Senter, M. S. (1980). Images of social groups: Categorical or qualified. *Public Opinion Quarterly*, 44, 341-361.
- Jorgensen, J., Hernandez, S., Warren, R. (1986). Addressing the Social Needs of Families of Prisoners: A Tool for Inmate Rehabilitation. *Federal Probation*. 50, 47-52.
- Kjellstrand, J., Cearley, J., Eddy, M., Foney, D., R. Martinez Jr, C. (2012). Characteristics of Incarcerated Fathers and Mothers: Implications for Preventive Interventions Targeting Children and Families. *Children and Youth Services Review*.
- Laakso, J., Nygaard, J. (2012). Children of Incarcerated Parents: How a Mentoring Program Can Make a Difference. *Social Work in Public Health*, 27, 12-28.
- Lee, A. (2005). Children of Inmates: What happens to These Unintended Victims (impact of incarceration on prisoners' children in the community. *Corrections Today*. 67, 84-5, 90, 95.
- Landreth, G. L., Lobaugh, A. F. (1998). Filial therapy with incarcerated fathers: Effects on parental acceptance of child, parental stress, and child adjustment. *Journal of Counseling and Development*. 76, 157-165.
- Lemert, E. (1951) *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Lee, C., Sansone, A.F., Swanson, C., Tatum, M. K. (2012). Incarcerated Fathers and Parenting: Importance of the Relationship With Their Children. *Social Work in Public Health*, 27, 165-186.

- Meyers, B. J., Smarsh, T. M., Amlund-Hagar, K., Kennon, S. (1999). Children of incarcerated mothers. *Journal of Child and Family Studies*. 8, 11–25.
- Moloney, K. P., van den Bergh, B. J., Moller, L. F. (2009). Women in prison: The central issues of gender characteristics and trauma history. *Public Health*. 123, 426–430.
- Maas, H. A., Engler, R. E. (1959). *Children in need of parents*. New York: Columbia University Press.
- Magaletta, P. R., Herbst, D. P. (2001). Fathering from prison: Common struggles and successful solutions. *Psychotherapy*. 38, 88-96.
- Maher, V. (1992). *Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Berg.
- Mignon, I. S., Ransford P. (2012). Mothers in Prison: Maintaining Connections with Children. *Social Work in Public Health*, 27, 69–88.
- Mumola, C. (2000). Special Report: Incarcerated Parents and Their Children. *Bureau of Justice Statistics*.
- Murray, J., Farrington, D. P. (2008). Parental imprisonment: Long-lasting effects on boys' internalizing problems through the life course. *Development and Psychopathology*. 20, 273–290.
- Murray, J. (2007). The cycle of punishment: Social exclusion of prisoners and their children. *Criminology & Criminal Justice*, 7, 55–81.
- Markstrom, C. A. (1999). Review of the book Adolescents' worlds: Negotiating family, peers, and school. *Journal of Marriage and the Family*. 61,549.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Novero, M., C., Booker Loper, A., Warren, I., J. (2011). Second-Generation Prisoners : Adjustment Patterns for Inmates With a History of Parental Incarceration. *Criminal Justice and Behavior*, 38, 761-778.
- Nesmith, A., Ruhland, E. (2008). Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. *Children and Youth Services Review*, 30, 1119–1130.
- Parke, R., K. Clarke Stewart.(2002). *Effects on Parental Incarceration on Young Children..* Washington, DC: Urban Institute
- Proch, K., Hess, P. (1987). Parent-Child visiting policies of voluntary agencies. *Children and Youth Services Review*. 9, 17-25.

- Pempek, T. A., Demers, L. B., Hanson, K., Kirkorian, H. L., Anderson, D. R. (2011). The impact of infant-directed videos on parent child interaction. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 32, 10–19.
- Reed, D. F., Reed, E. L. (1997). Children of incarcerated parents. *Social Justice*. 24, 152–167.
- Rubin R. (1984). *Maternal identity and the maternal experience*. New York: Springer Publishing Company.
- Rosenberg, J. (2009). Children Need Dads Too: Children with Fathers in Prison. *Human Rights & Refugees Publications*.
- Stanton, A. (1980). *When mothers go to jail*. Lexington: Heath and Company.
- Schoenbauer, L. J. (1986). Incarcerated parents and their children: Forgotten families. *Law and Inequality*. 4, 579-601.
- Schram, J. P. (1999). An exploratory study: stereotypes about mothers in prison. *Journal of Criminal Justice*. 27, 411–426.
- Shelton, B. J., Gill, D. G. (1989). Childbearing in prison: a behavioral analysis. *JOGNN*. 18, 301– 308.
- Strickland, T. (2007). Best Practices Tool-Kit: Incarcerated Parents and Parenting Programs. *Ohio Institute on Correctional Best Practices*. 2-6.
- Skarupski, K. A., Bullock, C. J., Fitch, C., Johnson, A. L., Kelso, L. M., Fox, E. R., et al. (2003). Outcomes evaluation of the Long Distance Dads[®] Program. *Report to the Pennsylvania Commission on Crime and Delinquency*.
- Trzcinski, E., Satyanathan, D., Ferro, L., School of Social Work, Wayne State University. (2002). What about Me? Children with Incarcerated Parents. Michigan Family Impact Seminars. Briefing Report, 2002-1, 27-32.
- Tuerk, E. H., Loper, A. B. (2007). Parenting programs for incarcerated parents: Current research and future directions. *Criminal Justice Policy Review*. 17, 407–427.
- Uggen, C., J. Manza, A. Behrens. (2004). Less Than the Average Citizen: Stigma, Role Transition and the Civic Reintegration of Convicted Felons. *After Crime and Punishment: Ex- Offender Reintegration and Desistance from Crime*. 258–290.
- U.S. Department of Justice. (1999) Women Offenders. Bureau of Justice Statistics Special Report. Washington (DC): United States Government Printing Office.
- Veen, C. V., Stevens, G., Doreleijers, T., Deković, M., Pels, T., Vollebergh, W. (2011). Ethnic differences in the mother-son relationship of incarcerated and non-

incarcerated male adolescents in the Netherlands. *Clinical Child and Adolescent Studies*, 5, 23.

- Woldoff, R., Washington, H. (2008). Arrested Contact: The Criminal Justice System, Race, and Father Engagement. *The Prison Journal*. 88, 179-206.
- Wilder, D. A. (1981). Perceiving persons as a group: Categorization and intergroup relations. *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior*, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wismont, M. J. (2000) The Lived Pregnancy Experience Of Women In Prison. *Journal of Midwifery & Women's Health*. 45, 292-300.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Καρβέλη, Β., Πετρουλάκη, Κ., Νικολαΐδη, Γ. (2012). *Βήμα-προς-Βήμα Οδηγός για την Υλοποίηση Ομάδων Στήριξης Μητέρων στη Φυλακή του προγράμματος Μεγαλώνοντας ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής*. Αθήνα.
- Καρβέλη, Β., Πετρουλάκη, Κ., Νικολαΐδη, Γ. (2012). *Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες. Μεγαλώνοντας ένα παιδί μέσα από τα κάγκελα της φυλακής*. Αθήνα.
- Κουρσουμπά, Λ. (2013). Θέση Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού Αναφορικά με τα Δικαιώματα Επικοινωνίας Παιδιών με Κρατούμενο Γονέα. Λευκωσία.
- Μπεχράκη, Κ. (2002). *Σχολές Γονέων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μάνου, Ι. (2008). *Ο γονεϊκός ρόλος στην ανάπτυξη παιδιών και εφήβων και κυρίαρχοι γονεϊκοί τύποι της ελληνικής κοινωνίας*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μητροσύλη, Μ., Φρονίμου, Ε. (2008). *Οικογενειακή, κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού: Η περίπτωση των γυναικών κρατουμένων*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Χουρδάκη, Μ. (2000). *Σχολές Γονέων*. Αθήνα: Leaders Books

Ιστοσελίδες

- <http://xeblogarisma.blogspot.com>
- Carlin, M. (2002). *Tips from a Father in Prison* στο <http://fcnetwork.org>
- <http://www.fatherhood.org>
- <http://www.apa.org/pi/prevent-violence/programs/incarcerated-fathers.aspx>

- http://ec.europa.eu/justice/grants/programmes/daphne/index_en.htm
- <http://www.goodmorningparents.com/programs/incarcerated-fathers-program>
- Κουλιεράκης, Γ. *Ψυχολογικές Επιπτώσεις του Εγκλεισμού* στο <http://www.breakoutproject.odl.org/home/welcome-to-breakoutprogramme>
- Parra, R., J. (2009). *Pregnancy and Prisons: Women's Health and Rights Behind Bars* στο <http://el.globalvoicesonline.org/2012/08/11306>
- *Leaflet for imprisoned mothers* στο <http://www.mothers-in-prison.eu/node/14>
- <http://www.epanodos.org.gr/>